

Etxarrieratik Sakanerara

Herriko hizkera: • erabili eta idazteko oharrak
• batuarekin uztartuz

Eneka Maiz Ulaiar
Iñaki Mundiñano Larraza

Etxarrieratik Sakanerara

Eneka Maiz Ulaiar
Iñaki Mundiñano Larraza

Etxarrietatik Sakanerara

I

Nafarroako Gobernua
Hezkuntza eta Kultura Departamentua
Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusia

Lanburua: Etxarrietatik Sakanerara

Egileak: Eneka Maiz Ulaiar
Iñaki Mundiñano Larraza

Argitaratzailea: Nafarroako Gobernua
Hezkuntza eta Kultura Departamentua
Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusia

Azala: Sagri Mauleon Ezkutari

Argazkiak: Manu Gómez Génua

Marrazkiak: Alfredo Álvaro Igoa

Fotokonposaketa: Joseba Beramendi Nazabal

Fotomekanika: Ziur?

Inprimaketa: Gráficas Ona

I.S.B.N.: 84-235-1761-6

LegeGordailua: NA-

*Berriaz edo nahi gabe lagundu diguzuen
guzioi, bereziki Ziriketzen taldeko kideoi.*

“...Gendu dizkigu gure ainziñoko usario, lege, eta bizi modu gastu guchikuak izkuntzau eziñ digu gendu oraindik bintzet gure erri batzuetan, au dau contrario aundia, onek iraunten deben artian, guk Euskaldunak ez gera fiatuko Gaztelareki eta bere agindu falsueki, onek iraunten deben bitartian Euskaldunak beti Euskaldun: erak gu ola ezaguturik, egiñen dituzte alegiñak gentzera guri ere gero izate pare gabiau, gure biotz animetan dagon izkuntza eta biziñau, zergatik ongi dakite gendurik erribati bere asmo eta barrumbeko pentsamentuak ezagutzera emateko modua, genterzaiola bere izatia bere bizitza...” (hitzaurreko L/II orrialdeak)

Bitoriano Huizi.

Manual de Gramática Bascongada, 1899

Aurkibide Orokorra

• AURKIBIDE OROKORRA	11
• LIBURUARI SARRERA	13
• AURKEZPENA	15
1.- ETXARRIERA	17
• ETXARRI / ETXARRIERAREN SARRERA	
HISTORIKO GEOGRAFIKOA	27
• ERABILITAKO GRAFIA	31
• ETXARRIERAREN EZAUGARRIAK	35
· FONETIKA-FONOLOGIA	35
· IZENAREN MORFOLOGIA	40
· ADITZAREN MORFOLOGIA	47
· SINTAXIA	54
· HIZTEGIA:	61
ALFABETIKOA	65
TEMATIKOA:	
Familia	104
Eguraldia	106
Gorputz atalak	108
Posturak	110
• TESTU EREDUAK	114
• HERRIKO ETXE IZEN ETA ARGAZKIAK	115
2.- SAKANAKO EUSKARA BATUA	143
· IZENAREN MORFOLOGIA	145
· ADITZAREN MORFOLOGIA	149
· SINTAXIA	150
· HIZTEGIA	153
• AURKIBIDE TEMATIKOAK	181
• IDAZLEEN OHARRA	189
• BIBLIOGRAFIA	193
• PROPOSAMENAK / IRADOKIZUNAK	201

Liburuari Sarrera

Azken urte hauetan Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusia *Euskararen Legean* aipatzen den euskalkien errespetu eta babes ardura bere gain hartzen joan da eta azken urte hauetan helburu hori duen argitalpen sail bat kaleratzen ari da, Nafarroako euskalkiak ezagutarazi, gorde eta garatzen laguntzen duelako.

Bertzeak bertze, argia ikusi duten Mariano Izeta Elizalderen *Bazango Hiztegia* (1997), Bernardo Estornes Lasaren *Erronkariko Uskararen Hiztegia* (1997) eta Iraizotzeko Aita Polikarporen *Hitz Neurtuzko Lanak* liburuen eta *Nafarroako Euskara* CD-ROMaren jarraipena litzateke hau, gaur egun Nafarroan bizi-bizirik dugun euskal hizkera baten lekuko.

Sakana aldeko euskara zubi-hizkeratzat jotzen da, ez baita bete-betean mendebaldeko euskalkian, erdialdeko euskalkian edo nafarreran sartzen; horietako guztietako zenbait ezaugarri bere egiten ditu.

Halaber, lan honek herriko hizkeraren eta euskara batutzat jo ohi denaren arteko zubi-lana egin nahi du, herriko hizkera euskara estandarrean txertatzeko asmoz. Euskara batua baztertu gabe, hori aberasteko bidea eta baliabideak eskaini dituzte egileek, maiz aski zabarkeriaz edo ezjakintasunez bazter utzi ohi ditugunak.

Etxarri-Aranazko euskaratik abiatu eta Sakanako euskara batura arteko bidea egin nahi izan dute egileek eta bizkitartean zenbait geldialdi ere egin dute: Etxarriko etxeen izenak, hiztegia...

Nolanahi ere, erran behar da egileak gogoz saiatu direla hizkera arin eta ulertterrazean idazten, termino teknikoegietatik urrun, beti ere herritar orok endelegatzeko moduan.

Euskal kultura Nafarroan bizirik dagoela adierazten duen bikor bat baino ez da hau. Ezbairik ez dugu hemendik aitzina ere antzeko lan gehiagok argia ikusiko duela.

Hemendik nire esker onak adierazi nahi dizkiet Eneka Maiz eta Iñaki Mundiñano ikerlariari Etxarriko hizkerara hurbiltzeko eskeini diguten aukera honengatik.

Fernando Pérez de Viñaspre Márquez

Hizkuntza Politikarako Zuzendari Nagusia

Aurkezpena

Etxarriko lagunek eskuartean daukazun lan honen aurkezpena egiteko eskatu didate eta poztasun handiz hartu dut sarrera-hitz xume hauek idazteko kargua. Batipat, bertan euskara normalizatzen hasi zaigula islatzen baita; horrekin ohartzeko lanaren sarrera bera baizik ez da irakurri behar. Euskara urteokin, upalako eginahalak eginda, goren gradura itzego da; egun euskara batuaren premia eta beharrizana ihork ez du eztabaidatzen, behialako garraztasunak denboraren poderioz eztituz doazkigu azkenik eta orduko antzakeriak bazter utzi ditugu. Harro gaitetzke euskaldunok hain urte gutitan lortu duguna ikusirik. Bide malkartsu honetan euskara gaitu eta ondu egin da, egun zientziak oro ikas eta irakas daitezke euskaraz; eta hala ez denean, hobena ez da euskararena, ihor hobenduritu behar bada euskara museoetara xokoratu nahi dutenak hobendurik ditzakegu. Baina erne ere ibili behar dugu euskararen berreskurapenaren bideari lotu baino ez baikaitzaizkio egin; Bide horretan oraindino behaztopa-harri frango eta bihurgune ilunak izanen ditugu.

Normalkuntzaren seinale ere bada, jakina, herri hizkerak izan diren bazter eta okoilu zurmindowetatik atera nahi izate hau. Uztarri bakarrak ez du balio, uztarri osoa behar dugu; buru biak uztartuko baititugu, euskara batuak eta herri hizkerak normalkuntzaren gurdia tira egin behar diote, nahiz idiekin bezalaxe hezi behar dugun batera ibil daitezen, bidean besaka hasi bage. Ezkerre eta eskuina halaxe uztartu behar ditugu batua eta euskalkia, ez elkarren arerio edo etsai; bata bestearekin. Euskara batuaz ari izaten garenean ere, gureak hura tintatu behar du; euskara batuak gurea, ezinbestez, tintatzen duen gisa berean. Ailedi hala izan! Bestenez gureak eginen du. Ongien gordetzen dena, zoritxarrez, erabiltzen ez dena izaten da. Erabiltzen badukegu, kutsatu egingo dira biak, eta nork daki ez ote diren euskara batuaren euskalki berriak sortuko.

Esanda bezala, euskara batua maila formaletarako ezinbesteko bazaigu, herri hizkerak euskaraz bizi ahal izateko behar ditugu. Barne egoerak, pozak eta tristurak, iradokitzeke; entzulearekiko jarrerak, adiskidantza ala begirunea, adierazteke; inguruneko kulturaren txertatzeko baliabideak herri hizkeretan kausitzen ditugu; eurek eredu linguistikoak ematen dizkigute gure eguneroko bizimodu arrunta, gauza dezagun. Menderik mende guganaino heldu diren baliabide horiek guztiak ezin galtzera utz ditzakegu. Batetik, gureak direlako, eta bestetik, gure ondorengoei zor dizkiegulako; luxua litzateke euskararen gaurko egoera hitsean erabiliko ez bagenitu.

Bestalde, hiztunok denona den euskara estandar batu horretan gure hizkera desberdinen espilak islatuta ikusten ditugunean guretaketzat onartu ezeze, identifikatu ere egiten gara harekin.

Lan hau Etxarriko hizkeraren bereizkuntzetan oinarrituta egin bada ere, Sakanako gainontzeko herriak eta haien berezitasunak ez dira ahanzi. Nik urteokin aukera eta ohorea izan dut Olaztitik Ihabarrerainoko herri guztietako euskaldunekin mintzatzeko eta gurean badira euron jakituria handiaren zidurri erakusgarri batzuk zintetan altxatuak. Iaz, azentuaren auzian, Lizarragako nire gidari apartak lagunduta, azken Sakanaldia egin nuenean, beste batzuen artean, Olazti eta Irañetako azken euskaldunekin mintzatzeko parada izan nuen, horien testigantza goibelak zer galdu dugun eta zer gal dezakegun argi adierazten digute.

Sakanako euskarak bertakoak ez garenontzat lilura eta xarma bereziak ditu, lehen Bonaparte, Azkue, Izagirre eta beste ikertzaile handiak liluratu zituen bezala, egun hurbildu garen guztiok liluratu gaitu. Baina ez da hoberik izaten bertakoek egiten duten lana baino; bataz, gehienetan kanpokoak baino hobeto egiten dutelako, eta berriz besteaz, etorkizunari begira, bertako euskararen normalizaziorako eragingarriagoa izaten delako. Azken hau izaten da, nire ustez, lan hauen helburuetarik garrantzitsuenetako bat, hots, herriari ikasitakoa, herriari berriro itzultzea.

Irakurleak material hona eta ederra aurkituko du hemen eskualde honetako euskararekin gozatzen hasteko, Sakondu nahi izatekotan, iturri bibliografikoetara jo dezake, bertan egiten den *Guixe* aldizkaria irakur dezake; baina, benetan ikasi nahi baleza, irakasle ezin hobek aurkituko ditugu bertako euskaldunen artean. Haien ni hartu nauten bezain ongi eta amoltsuki hartuko dute eta prest agertuko zaizkio dakiten guztia irakasteko; azken batez, eurok dira hemen jasotzen den guztiaren eta hemen ez den askoz gehiagoren gordairuak. On degizuela!

Iñaki Gaminde

Etxarriera

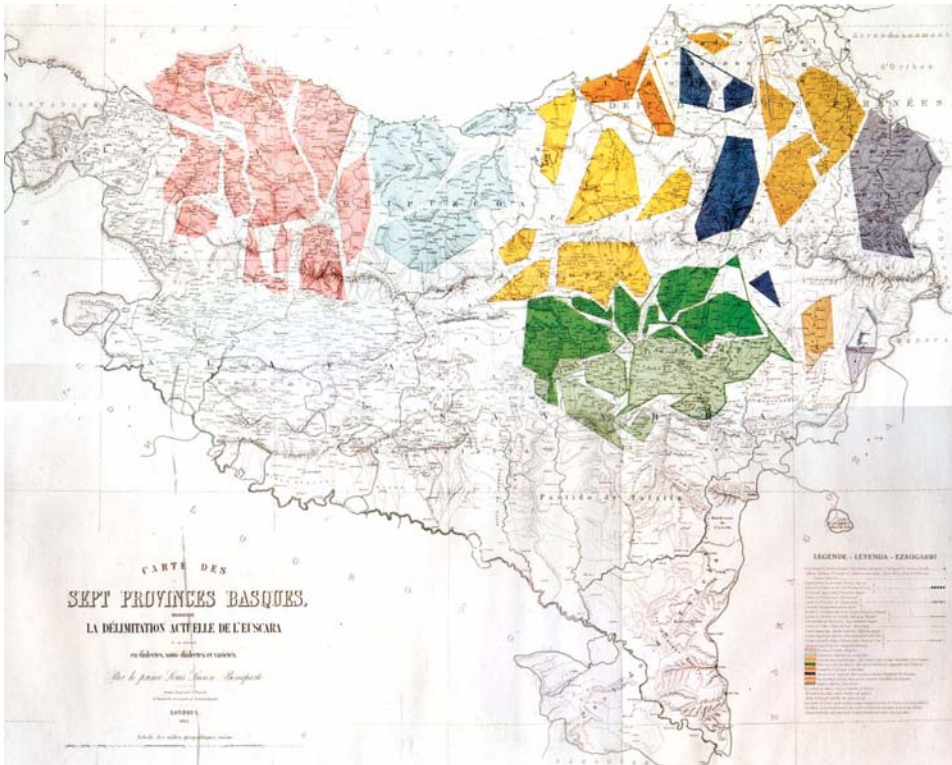
Etxarriera

Luis Luciano Bonaparte izan da euskal dialektologian aitzindari, eta duela gutxi arte alor hau jorratu duen bakarrenetakoa. Hau dela eta, berak 1869an ezarritako euskalki mugak ez dira ez sakondu, ezta zalantzan jarri ere. Sakanari dagokionez, batetik Burunda eta Etxarri gipuzkeraren bi azpieuskalkitako jo zituen, Ergoiena Burundako azpieuskalkian sartuz. Bestetik, Arbizutik aurrerako herriak nafarreratako jo zituen (Murginduetara arte iparraldeko goi nafarreran eta Ihabaretik aurrera hegoaldeko goi nafarreran).

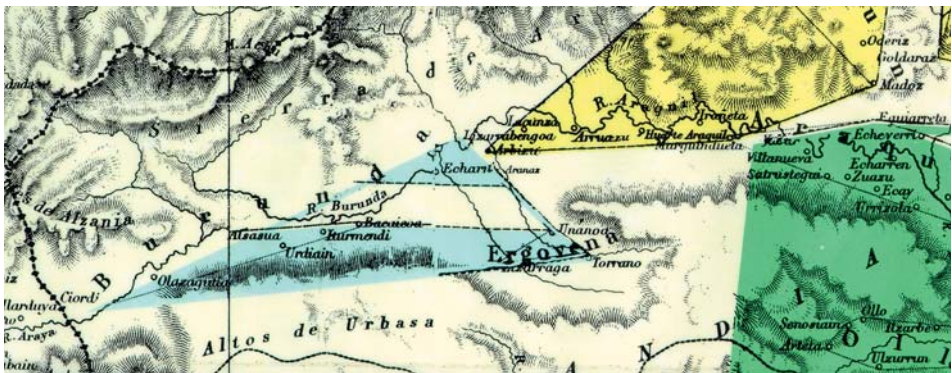
Sailkapen hau egiteko, datu bilketa erraldoia egiteaz gain, Bonapartek berak 1864 aldera agindutako katiximaren bi itzulpen ere erabili zituen: bata Etxarriko euskalkian eta bestea Urdiaingoan. Itzulpenak Nafarroako bere koraboratzaile zen Echeniquerenak izan daitezkeela uste da.

Hala ere, dotrinaren itzulpena aztertuz gero, nabarmenki soma daiteke ez dagoela Etxarriko euskara garbian egina, bertako euskararen ezaugarriak baldin baditu ere. Aditz morfologiari bakarrik erreparatzen badiogu, esanguratsuenen baita, harrigarria da *ziran* moduko aditz formak agertzea gaur egungo *ziten*-en ordeztu lehen aldiko *Nor-Nori-Nork* adierazteko, edo *dirazu* forma gaur egungo *niezu* ordeztu, orain aldikoarendako. Argi dago ezin dela paradigma hauen artean ahaidetzarik aurkitu. Bestalde, pluraleko 2. eta 3. pertsonen marka duten aditzei dagokionez, *die* moduko formak ditugu gaur egun, jatorrizko **dau>dab*-tik eratorriak. Ez da ulertzen dotrinan *de* bezalako *-be>-bie* gabeko formak agertzea, oso zaila baita egungoa dotrinakotik eratorzea. *Nor-Nori-Nork* aditzaren erroaz ari garela ere, **de(r)uo*-etik datorren *do*, *da* moduko paradigma dugun bitartean, Bonaparteren testuan *dyo*, *dyot* aldaerak ageri dira, berriz ere bateratasun eza dagoelarik. *Nor-Nori* saila dela eta, Etxarriko euskaran *dakit*, *zakiyon* edo *dakizu* moduko sasi aoristo edo forma arkaikoak erabiltzen dira, gainera *-a*-erroa dutenak, ohiko *-e* orokorra beharrean. Dotrinan, aldiz, *zyo* edo *zyote* modukoak age-

ri dira, arras arrotzak bertako euskaran. Aipatutako adibideok aski argiak dira do-
 trinaren fidagarritasuna kolokan jartzeko, bertako euskalkiaren aditz sistemek
 oso ezaugarri bereizgarriak dituztelako, eta ez dira itzulpenean agertzen. Hauen
 ordez gipuzkeratako jotzen diren formak erabili zituen itzultzaileak, eta lan hau
 oinarri hartuta, ez da harritzekoa etxarriera gipuzkeratako hartzea.

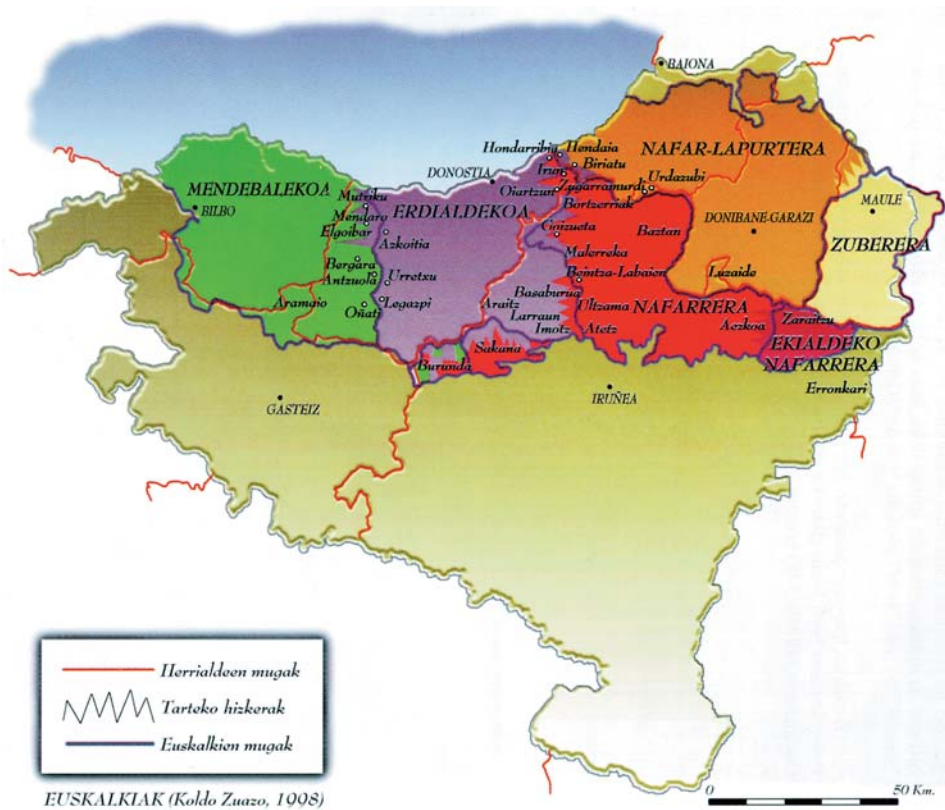

Bonaparte Printzeak 1869an egindako euskalkien mapa.
 Etxarriko hizkera gipuzkeraren barnean sartu zuten

Mitxelena bera ere, dagoeneko, hasia zen Bonaparteren sailkapena eta irizpideak kolokan jartzen, batez ere Sakanako hizkerari dagokienez. Berak, Landuccioren *Dictionarium Linguae Cantabrigiae* (1562) aztertu ondoren, Araban (eta ziurrenik Nafarroako hainbat tokitan ere) hitz egin zen 9. euskalki baten berri eman zigun 1957an, bizkaiera ez zena. *Arabera zaharra* deitu zion, eta bizkaiera, gipuzkera eta nafarreraren arteko zubi zela esan zuen. Aurkikuntza honek Sakanako euskalkiak ikuspegi berri batekin aztertzea bulkatzen du, oro har, abiapuntu berri hau iraultzailea izan delarik euskal dialektologian. Handik aurrera, hizkeren mugak garbiak ez direla ikusi da, eta *zubi hizkera*aren kontzeptu berria txertatu da.

Bide honi eutsiz, azken ikerketen arabera, argi dago Sakanako hizkerak arabera zaharra, gipuzkera eta nafarreraren arteko nahas-mahasi direla, eta ez dagoela sailkapen argi bat egiterik. Etxarrierari dagokionez behintzat, ez dago zailtzarik Ergoienako hizkerekin batera, lotuago dagoela Arbizutik aurrerako euskalkiekin, Burundakoekin baino.

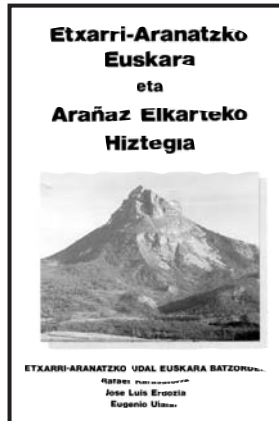
Koldo Zuazok 1998an eginiko euskalkien mapa berria. Sakanako hizkerak zubi-hizkera moduan hartzen ditu.

Bertako hizkera ikertu dutenek, azaletik bada ere, Bonaparteren sailkapenarekiko zalantzak agertu dituzte. Esan beharra dago ikerlari frantsesak berak zonaldeak sailkatzeko zeukan zailtasuna aipatu zuela. Bestetik, Mitxelenak ere agertu zuen zalantza hau, eta harrez gero Irizar eta Gamindek, esate baterako, ere bai. Azkenik, Koldo Zuazo dialektologoak, orain arte egin den ikerketa sakonena burutu ondoren, proposatu berri duen euskalki mapa berrian, euskalki muga Burunda eta Arakilen artean kokatzen du (Bakaiku-Etxarri Aranatz), argi eta garbi, Bonaparte erratu zela esanez. Horrelaxe dio *Burundako hizkera* lanean (Koldo Zuazo, 1995): *“Gauzak horrela, ez dirudi aurrera begira Bonapartek asmatutako “Nafarroako gipuzkera” azpieuskalkiari eutsi dakiokenik. Etxarri hasi eta handik ekiaklerako hizkerak “goi-nafarrera” garbitzat joko genituzke guk geuk...”* Artikuluaren bukaeran ondoko ondorioak ematen dizkigu: *“Badirudi, beraz, ez bizkaiera, ez gipuzkera eta ez goi-nafarrera garbi ez den Burundako hizkera, mendebaleko eta ekiaklerako euskalki multzoen arteko “zubi-hizkera” dugula, behiala Araban mintzo zenarekin batera.”*

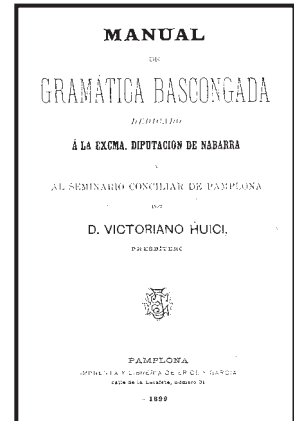
Etxarrierari buruzko bibliografiaz ari garela, ezin aiatu gabe utzi 1899an bertako seme zen Bitoriano Huizi apezak Iruñean argitaratu zuen *Manual de Gramática Bascongada*. Ez da bertako hizkeraren islada, gramatika “orokor” bat egin nahi izan zuelako, baina oso interesgarri izan daiteke inguruko ezaugarriak agertzen direlako.

Urteetan aurrera joanda, 1991n, *Etxarri-Aranatzko Euskara eta Arañatz Elkarte*ko *Hiztegia* argitaratu zuten R. Karasatorrek, J.L. Erdoziak eta E. Ulaiarrek. Pauso handia izan zen etxarriera lehendabiziko aldiz jaso eta sistematizatua agertu zelako. Oso aipagarriak dira, besteak beste, xeheki jasotako aditz taulak, eta Arañatzko hiztegi etno-linguistikoa (Bitoriano Huiziren hiztegiarekin batera).

Dialektologia kontuak alde batera utzita, soziologiaren lanbideari eutsiko diogu. Etxarri herri erabat euskalduna izaki, 40. hamarkadatik aurrera, arrazoi sozio-politikoak zirela eta, erdalduntzen hasi zen, hizkuntza transmisioa ere gal-

R. Karasatorrek eta E. Ulaiarrek 1991an argitaraturiko liburua.

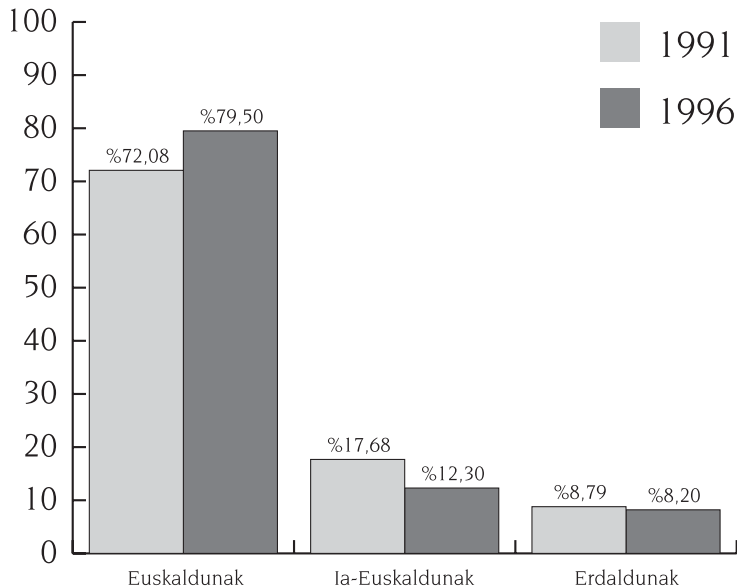
Bitoriano Huizi apez etxarriarrek 1899an argitaraturiko euskal gramatika

tzen hasi zelarik. 70 hamarkadatik aurrera, ordea, euskalzaletasuna berpizten hasi zen eta nolabaiteko berreskurapena soma daiteke, batez ere euskarazko irakaskuntzaren arrakastarekin lotuta.

Gaur egun Nafarroako Vascuenceren Legearen arabera eskualde euskaldunetan gaude, lege aldetik, teorikoki eskubide osoak ditugularik. DBH-ra arteko herriko ikasleen %80a inguru D ereduan ikasten ari da eta gainontzekoa A ereduan. Beraz, ezagutzari dagokionez, gure herrian euskara osasuntsu dago. Ez da gauza bera gertatzen, ordea, erabilerarekin, ezagutzaren eta erabileraren artean tarte handia agertzen baita, batez ere gazteen artean. Hementxe ditugu ezagutza eta erabilerari dagokionez kaleratutako datuak:

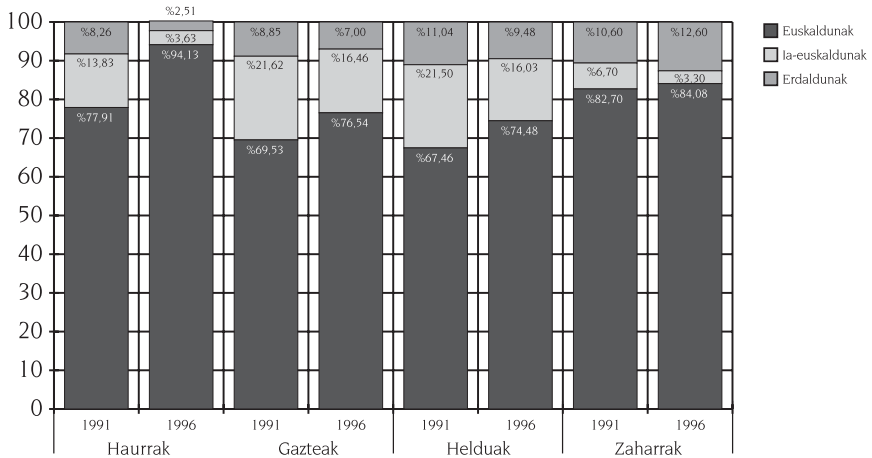
Euskararen ezagutza maila Etxarrin (91-96ko erroldak)

Aurrerakada nabaria egin du euskarak Etxarrin azken bost urte hauetan, berindartze prozesuaren adierazgarri. Bost urtetako tartean ia 8 puntutan hazi da euskaldunen portzentaia eta % 80ra heltzeaz gaude. Datu hauetan pisu handia du haur-gaztetxoaren adin-taldeak, ia erabat euskaldunak baitira gaurko egunean.

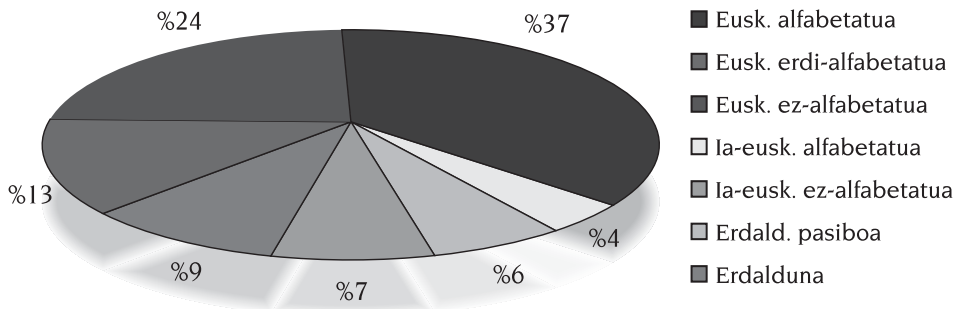
Adin taldeetako ezagutza (91ko errolda)

Argi ikusten da, ezagutzaz ari garela, berreskuratze prozesu batean murgildurik gaudela. Batetik transmisioa berrindartu egin da, eta bestetik, euskarazko irakaskuntzak ezagutza sendotu egin du. Beraz, 30 eta 40 urte bitartekoen artean egon zen transmisio eten nabariari buelta ematen ari zaio.

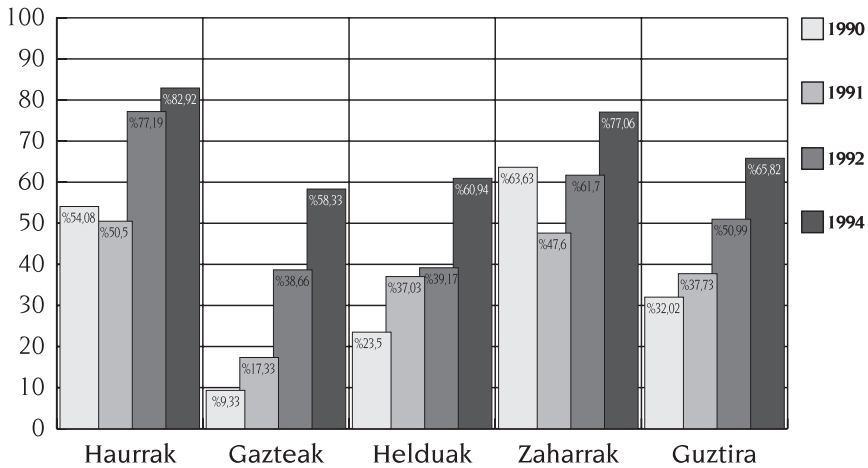
Euskara maila (91ko errolda)

Bestetik, euskara mailaz, aitzatekoa da alfabetatuen kopurua igoz doala etengabe. Honek ez du esan nahi kasu guztietan euskararen jatortasuna aberasten ari denik, askotan kontrakoa gertatzen baita, herriko hizkera alde batera utziz.

Erabilpen neurketak

Grafikoak adierazten digun bezala, ezagutza mailak ez du bat egiten erabilera mailarekin. Hala ere, azken urteotan nabarmen egin du gora erabilpenak adin talde guztietan eta bereziki gazteen artean, hauxe baita erabilera maila bazuena ematen duena.

Iturria: Sakanako Mankomunitatea

Sarrera

Historiko - Geografikoa*

Interesgarria da aztergai dugun herriaren kokapen geografiko-historikoa egi-tea, euskararen egoerari baliogarri izan dakioken heinean behintzat.

Esanak esan, Sakana ez da haran bat, hiru haran biltzen dituen mendiarte baizik (Aralar eta Andia-Urbaşa mendiak, alegia): Burunda, Arañatz eta Arakil. Etxarrik, Arañatzen egonik, Ergoiena, Burunda eta Gipuzkoako Goierriekin egi-ten du muga:

Burunda Arañatz Arakil

OHARRA: Lakuntza eta Arruazu ez dira Arakil haraneko herritako hartzen. Bestalde, jakina da gaur egun haran honetako herri guztiak ez daudela administratiboki Arakil Udalaren menpe bateginik.

Arañatz Elkarte

1199an Alfonso VIIIak Araba eta Gipuzkoa hartu zituen, bertako biztanleak inguruko tokietan harrapakinak egitera bultzatuz. XII. mendetik aurrera arakil-

*OHARRA: Informazio sail honen iturria herriko seme dugun Rafael Karasatorre ikerlariak jasotako lanetan aurki daiteke (gehienak argitaragabeak dira)

darrek Agurain eta Lazkaoko herritarren erasoak jasaten zituzten, eta uztak nahiz abereak arrisku gorrian egoten ziren. Hau zela eta, arakildar askok Lizarrara edo Iruñeara bizitzera joan behar izan zuten, edo inguruko mendietara ihes egin.

Herriska hauen hustuketa geldiarazteko Antso Azkarrak, Biasterin egin zuen moduan, Burundari foruak eman zizkion. Urte batzuk igaro ondoren, 1251an, bere hiloba Teobaldo I.ak gauza bera egin zuen Arañazko herriskek, herritarrei babesa eman nahian. Beraz, garai horretaraino jo dezakegu Burunda eta Arakil arteko banaketa ikusteko.

Arakildarrek, Luis Hutin I. arengana jo zuten 1310ean gotorleku bat eraiki zezan eskatuz, arabar eta gipuzkoarren erasoak behingoz geldiarazteko. Honek proposamena onartu egin zuen, eta "Etxarri" etxaldea hartu zuen gotorleku gunitako (Etxarri-Aranatz deitu zitzaion herri sortu berriari, ondoan zegoen Arañatz herriska gehitu zitzaion eta). Une honetan sortu zen "Arañatz Elkartea", Er-goienako herriskak eta Arakilen Arbizutik mendebaldera zeuden herriskak bilduz.

Fortifikazioarekin eta fundazioarekin batera eskubide bereziak eman zitzaizkien Arañazko biztanleei (Urbasa, Andia eta Aralar mendiekiko, azokak antolatzekoan, eliza kontuetan...). Hemendik aurrera Etxarri-Aranatz herri garrantzitsu bilakatuko da, eta Arakilgo herrisketako biztanle gehientsuenak Etxarri-Aranatzera joan ziren bizitzera, jatorrizko gunea hutsik utzirik, harresien babes bila, besteak beste. Arañazko herriskak hauexek ziren (gaur egun gehienak desagerturik daude): Etxarri, Arañatz, Araña, Arrozpide, Maiza, Elbegia, Artola, Lazkoz, Mugarretxe, Urkizu, Ondatz, Erdozia, Odia, Adia, Egiarreta, Mundiñano, Sarria, Leizarraga, Dorrao, Unanu, Orgoizua, Elkorria, Nenau.

Arañatz Elkarteko herrietako etxe eta elizak hondatu egin zituzten, eta Etxarri, Arañatz ez zen beste toki batetik kanpo eraikitzeke debekua eman zuen (Erregeak erraztasunak eta laguntzak eman zituen bertan etxeak eta eraikuntzak egiteko). Horrela, arañaztarren batasuna inoiz baino sendoagoa izan zen handik aurrera, eta biztanleen arteko interes komunak zirela eta, maiztasun handiz elkartzen ziren: erromeriak, batzarrak, abere feriak, mendi hustiaketa, artzainen arteko harremanak...

1845ean, Etxarrik, arazo eta auziez aspertuta, Nafarroako Aldunari Arañatz Elkartea puskatzeko eta herri bakoitzari zegokion lurraldea emateko eskatu zion. Banaketa arazoak egon ziren, baina 1882an herriak banatu egin ziren. Horrela, 1882an sakabanatu zen ehundaka urtetan Lizarragabengoa, Arbizu, Dorrao, Unanu, Etxarri eta Lizarraga bateginik izan zituen elkartea, nork bere udala izan zuelarik.

Etxarri, Arañatz, Elbegia (?), Artola, Lazkoz, Mugarretxe, Orgoizua (?) eta Elkorri herri hutsak Etxarri-Aranazko lurraldean gelditu ziren. Araña, Arrozpide, eta Maiza Arbizukoenetan. Urkizu eta Ondatz Unanukoenetan eta Adia Lizarragako-enetan (Odia egungo Lizarraga eta Dorrao artean zegoen, eta Mundiñano Arbizu eta Unanu artean). Lizarragabengoa, Sarria eta Leizarraga herriek osatu zuten.

Aralarko Batasuna

“Arañatz Elkarte” alde batera utzita, badago Arakilgo herriak bildu zituen, eta oraindik ere biltzen dituen (nahiz eta indar gutxiagoz) beste elkarte garrantzitsu bat ere. Elkarte hau “Aralarko Batasuna” dugu eta Arakil eta Araitz haranetako herri batzuk biltzen ditu (beraz, Sakanakoak diren eta ez diren herriak):

Arañatz Elkartekoak izandakoak: Etxarri-Aranatz, (Lizarragabengoa), Arbizu, Lizarraga, Unanu, Dorrao.

Arakilen inguruko beste hainbat: Lakuntza, Arruazu, Irañeta, Ihabar, Hiriberri.

Araitz haraneko beste hainbat: Errazkin, Betelu, Arriba, Atallo, Gaintza, Intza, Uztegi, Azkarate.

Batasun honen bidez Aralar mendiaren hustiaketa administrazio guztia Aralar Batasunekoiei eman zitzaie, Erregea inolako erabaki eskubiderik gabe gelditzen zelarik. Herritarren mendiarenganako betebeharrak nahiz eskubideak arautu egin ziren.

Beraz, gaurko eguneko Etxarri-Aranatz Ertaroan gauzatu zen “Arañatz Elkar-teko” biztanleen batasuna dela laburbil daiteke. Ez da harritzekoa hizkuntza aldetik Sakana isoglosa eta hizkuntz gurutzaketa askoren topagune izatea, batetik Arañatz Elkatearen bilakaera historikoagatik, eta bestetik, Aralar Elkartearen egon ziren haremanengatik, eta batez ere geografikoki hainbat euskalkirekin mugan egon delako, izan duen pasabide izaera kontutan harturik.

Erabilitako Grafia

Lan hau aurrera eraman ahal izateko izan dugun lehendabiziko arazoa herri hizkerak idatzian nola agertu izan da. ~~Guai~~ko Euskalki Batzordean eztabaidatutakoa eta onartutakoa da hemen dakarkiguna. Proposatutako sistemak herri hizkerak ahalik eta fidelen islatu behar zituen batetik, eta bestetik, euskara batuaren idazkera arauetara ahalik eta gehien gerturatu nahi genuen. Hauxe da, besterik ezean, adostutakoa:

Euskalkiak idazteko aholkuak

Alfabetoan "Y": Euskaltzaindiak "dd" proposatzen badu ere, herritarren artean ezaguna den forma erabiliko dugu. Adib.: ~~mendje~~, ~~biya~~...

"H"-a dela eta: Idazterakoan erabiltzea aholkatzen da. Hala ere, alboko hizkietan aldaketa fonetikoren bat sortzen denean h-rik gabe idatziko dira hitzak. Adib.: ~~biya~~ "bihar", ~~ni~~ "nahi", ~~ho~~ "lehio"...

"EZ" partikula: aditzetik bereizirik idatziko da batuan bezala. adib.:

eztakau ez dakau

enengon ez nengon

Erakusleak eta "BAT": Hitzetik bereizirik idaztea aholkatzen da. Hala egitekotan, hitzak erakusleekin lotzerakoan sortzen diren aldaketa fonetikoak ez dira adieraziko. Adib.

momentubontan momentu hontan

etxioi etxe hoi

zuluat zulo bat

Bustidura: LL, Ñ eta TT hizkiekin adieraziko da bustidura. Hauen aurretik "T" jartzea ere aholkatzen da. Beraz, *ill*, *iñ* eta *itt* idatziko ditugu.

<u>itt</u> urri	pi <u>ll</u> ota	<u>iñ</u> ezture
ai <u>tt</u> une	ai <u>ll</u> atu	ezpei <u>ñ</u> e

"BEHAR" + adizkia: Bereizirik idaztea aholkatzen da baina loturik idazteko aukera ere badago. Adib.:

ein biet ein ber det
 ekar biala ekar ber dala

Geroaldia + adizkia: Sakanan bi aukera daude geroaldia egiteko: ~~en~~ eta ~~ko~~. Lehenengoa idazteko orduan ez dago arazorik (*ein det*, *yon en ga*...) eta bigarrena idazterakoan bereizirik egitea proposatzen da. Adib.:

ekarkuet ekarko det
 einkuet einko det

Bokal luzeak: Bakarra idaztea proposatzen da. Hala ere, bokal luzeek bi forma desberdin bereizten dituztenean erabiltzea gomendatzen da. Adib.:

ziñen (zu) ziñeen (zuek)
 eman emaan (emanen)
 eskolan (non) eskolaan (noren)
 borda (zer) bordaa (nora)

GABE (~~ba~~ge forma zaharretik eratorria, ~~be~~ bezalaxe) nola idatzi: Normalean bereizirik idatziko da:

etorbe "etorri gabe"

*bota*be "bota gabe"

Hala ere, partitiboarekin (~~rik~~) loturik idaztea gomendatzen da (~~ogipe~~ "ogirik gabe", ~~dirupe~~ "dirurik gabe" ...).

~~Be~~ "gabe" eta ~~be~~ "bere" desberdintzeko bigarrena bokal bikoitzez idatziko da (~~be~~ "bere"). Adib.:

~~ez~~eeinbe gaude "ezer egin gabe gaude"

~~be~~kontu autzi diau "bere kontu utzi dugu"

ERE nola idatzi: "ere" idazteko ~~e~~ eta ~~e~~ erabiliko dira.

ETA nola idatzi: Hitz egiterakoan ETA-k dituen hiru aldaeretatik (eta, ta, da) "ETA" eta "TA" gomendatzen dira.

Etxarrieraren Ezaugarriak

Fonetika-Fonologia

Hiatoak:

-a + a: a (**alaba + a: alaba**): *borda baba*... Aipatzekoa da A organikoaren galera, hau da, hitzak bukaeran berezko -a duenean: *bi gauz elizbat, hiru ezkil*...

-e + bokala: i (**etxe + bok.: etxie**): *gō* "ge(r)o", *biu* "be(r)otu"...

-o + bokala: u (**Etxarriko + bok.: etxarrikue**): *que* "opoa", *leue* "lepoa"... U hori jatorriz O denean ez da -b- tartekatzen: **luzaruben* "luzaroan".

-i + bokala: iy (**mendi + bok.: mendiye**): *aizaye* "ehiztaria", *biok* "biok", *biyer* "bihar"... I hori jatorriz E denean ez da -Y- tartekatzen: **albergje* "albergea".

-u + bokala: ub (**katu + bok.: katube**): fundamentube, gaube "gaua"... U hori jatorriz O denean ez da -b- tartekatzen: **zulube* "zulue".

etor zAn BAINA dEnok gaude: Aditzetan a da agertzen zaiguna (*fan zAn urtien, agertu dAn gauzoi, ein zAn etxie*...). Baina zenbatzaile orokorretan e agertzen zaigu (*dEnok etor ga, dEnon artien ein diau*...).

Diptongoak:

Joera nagusia *ai > ei* egitea da. Hala nola: *hameiru* "hamahiru", *bai* "bai", *meye* "mahaia", *aneye* "anaia", *nei* "nahi"...

eu > au aldaketa ez da beti gertatzen baina hainbat adibide badago: *auskias*

“euskaraz”, *aun* “ehun”, *auliye* “eulia”, *auskin* “eutsi”... Salbuespenen artean partizipioak aipa daitezke: *ebai* “ebagi/ebaki”, *jai* “jagi/jaiki”, *irai* “iregi/ireki”, *urai* “eduki”...

I, U-ren eraginez a > e istea: Hitz baten barruan edo hitz segida batean *i* edo *u* bokalak agertzen direnean, ondoren dagoen *a* bokalak isteko joera du, e bihurtuz.

a) -i/-u + a: (txerri + a: txerriye): *kalie* “kalea”, *etxe* “etxea”, *bierra* “beharra”, *katube* “katua”...

b) -i/-u + kontsonante + a: *Kazule* “kazula”, *tipule* “tipula”...

c) Hitz barruan: *izarrak* “izarrak”, *bizerra* “bizarra”, *bulketu* “bulkatu”, *txupetu* “txupatu”, *ziriketu* “zirikatu”...

d) Izena + zenbatzailea: (katu + bat: katu bet): *txerribet*, *belarribet*, *porrubet*, *txakibet*...

Personak eta subenZiyuek: *l, n, r* ondoren Etxarrin askotan *s* zagertzen dira eta ez *ts, tz*. Adib.: *zarZarue* “zahartzarua”, *AlSasu* “Altsasu”, *IrurZun* “Irurtzun”, *perSona* “persona”, *berSolayek* “bertsolariak”, *subenZiyue* “subentzioa”... Baina mailegu zaharretan eta berezko hitz askotan *ts, tz* agertzen dira. Adib.: *elTZie* “eltzea”, *galITza*, *anITza*, *zorITzi*...

Ahoskera

Ohartzen ez bagara ere, hitz egiten dugunean ez dugu idatzi bezala ahoskatzen. Ahoskatzerakoan hainbat eta hainbat aldaketa natural egiten ditugu, nahiz eta paperean idatzirik ez agertu. Hemen batzuk aipatu ditugu bakarrik, nabarmenenak. Gogoratu hizkuntza ez dela letra katea bat; ahoskera, doinua, tonua, azentua eta beste hainbat elementu biltzen dituen sistema baizik.

Ez partikula erabiliz sortzen diren aldaketak (ahoskatzerakoan):

KASUA	AHOSKERA	IDAZKERA
ez + b- = ezb-	/ezpaki/	ez baki
ez + d- = ezd-	/eztakigu/	ez dakigu
ez + l- = el-	/elauke/	ez lauke
ez + n- = en-	/eneiz/	ez neiz
ez + z- = ezb-	/ezan/	ez zan
ez + g- = ezb-	/ezginen/	ez ginen

Beste zenbait kasu:

KASUA	AHOSKERA	IDAZKERA
-rik gabe	/ogipe/	ogipe
(joan)ez gero	/(fan)eskio/	(fan) eskio

Bat partikula erabiliz sortzen diren zenbait aldaketa:

KASUA	AHOSKERA	IDAZKERA
-a + bat	/alabat/	alaba bat
-e + bat	/etxiat/	etxe bat
-i + bat	/herri bet/	herri bet
-o + bat	/zuluat/	zulo bat
-u + bat	/katu bet/	katu bet

Azentua dela eta

Bertako hizkeraren joera nagusia, azentua kokatzeko lehentasunez ari gara-
la, azken aurreko silaban agertzekoa da.

/pantalóna/ “pantaloia”

/etxe/ “etxea”

/txingurriye/ “txingurria”

/águo/ “ahoa”

Badira zenbait kasu ezagun azentua azken silabara eramaten dutenak: hitz erroari adlatibo (nora) eta genitibo (noren) kasuak gehitzerakoan azentua azken silaban kokatzen da.

/basue/ (basoa, mg. sg.) basú (basora, adl. sg.)

/lána/ (mg. sg.) laniá (lanera, adl. sg.)

Testuinguru jakin batean azentua da bata (mg. sg./lokatiboa) eta bestea (adl./genitiboa) bereizteko dugun pista bakarra. Hitz erroa *a-z* bukatzen den kasuetan izaten da, beti ere, aurretik *i* edo *u*-rik ez duenean, *eskola, borda*... adibideetan bezala (*a* → *e*; *i*, *u* (C) *a*). *i* eta *u*-ren asimilazioak muga morfologikoak izanik ez du morfemetan eraginik izaten, oro har (*mendire* bezalako adibideak salbuespena lirateke baina kasu hauetan morfema osorik mantentzen da eta ez

dira ondoko adibide hauen pareko: *etxia* “etxera”, *ezauraan* “ezagunaren”... eta ez *etxi*, *ezaurien*...).

mug. sg. (nor/zer)	adlatiboa (nora)	lokatihoa (non)	genitiboa (noren)
/bórdá/	/bordá/ “bordara”	/bórdan/	/bordaán/ “bordaren”
/eskóla/	/eskolá/ “eskolara”	/eskolan/	/eskolaán/ “eskolaren”
/festa/	/festá/ “festara”	/festan/	/festaán/ “festaren”
/juérga/	/juergá/ “juergara”	/juérgan/	/juergaán/ “juergaren”
/déndá/	/dendá/ “dendara”	/déndan/	/dendaán/ “dendaren”
/dántza/	/dantzá/ “dantzara”	/dántzan/	/dantzaán/ “dantzaren”

Bestelako adibideren bat bada eta honen jatorria bi bokal berdinen asimilazioan aurkitu beharko dugu:

zīnen “zu zinen” *zīén* “zuek zineten”

Aitatutako bereizketa fonologiko hau gaurko egunean nahiko ongi bereizten baldin bada ere, informazioa bere osotasunean jasotzeko ez da azentua ezinbesteko bihurtzen. Bereizketa oso kasu eta testuinguru jakinetan (abs <—> adlatibo/lokatiho <—> genitibo) gertatzen da eta hortaz, testuinguruak ederki argitzen ditu gerta daitezkeen interpretazioak. Bukatzeko, emandako azkeneko adibidea dela eta (*zīnen* <—> *zīén*), aipagarria da azentu bereizketa jende helduarengan bizirik baldin badago ere, gazteen artean *zīeten* forma berria ari dela zabaltzen (batuaren eraginez) eta beraz, *zīnen* nahiz *zīén*-en erabilera singularra adierazteko ari dela mugatzen, eta hau zuzendu beharreko joera dela esan daiteke.

Izenaren Morfologia

Deklinabidearen inguruko oharrak:

• **Ergatibo** sg. eta pl. (*nork* kasua) ez dira bereizten, **-AK** da. Hala ere, goian aipatu-tako aldaketa fonetikoaren eraginez aurreko *i* edo *u* batek **-AK**, **-EK** bihur dezake. Adib.:

alabak egin zebien“alabek egin zuten”

alkateek egin zen zebien“alkateek egin zuten”

zaharrek ogiye yosi zen zittubien“zaharrek ogiak erosi zituzten”

emakumeek ogiye hartu zen zebien“emakumeek ogia hartu zuten”

• **Destinatiboaren** marka (norendako) **-DAKO** da eta ez **-TZAT**: *aklameranda-lo* “aldamenarendako”, *lanandako* “lagunarendako”, *guteko* “guretako”...

• *Ez dakat ogik/ogiken* “ez daukat ogirik”: **partitibo** markarako, **-RIK**, bi aukera ditugu: **-IK** “-rik” eta **-IKEN** “-rikan”. Adib.:

ogik “ogirik”/*ogiken*

ardok “ardorik”/*ardoken*

gogok “gogorik”/*gogoken*

etxek “etxerik”/*etxeken*...

Aditz partizipioetan partitiboko bi aukerak mantentzen dira:

nahastuik/nahastuiken “nahasturik”

higuinyuik/higuinyuiken “higuindurik”

• **Instrumentalaren** marka **-S** da eta Etxarrin mugagabearen erabiltzen da bakarrik. Adib.: *igerilekus* “igerilekuz” eta ez **igerilekubes*; *eskus* “eskuz” eta ez **eskubes*. Aditz partizipioekin ere gauza bera gertatzen da: *puskatu* “puskatuz” eta ez **puskatubes* “puskatuaz”. Nori eta Zeri buruz, *nongati* “norengatik” galdetzailearen bidez ere egiten da. Adib.:

Nongati ari zare marmarien? “Norengatik ari zarete hitzegiten?”

• **Adlatiboaren** marka **-TI** da eta ez **-TIK**: *horregati* “horrengatik”, *amangati* “amarengatik”, *nundi* “nondik”, *zengati* “zerengatik”...

• **Soziatiboaren** kasuan bi marka daude: **-KIN** eta **-KI**: *txakurraki/txakurrakin* “txakurrarekin”...

• **Prolatiboaren** marka **-TAKO** da. Adib.: *amatako hartu dau* “amatako hartu du” ETA EZ **amatzat hartu dau. Lapurretako daukagu gizon hoi* “lapurretako daukagu gizon hori”...

Izenordain indartuak

Nionek eñen det eta ez zuk: “neronek eginen dut eta ez zuk”.

Izenordaina (ni, hik, zuk...) azpimarratu nahi denean, izenordain indartuak (nioni, yorrek, ziorrek...) erabiltzen dira. Geroz, izenordaina galdegai* denean joko dugu forma horietara, nahiz eta egoera honetan forma arrunta ere erabiltzen den.

Aipagarria da azken aldian izenordain indartuen artean *baik* forma berriak hartu duen indarra, betiko *yak* “eurak” formaren kaltetan.

⊖ *Baieñen debie eta ezguk* “beraiek eginen dute eta ez guk”

Egokia: *Yakeñen debie eta ezguk* “eurek egiñen dute eta ez guk”

(*) Ik. hitz ordena eta galdegaiari buruzko oharra 55. orrialdean.

Erabiltzen diren izenordain indartuen taula

	Ni	Hi	Gu	Zu	Zuek	Haiek
Zein Nor	<i>neroi/nioni</i> nerau/nerori	<i>yorri</i> herori	<i>giok</i> gerok	<i>zerá</i> zerori	<i>ziok</i> zerok	<i>yak</i> eurak
Noi Nori	<i>nioni</i> neroni	<i>yorri</i> herorri	<i>gíoi</i> geroni	<i>zióri</i> zerorri	<i>zioiri</i> zeroriei	<i>yerai</i> eurei
Nok Nork	<i>nionek</i> neronek	<i>yorrek</i> herorrek	<i>giok</i> gerok	<i>ziorek</i> zerorrek	<i>ziok</i> zeroriek	<i>yak</i> eurek
Ne baitan Noren baitan	<i>ne baitan</i> nire baitan					
Nongana Norengana	<i>nionengana</i> neronengana			<i>ziorengana</i> zerorengana	<i>zioingana</i> zeroriengana	<i>yerangana</i> eurengana
Nongandi Norengandik	<i>nionengandi</i> neronengandik					<i>yerangandi</i> eurengandik
Non Noren	<i>nionen</i> neronen	<i>yorren</i> herorren	<i>gion</i> geronen	<i>zioren</i> zerorren	<i>zioin</i> zerorien	<i>yan</i> euren
Noki(n) Norekin	<i>nioneki(n)</i> neronekin	<i>yorreki(n)</i> herorrekin	<i>gioiki(n)</i> geronekin	<i>zioreki(n)</i> zerorekin	<i>zioiki(n)</i> zeroriekin	<i>yeraki(n)</i> eurekin
Nongati Norengatik	<i>nionengati</i> neronengatik	<i>yorrengati</i> herorengatik	<i>giongati</i> gerorengatik	<i>ziorengati</i> zerorengatik	<i>zioingati</i> zeroriengatik	<i>yerangati</i> eurengatik
Nondako Norendako	<i>nionendako</i> neronendako	<i>yorrendako</i> herorendako	<i>giondako</i> geronendako	<i>ziorendako</i> zerorendako	<i>zioindako</i> zeroriendako	<i>yerandako</i> eurendako

Erakusleen taula

Nor	<i>hau</i> <i>hok</i>	<i>hori</i> <i>hok</i>	<i>hure</i> <i>haik</i>
Nok Nork	<i>honek</i> <i>hok</i>	<i>horrek</i> <i>hok</i>	<i>harrek</i> <i>haik</i>
Noi Nori	<i>honi</i> <i>hoiri</i>	<i>horri</i> <i>hoiri</i>	<i>harri</i> <i>hairi</i>
Non Noren	<i>hona</i> <i>hoiñ</i>	<i>horra</i> <i>hoiñ</i>	<i>harra</i> <i>hain</i>
Noki(n) Norekin	<i>honeki(n)</i> <i>hoiki(n)</i>	<i>horreki(n)</i> <i>hoiki(n)</i>	<i>harrekin</i> <i>haikin</i>
Nondako Norendako	<i>honendako</i> <i>hoindako</i>	<i>horrendako</i> <i>hoindako</i>	<i>harrendako</i> <i>haindako</i>
Nortas Nortaz	<i>hontas</i> <i>hoites</i>	<i>hortas</i> <i>hoites</i>	<i>hartas</i> <i>haites</i>
Nun Non	<i>hontan</i> <i>hoiten</i>	<i>hortan</i> <i>hoiten</i>	<i>hartan</i> <i>haiten</i>
Nungo Nongo	<i>hontako</i> <i>hoiteko</i>	<i>hortako</i> <i>hoiteko</i>	<i>hartako</i> <i>haiteko</i>
Nua Nora	<i>honta</i> <i>hoita</i>	<i>horta</i> <i>hoita</i>	<i>harta</i> <i>haita</i>
Nuaiño Noraino	<i>hontaiño</i> <i>hoitaiño</i>	<i>hortaiño</i> <i>hoitaiño</i>	<i>hartaiño</i> <i>haitaiño</i>
Nundi Nondik	<i>hontati</i> <i>hoiteti</i>	<i>hortati</i> <i>hoiteti</i>	<i>hartati</i> <i>haiteti</i>
Nongana Norengana	<i>honengana</i> <i>hoingana</i>	<i>horrengana</i> <i>hoingana</i>	<i>harrengana</i> <i>haingana</i>
Nongandi Norengandik	<i>honengandi</i> <i>hoingandi</i>	<i>horrengandi</i> <i>hoingandi</i>	<i>harrengandi</i> <i>haingandi</i>

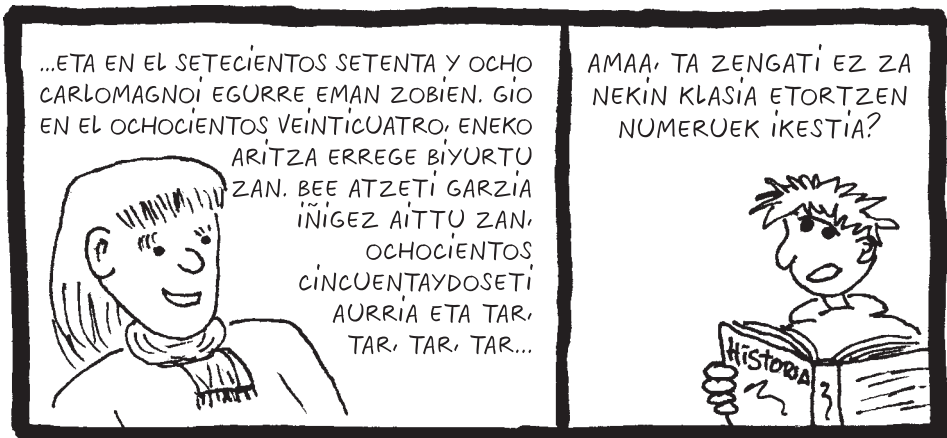
Zenbakiak

0 zero	18 hemezortzi	200 bitan ehun/berrehun*
1 bat	19 hemeretzi	300 hirutan ehun/hirurehun*
2 bi	20 hoge	400 lautan ehun laurehun*
3 hiru	21 hogeita bat	500 bostetan ehun bostehun*
4 lau	22 hogeita bi	600 seitan ehun seiehun*
5 bost	23 hogeita hiru	700 zazpitan ehun zazpiehun*
6 sei	30 hogeita hamar	800 zortzitan ehun zortziehun*
7 zazpi	31 hogeita hamaika	900 bederatzitan ehun bederatziehun*
8 zortzi	32 hogeita hamabi	1000 mila*
9 bederatzi*	40 berrogei	10.000 hamar mila
10 hamar	41 berrogeita bat	100.000 ehun mila
11 hamaika*	50 berrogeita hamar	1.000.000 milioi bat*
12 hamabi	51 berrogeita hamaika	
13 hamahiru*	60 hirurogei	
14 hamalau	70 hirurogeita hamar	
15 hamabost	80 laurogei	
16 hamasei	90 laurogeita hamar	
17 hamazazpi	100 ehun*	

.....

345.721 hirutan ehun eta berrogeita bost mila, zazpitan ehun eta hogeita bat

(*) Kontutan hartu zenbait zenbaki ahoskatzeko orduan aldaketak gertatzen direla herriko hizkeran: ehun (*aun*), hamaika (*hamaka*), bederatzi (*bedatzi*), hamahiru (*hamairu*), bitan-hirutan... ehun (*bitan-hirutan...aun*), mila (*mila*), milioi (*milioi*).

Zazpitaiño/biyer artio: denbora kontuak adierazteko biak erabiltzen dira: *atsaklariño yonen ga jolasien* “arratsaldera arte egonen gara jolasean”; *biyer artio* “bihar arte”. Hala ere, orduekin “-raino” besterik ez da erabiltzen: *atsaldeko zazpitaiño yondu gifien lanien* “arratsaldeko zazpiak arte egon ginen lanean”.

Honutza, horrutza, hautza: “hona, horra, hara” adierazteko erabiltzen dira: *hautza fan neiz* “hara joan naiz”; *etorri zaitzez honutza* “etor zaitzez hona”. Zenbait testuinguru adierazkorretan (harridura adieraziz...) agertzen dira bakarrik *hona, horra(tx), hara(tx)*:

hara zein heldu dan “hara nor heldu den”

horra(tx), zuu laurriko laune “horra, zure neurriko laguna”

Erakusle hauek *norantz* kasuan deklinatzeko *aklera* forma bereganatzen dute:

honuzko akkia “honantz”

horruzko akkia “horrantz”

hauzko akkia “harantz”

Etxe akkia: *etxe akkia fan neiz* “etxe aldera joan naiz” ETA EZ **etxerantz fan neiz*. *Herri akkia guez* “herri aldera goaz”.

Pantalona eta frontona: maileguetatik jasotako *-on* bukaeradun hitzak hartu bezala gorde dira eta ez dute *-oi* bukaera hartu beste hizkera askotan bezala: *kajona* “kajoia”, *hormigona* “hormigoia”, *balkona, balona, limona, montona, sermona*... Hala ere, mailegu zahar batzuetan ez da esandakoa gertatzen: *arratoye*, (eta ez **arratona*) *arrazoye*.

Polito/polittokue: konparaziotan bi aukera ditugu *-o* “-ago”/*-okue* “-agokoa”:

txikiyo/txikiyokue “txikiago/-agokoa”

zaharro/zaharrokue “zaharrago/-agokoa”

Honenbeste eta horrenbeste: zenbatzaile zehaztugabe ugari dugu. Askotan pare bat baizik ez dugu erabiltzen eta badago non aukeratu. Hona hemen: *batzuk, zenbeit* “zenbait”, *asko, gutxi, hainbeste, franko, pixka bat, puska bat, makiña bat* “makina bat”, *uberi/ugeri* “ugari”, *nekue* “nahikoa”... Bestelako esaerak:

polit askue da! “polit askoa da!”

Jende asko do? Jendie hobeki do hemen! . “Jende asko dago? Jendea hobeki dago hemen/jende asko dago hemen”...

Jende asko do? Poleki zio! “jende asko dago? Poliki zagok!”

Ez da iyore agertu: egitura berezia ikus dezakegu *inoren* pareko den *iyore* eta honen eratorrien kasuetan. Ondorengo taulan, ezkerrean *inoren* ohiko deklinabidea azaldu dugu; eta eskuinean Herriko sistema. Erdian, aldiz, *ihorren* taula agertu dugu, bertakoaren batuako ordezkoa baita.

INOR SISTEMA	IHOR SISTEMA	ETXARRIERAZ
inor	ihor	<i>iyore</i>
inork	ihork	<i>iyork ee/iyorezek</i>
inori	ihori	<i>iyorezi</i>
inorengan	ihorengan	<i>iyorezengan</i>
inon	ihon	<i>iyunez</i>
inongo	ihongo	<i>iyungo</i>
inora	ihora	<i>iyuare</i>
inorengana	ihorengana	<i>iyorezengana</i>
inondik	ihondik	<i>iyundi</i>
inorengandik	ihorengandik	<i>iyorezengandi</i>
inoren	ihoren	<i>iyorezen</i>
inorekin	ihorekin	<i>iyorezeki(n)</i>
inorengatik	ihorengatik	<i>iyorezengati</i>
inorendako	ihorendako	<i>iyorezendako</i>

Oso bereziak dira egitura hauek, ~~ere~~ eta ~~ez~~ partikulak beren baitan dituztelako eta hauek beti erabiltzen direlako berez; ezezko partikula errepikatu egiten da, adib.:

Ez da iyorezengana etorri (ihor + ere + ez + -engana)

Aditzaren Morfologia

Nokze! “Nork zer!”

Aditz taulei buruz ez dugu uste luzatzea merezi duenik, argitaraturik baitaude *Etzari-Aranatzko euskara eta Arañaz Elkarteko hiztegia* liburuan (Rafael Karasatorre, Jose Luis Erdozia eta Eugenio Ulaiar, 1991). Hala ere, paradigmak oso irregularrak direlako, hementxe dituzue azpimarragarrienak:

NOR-NORK ORAINALDIA	NOR SING.		NOR PL.	
NIK	<i>det</i>	“dut”	<i>ttut</i>	“ditut”
HIK	<i>dek/n</i>	“duk/n”	<i>ttuk/n</i>	“dituk/n”
HARREK “HARK”	<i>dau</i>	“du”	<i>ttu</i>	“ditu”
GU	<i>diau</i>	“dugu”	<i>ttugu</i>	“ditugu”
ZUK	<i>dezu</i>	“duzu”	<i>ttuzu</i>	“dituzu”
ZUEK	<i>dezie</i>	“duzue”	<i>ttuzie</i>	“dituzue”
HAIK “HAIEK”	<i>die</i>	“dute”	<i>ttie</i>	“dituzte”

Ze ein dezula? hirugarren pertsonari dagokion *dau* forma erlatibozko esaldietan eta konpletiboetan erabiltzerakoan paradigmak ez du sistematikoki jokatzen (*det-deteN-deteLA, diau-diauN-diauLA*): *dau-den-dela* dira egokiak eta EZ analogiaz sortzen diren *dau-daun-daula*.

- Bazkaye ein det* “bazkaria egin dut”
- Ein deten bazkaye jan diau* “egin dudan bazkaria jan dugu”
- Bazkaye ein detela esan det* “bazkaria egin dudala esan dut”
- Bazkaye jan dau* “bazkaria jan du”
- Ein dezun bazkaye jan dela* “egin duzun bazkaria jan duela”
- (eta ez *jan daula*)

Jan den bazkaye goxue da “jan duen bazkaria goxoa da”
(eta ez *jan daun*)

Giñuben, ziñubien: Lehenaldiko marka *-i-* da eta ez *ē*. Adib.:

ziñuben “zenuen”

ziñuzkiyen “zenituen”

giñuzkiyen “genituen”

(...)

NOR-NORK LEHENALDIA	NOR SING.	NOR PL.
NIK	<i>nen</i> “nuen”	<i>nituben</i> “nituen”
HIK	<i>yen</i> “huen”	<i>hituben</i> “hituen”
HARREK “HARK”	<i>zen</i> “zuen”	<i>zituben</i> “zituen”
GU	<i>giñuben</i> “genuen”	<i>giñuzkiyen</i> “genituen”
ZUK	<i>ziñuben</i> “zenuen”	<i>ziñuzkiyen</i> “zenituen”
ZUEK	<i>ziñubien</i> “zenuten”	<i>ziñuzkiyen</i> “zenituzten”
HAIK “HAIEK”	<i>zuben</i> “zuten”	<i>zitubien</i> “zituzten”

Saltzia etor zakigun: “saltzera etorri zitzaigun”. Nor-nori aditzen erroa *-KI* da, eta ez *ZA-*. Erroa *-ki-* da, bai orainaldian eta bai lehenaldian:

haik nai fan dazkit “joan zaizkit”

hure harri itzo zakiyon “igo zitzaion”

hure zuei bota zakizubien “erori zitzaizuen”

Nola dazkizu? “Nola duzu izena?” galdetzeko nor-nori aditza erabiltzen da: *nola dazkiyo?* “nola du izena?”

NOR-NORI ORAINALDIA				
	NOR		NORI	
<i>Ni</i>	NA*	KI	T	<i>nai</i> "niri"
<i>Hi</i>	YA	KI	K/N	<i>hiri</i>
<i>hure</i> "hura"	DA*	KI	YO	<i>harri</i> "hari"
<i>gu</i>	GAZ*	KI	GU	<i>guri</i>
<i>zu</i>	ZAZ	KI	ZU	<i>zuri</i>
<i>zuek</i>	ZAZ	KI(BIE)	ZUBIE	<i>zuei</i>
<i>haik</i> "haiek"	DAZ*	KI	YOBIE	<i>hairi</i> "haiei"

(*) OHARRA: **Nor** kasuan *ri*, *hura*, *gu* eta *haiek* diren formak besterik ez dira aditzen normalean.

NOR-NORI LEHENALDIA				
	NOR		NORI	
<i>Ni</i>	NA*	KI	TEN	<i>nai</i> "niri"
<i>Hi</i>	YA	KI	YAN/ÑAN	<i>hiri</i>
<i>hure</i> "hura"	DA*	KI	YON	<i>harri</i> "hari"
<i>gu</i>	GAZ*	KI	GUN	<i>guri</i>
<i>zu</i>	—	KI	ZUN	<i>zuri</i>
<i>zuek</i>	—	KI(BIE)	ZUBIEN	<i>zuei</i>
<i>haik</i> "haiek"	DAZ*	KI	YOBIEN	<i>hairi</i> "haiei"

(*) OHARRA: **Nor** kasuan *ri*, *hura*, *gu* eta *haiek* diren formak besterik ez dira aditzen normalean.

Ogiyek elarri zuzkiten: Nor-nori-nork saileko erroa *erau* da (baita Ergoienan eta Burundan ere). Adib.: *Kristonakesan nozkiyon* (nerauzkion) "kristorenak esan nizkion".

dot (<deraut) diot

dozkiyot/dotzat (<derauzkiot) dizkiot

duzkit (<derauzkit)... dizkit

Nor-nori-nork formetan pluralgilea *-zki-* nahiz *-tza-* izan daitezke: *nozkiyon/ho-tzan* "nizkion", *nozkiyon/zotzan* "zizkion"...

NOR-NORI-NORK ORAINALDIAN

	NA	HARI	HARRI	GUI	ZUI	ZUBI	HARI
NIK		dubet/net dubat/nat duzkiyal/nat	dot dozkiyot		duzut duzkitut	duzubiet duzkitzubiet	dobiet dozkiyobiet
HIK	niek/n nizkiek/n		do/k/n dozkiyok/n	dugut/k/n duzkiyut/k/n			dobiek/n dozkiyobiek/n
HARREK	dut duzkit	duk/n duzki/n	do dozkiyo	dugu duzkiyu	duzu duzkiyu	duzubie duzkizubie	do dozkiyo
GUK			dogu dozkiyogu		duzubiye duzkizubieye		dogu dozkiyogu
ZUK	niezu nizkiezu		dozu dozkiyozu	duguzu duzkiyuzu			dozu dozkiyozu
ZUREK	niezubie nizkiezubie		dozubie dozkiyozubie	duguzubie duzkiyuzubie			dozubie dozkiyozubie
HAK	dubiet duzkiubiet	dubiek/n duzkiubiek/n	dobie dozkiyobie	dugubie duzkiyubie	duzubie duzkizubie	duzubie duzkizubie	dobie dozkiyobie

NOR-NORI-NORK LEHENALDIAN

	NA	HARI	HARRI	GUI	ZUI	ZUBI	HARI
NIK		nuban/nunan nuzkiyan/nan	non nozkiyon		nuzun nuzkitun	nuzubien nuzkizubien	nobien nozkiyobien
HIK	nieban nizkieban		yon yozkiyon				yobien yozkiyobien
HARREK	zuten zuzkiten	zuban/zunan zuzkiyan/nan	zon zozkiyon	zugun zuzkiyun	zuzun zuzkitzun	zuzubien zuzkizubien	zon zozkiyon
GUK			genon genozkiyon				genobien genozkiyobien
ZUK			zenon zenozkiyon				zenon zenozkiyon
ZUREK		zubbien/zunabien zuzkiyabienu/nabien	zenobien zenozkiyobien				zenobien zenozkiyobien
HAK	zubielen zuzkiubielen	dubiek/n duzkiubiek/n	zobien zozkiyobien	zugubien zuzkiyubien	zuzubien zuzkizubien	zuzubien zuzkizubien	zobien zozkiyobien

Fanen ga/fanko ga: “joanen gara/joango gara”. Bi marka daude geroaldia adierazteko *en* eta *ko*. Lehenengoa, *en*, *-n-z* bukatutako aditzetan agertzen da bakarrik baina *ko* ere ager daiteke aditz hauekin. Gainerakoekin *ko*:

<i>fanen/fanko</i>	“joanen/joango”
<i>emanen/emanko</i>	“emanen/emango”
<i>janen/janko</i>	“janen/jango”
<i>yanen/yanko</i>	“edanen/edango”
<i>yonen/yonko</i>	“egonen/egongo”
<i>izenen/izenko</i>	“izanen/izango”

Urai: *eduki* aditzaren kide da. *Eduki* aditzaren erroa era sintetikoan erabiltzen da bakarrik, bestetan, *urai*:

<i>urai det/dakat</i>	“eduki dut/daukat”
<i>urai ziñuben/ziñuken</i>	“eduki zenuen/zeneukan”
(...)	

Nue/niyue: bi aukerak daude. Adib.:

<i>nue/niyue</i>	“noa/nihoa”
<i>due/diyue</i>	“doa/dihoa”
<i>guez/giyuez</i>	“goaz”
<i>zuez/ziyuez</i>	“zoaz”
<i>zueze/ziyueze</i>	“zoazte”
<i>duez/diyuez</i>	“doaz”

Hi yeiz: bigarren pertsona singularraren marka *y-* da:

<i>hi fan yeiz</i>	“hi joan haiz”
<i>hik eman yoon</i>	“hik eman hion”
<i>ikus berko yauke</i>	“ikusi beharko huke”
<i>laundu yok/n!</i>	“lagun egiok/n”

Ematen dau/dirui: biak aukeran:

<i>Eguelki ona eñen dela dirui</i>	“eguraldi ona eginen duela dirudi”
<i>Eguelki ona eñen dela ematen dau</i>	“eguraldi ona eginen duela ematen du”

Yondu, izendu: partizipio analogikoak erabiltzeko joera handia dago egon, izan, urai, ibili... aditzekin. Adib:

<i>etxien yondu giñen</i>	“etxean egon(du) ginen”
<i>hobenak izendu zien</i>	“hoberenak izan(du) ziren”
<i>laisterrien ibildu giñen</i>	“laisterrean ibil(du) ginen”

Ebai, jai: partizipioaren marka *-(g)i* da eta ez *-ki*. Adib.:

<i>jai</i>	(< ja(g)i)	jagi/jaiki
<i>irai</i>	(< ire(g)i)	iregi/ireki
<i>erabai</i>	(< eraba(g)i)	erabagi/erabaki
<i>ebai</i>	(< eba(g)i)	ebagi/ebaki
(...)		

Jolasten, erretzen, ezultketan: aditz izenak egiteko orduan hiru aukera daude. Normalenak *-ten* eta *-zen* badira ere, kasu batzutan *-ketan* ere erabiltzen da. Adib.: *ezultketan, botaketan, hizketan, eluketan, jolasketan, izoketan, harrapaketan...*

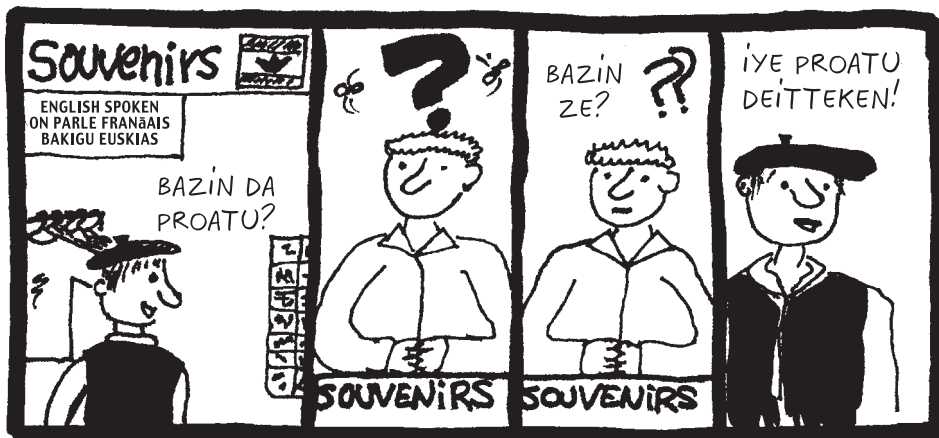
Etorrik do/etorrira do: hainbat aukera daugu partizipioa egiteko: *-(r)ik, -ta* eta *-a/-ak*. Adib.:

<i>jarrik/jarrira/jarriye(k)</i>	“jarririk/jarrira/jarria(k)”
<i>hartuik/hartuta/hartube(k)</i>	“harturik/hartuta/hartua(k)”
<i>yosikyosita/yosiyek(k)</i>	“erosirik/erosita/erosia(k)”
(...)	

Ibillari kontus!

Maiz aditzen ditugu azken aldi honetan etxarrieraz hitz egiterakoan sistematikoki gaizki erabilitako aditz formak, gero eta gehiago ugarituz doazenak (haur eta gazteen artean batez ere). Hortaz, kontuz ibil zaitezte ondorengoekin eta hauen parekoekin:

OKERRA	ZUZENA
zuk ein zĩñun	ziñuben
guk ein giñun	giñuben
zuk ziñakazun	ziñuken
zuk zakazun	ziñuken
bazin da ein	ein deitteke
harrek ein zaun	ein zen
harrek ein daun gauze	ein den gauze
guk atzo ein ziaun	ein giñuben
zuk esan ziñon	zenon
guk eman giñon	genon
nik ez nekin kontatzen	ez nakiyen
ni lotan non	nengon
istoye bazakizun	bazenekiyen
ein da pusketu	pusketu ein da
launai yaman dot kotxien	laune yaman det
ez nei det	ez det nei
faten ga etxia	fanen/ko ga etxia

Sintaxia

Kausalak: zenbait aukera daude kausalak egiteko:

— "zengati... -n"/"zerengatik... -n":

etxia fan neiz zengati ez nakiyen ze ordu zan

"etxera joan naiz zerengatik ez nekien ze ordu zen"

— "lako(s)"/"lako":

etxia fan neiz ze ordu zan ez nakiyelako(s)

"etxera joan naiz ze ordu zen ez nekielako(z)"

— "ta"/"eta":

etxia fan neiz ze ordu zan ez nakiyen ta/eta

"etxera joan naiz ze ordu zen ez nekien eta"

— "beit-"/"bait-":

etxia fan neiz ez beinekien ze ordu zan

"etxera joan naiz ez bainekien ze ordu zen"

— "nolabeitt... -n"/"nolabait... -n":

nolabeitt ez nakiyen ze ordu zan etxia fan neiz

"nolabait ez nekien ze ordu zen etxera joan naiz"

— "-s"/"-z":

ze ordu zan ez nakiyenes etxia fan nitzen

"ze ordu zen ez nekienez etxera joan nintzen"

—⊗ *ez nakielarik* "ez nekielarik"

"X-ekin biyok": Bi aukera daude kopulatiboa egiteko:

a) "X (e)ta Y": *aite ta biyok fan ga* "aita eta biok joan gara".

b) "X-ekin biyok (hirurok, laurok...)":

aittakin biyok fan ga "aitarekin biok joan gara"

Amaiakin laurok fan giñen "Amaiarekin laurok joan ginen"

Haik eta... "noiz arte" zentzua:

haik eta etorri artio "harik eta etorri artio"

haik eta ama fan artio "harik eta ama joan artio".

Jatia eman: gure herrian ez da "jaten/edaten"ematen "jateRA/edateRA"ematen da.

*Diruik ez zakan gizon harri **jatia eman** genon*

"dirurik ez zeukan gizon hari jateRA/edateRA eman genion".

Hitzen ordena

Euskarazko esaldien hitzen ordena dela eta, azalpena eman beharrea gaudela, nahiz eta gaia nahasia izan, lanbide horretan akats handiak egiten direlako.

Esaldi motzetan eta idatzizko testuetan, behintzat, hauxe da ordena ohikoena, atalen bat nabarmendu nahi ez denean bederen:

<u>Subjektua</u>	<u>Objektua</u>	<u>Aditza</u>
<i>Haurrek</i>	<i>kamixeta</i>	<i>urretu dau</i>

Hau da, aditza amaieran jartzea da ohikoena. Hala ere, euskarazko hitz ordena oso librea da eta esaldian zerbait nabarmendu nahi badugu ordena aldatu egiten dira. Indartu nahi dugun atala aditzaren aurrean jarri ohi da hala koetan, eta atal honi *galegai* deitzen zaio.

Nok urretu dau? *Haurrek* urretu dau kamixeta.
Ze urretu dau? *Kamixeta* urretu dau haurrek.
Noiz urretu dau? *Gaur* urretu dau kamixeta haurrek.
Zengati urretu dau? *Hasarrez* ~~okos~~ urretu dau kamixeta haurrek.

Aditza bera bada nabarmendu nahi dena, *egin* partikula gehitzen zaio:

Ze ein dau? Haurrek kamixeta *urretu ein dau*.

Ordenaz ari garela, bada *egin* partikularen erabilpen oker bat indartzen eta zabaltzen ari dena eta hau zuzendu beharreko kontua da:

*ein biet garbittu *garbittu ein biet*
*ein dezu geizki *geizki ein dezu*
*ein diau yosi *yosi ein diau*

Konparatiboak:

a) *Zenbatenez ta...-yo ordubengio ta...-o/* "Zenbatenez eta...-ago orduan/gero (eta)...-ago":

zenbatenez eta geyo eskatu ordubenta okerro
"zenbatenez eta gehiago eskatu orduan eta okerrago"

zenbatenes ta gutxiyo yan ta hobeki

“zenbatenez eta gutxiago edan eta hobeki”

b) *Gio ta...-(y)o/“gero eta...-ago”:*

giota handiyo do haur hoi “gero eta handiago dago haur hori”

c) *Zein beño zein...-(y)o/“zein baino zein...-ago”:*

zein beño zein tontuodie “zein baino zein tontoago dira”

d) *Neskato hoi politte beño politto kueda/“neskato hori polita baino politagokoa da”.*

e) *Geruen ta (geruen) pobrio ga/“Geroan eta (geroan) pobregoa gara”*

Kuanto: “*ematen du/“irudi“* aditzekin ager daiteke aukeran:

ematen dau kuantto etor dala “ematen du kuantto etorri dela”

kuanto negarra egin dela dirui “kuanto negarra egin duela dirudi”

Bakarrik ere ager daiteke “jakina” zentzuarekin, adib.:

Ongi zaude? Kuantto (beietz)!

Eitten ahal dezut: “egiten ahal duzu!”. Desafiorako ahal partikula jartzen da aditzaren aurrean. Adib.:

patzen ahal ttuzu zorrak biyerko, bestela...

“pagatzen ahal dituzu zorrak biharko, bestela...”

Baldin ta (baldin)...:

baldin ta (baldin) gezurre esaten ben... Ikusko den!

“baldin eta (baldin) gezurra esaten badun... Ikusiko dun!

Kontzesiboak: hauexek ditugu erabilienak:

hori politte izenati ez da ona “hori polita izanagatik, ez da ona”

neizta hori politte izen ez da ona “nahiz eta polita izan, ez da ona”

hori politte baldin bada ez da ona “hori polita baldin bada ere, ez da ona”

hori politte izenda izenik ez da ona “hori polita izanda/izanik ere, ez da ona”

⊗ izan arren: “hori polita izan arren, ez da ona”

-n ezautuik no ni: Nor aditzarekin eraikitako egitura da (egon aditzarekin erabiltzen da beti):

plazan toietzen ezautuik no ni “plazan toreatzen ezagaturik nago ni”

hori eitten askotan aillatuk no ni“hori egiten askotan ailegaturik nago ni”.

⊗ **Al:** Galderetan EZ da “al” erabiltzen:

ein dezu? “⊗ ein al dezu?”
etorri da?

X ezeze...:

ne etxie ezeze zure de ederki pintatu debie
“nire etxea ezeze zurea ere ederki pintatu dute”
⊗ “nire etxea ezezik zurea ere ederki pintatu dute”

Ez X bakarrik:

ez etxie bakarrik (etxie bakarrik ez ez bakarrik etxie), kotxie de saldu dau
“ez etxea bakarrik, kotxea ere saldu du”.

Beste geñakuen... “beste gainerakoan...”:

beste geñakuen ez da iyore etorri“beste gainerakoan ez da inor ere etorri”.

Bintzet, beñik behin, biare, baldin ba de:

a) Bintzet “behintzat”:
ni bintzet fanko neiz bisitetzia
“ni behintzat joango naiz bisitatzeraz”.

b) Beñik bein “behinik behin”:
ni beñik bein fanko neiz bisitetzia
“ni behinik behin joango naiz bisitatzeraz”.

c) Biare “bederen”:
ni biare fanko neiz bisitetzia
“ni bederen joango naiz bisitatzeraz”.

d) Baldin ba de “baldin bada ere”:
besteik ez baldin ba de ni fanko neiz bisitetzia
“besterik ez baldin bada ere ni joango naiz bisitatzeraz”.

Berez, pareko egiturak badira ere, badago xehetasunik esanahiean:

- a) eta b) esaldietan ni joanen naiz bisitatzeraz, baina besteren bat ere joan daiteke.
- c) eta d) adibideetan, besterik joanen ez denez, besterik ezean, neroni joanen naiz.

Hau etxien politte: “hau etxearen polita!”. Izenei adjetiboa lotzerakoan genitiboa erabiltzen da harridura adierazpenetarako.

hori mutikuen haundiye “hori mutikoaren handia”

hau haurraan geiztue “hau haurraren gaiztoa”

Hori jendes! “hori jende pila!”. Harridura adierazpena instrumentalaren bidez. Abid.:

hori kotxes zona plazan “hori kotxe pila zegoena plazan”.

Hurren etortzen ganien yosiko diau beste bat: “hurren etortzen garenean erosi-ko dugu beste bat” (etorriko garen hurrengo aldian...)

Borda bete egur autzi giñuben “borda bete egur utzi genuen”: X (tokia) bete Y (objetua). Adib:

sukeldie bete jende do “sukaldea bete jende dago”

arbola bete saar zon “arbola bete sagar zegoen”

Politte da, halezia? “polita da, hala ezta?”. Oso erabilia da *halezia* esapidea baieztapena lortu nahi denean. Honen pareko ditugu, besteak beste, *baietz?* “baietz”, *ezta?*.

Ez mundu: *han geklittu giñen, ez autobus, ez kotxe ta ez mundu. Ez ez* esapidearen forma adierazkorra dugu hau. Beti zerrenda baten akaberan agertzen da. Adib.:

kale gorriyen geldittu ga ez lan, ez diru ta ez mundu

“kale gorrian gelditu gara ez lan, ez diru eta ez mundu”.

Eguelkiyaan lanbidien hitz ein diau: “eguraldiaren lanbidean hitz egin dugu”. Zeri buruz ari garen adierazteko bada aukerarik:

festetas hitz ein diau “festetaz hitz egin dugu”

biyerkuen inguben aittu ga “biharkoaren inguruan aritu gara”

Fidelengati aittu die marmarren “Fideli buruz aritu dira marmarren”

familiyaan lanbidien ez dakazu arrazoirik

“familiaren lanbidean ez daukazu arrazoirik”

⊗ futbolari buruz ez dago ezer esaterik

Hiztegia

Hiztegia

Ondoren datorren atal hau etxarrietatik aukeratutako hitz sail baten bilduma da. Helburu ez da izan bertako hizkeraren hiztegi oso bat egitea, inolaz ere. Asmoa, hitz bereziak jasoz eta beste hainbat gogoraraziz, bertako hizkera bulkatzea izan da. Batuatik abiatuta etxarrieraz idatzi nahi duenak berezko hiztegi eta egiturak zeintzuk diren jakiteko tresna izan nahi du sorta honek, sinonimo baliagarritz horniturik baitago.

Lehenik euskara batuko sarrera dator, eta jarraian etxarrierarako gomendatua, irakurlea hiztegiko hainbat sinonimorengana bidaliz, aukera sorta zabaltzeko. Batzuetan, kalean erabili ohi den arren, guk gomendatzen ez dugun aldaera ☺ ikurrarekin dator, bertako jatorragorik badagoelako. Adibidez:

Deitu ☺: ikus hots egin.

Hots egin: *hotsen*. ☺ Deitu .

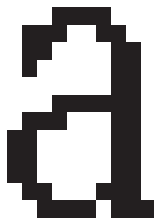
Beraz, hitz zerrenda honek, alde batetik, batuaz bertako hitzak erabiliz aritu nahi duenarendako balio du (sarrerak baturako gomendatutako hitzak baitira), eta bestetik herriko hizkeran aritu nahi duenarendako (bertako aldaera gomendatua ematen baita ordainean).

Asteke egunak:

<i>astelehena</i>	astelehena
<i>astierdie</i>	asteartea
<i>astiazkena</i>	asteazkena
<i>ostegune</i>	osteguna
<i>ostiala</i>	ostirala
<i>laubeta</i>	larunbata
<i>iyendie</i>	igandea

Hilabeteen izenak:

<i>hiletza</i>	hilteltza/urtarrila
<i>otsaille</i>	otsaila
<i>marube</i>	martxoa
<i>apribille</i>	apirila
<i>meietza</i>	maiatza
<i>garagarzarue</i>	garagartzarua/ekaina
<i>garille</i>	garila/uztaila
<i>agorrille/abuztue</i>	agorrila/abuztua
<i>urriye</i>	iraila
<i>lastaille</i>	lastaila/urria
<i>azarue</i>	azaroa
<i>abendue</i>	abendua

abadeju: *abaju*. Ik. bakailao.

aberia: *aberie*. Ik. matxura.

abildade: *abildade*. Ik. enantzu. erraztasun, trebetasun. Gaitasun ☹.

abisatu: *abixatu*. Ik. gaztigatu, ohartarazi.

abisu: *abixu*. Ik. mandatu. Enkargu ☹.

adibidez: *adibides*. adib.: *Herriko jende askok ezutzen dau Amerike, adibides Felixek*. Ik. bigarren, esate baterako, konparazioetarako.

adina: 1. *adine* (urteak). 2. *aine* (konparaketa).

adio: *adiyo*. Ik. agur.

adiskide: *adiskide*. Ik. lagun.

aditu: *aittu*. Baina ik. entzun.

aditzeraz: *aitzeras*. Adib.: *aitzeras ezutzen det, beye ez det sekula ikusi*. aditzeras eza-gutzen dut, baina ez dut sekula ikusi.

ageri: *agi*.

agi denez: *agidanes*. Ik. badirudi ere, nolana ere, sobra ere. Dirudienez ☹.

agindu: *aindu, airnyu*. Ik. hitz eman.

agudo: *agudo*. Azkar ☹.

agur: *agur*. Ik. adio.

ahala: *ahala*. *Eiñ ahala sakdu eitten ttu: egin ahala sakdu egiten ditu*. Ik. neurri.

ahaleginak egin: *ahaleinkein*. Ik. saiatu.

ahitu: *ahitu*. Ik. akabatu, despeditu. Amaitu ☹, bukatu ☹.
aho: *ago*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
ahots ☹: ik. boz.
ahur: ik. esku-zabal. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
ahuspez: *auspez*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
ailegatu: *ailatu*. Iritsi ☹.
ainarri: *ainarri*. Ik. garrasi, oihu.
aise: *aise*.
aitatu: *aipe*.
aizkora: 1. *aizkora* 2. aizkora txikia: *aizkoto*.
ajolagabeko: *ajolabeko*.
akabatu: *akatu*. Ik. ahitu, despeditu. Amaitu ☹, bukatu ☹.
akabera: *akabera*. Amaiera ☹, bukaera ☹.
akaso: *akaso*. Ik. apika, aurki, beharbada, hoberenean.
aketz: *aketz*. Ik. latz. Kamuts ☹.
akordatu: *akordatu*. Ik. gogoratu. Oroitu ☹.
ala: *ala*. Ik. minbizi.
alaena: *alena*. Adib.: *sorgin alena!*
albaitari: *albaitari*.
albizona (nire/gure...): *nee albizona*. Ik. aldetik, kabuz, gisa, kontura.
aldapa behera: *aldapa behera*. Ik. gainbehera. Malda behera ☹.
alde (egin): *aldein*. Ik. eskapatu, ihes egin, hanka egin, ospa egin.
alde guzitara: *alde guzira*. Ik. hala ere, nolana ere.
alde!: *alde!*. Ik. alde!, hanka!, ordezu!, ospa!, segi!
aldetik (nire/gure...): *nee aldetik*. Ik. (norberaren) albizona, kabuz, gisa, kontura.
aldian: *aldian*. Ik. batzuetan, noizean behin, tarteka.
aldiko: *aldiko*. Ik. bakoitz(ean).
aldioro: *aldioro*. Ik. beti.
alerik ere: *alerik ere*. Ik. batere, ezer ere, tutik ez.
alfer: *alfer*. Ik. faltsu, lanzuri.
alkandora ☹: ik. atorra.
altxa: *altxa*. Ik. jagi, jaiki, jaso, tentetu, zutitu.
altxagarri ☹: ik. berantzagai.
alu: *alu*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
alubi: *alubi*. Babarrun ☹, indaba ☹.
amaiera ☹: ik. akabera.
amaitu ☹: ik. ahitu, akabatu, despeditu.
ametitu: *ametitu*. Onartu ☹.
andre: *andre* 1. Ik. emakume. 2. Ik. emazte.
antiojo: *antiojo*. Betaurreko ☹.
apaiz ☹: ik. apez.

apar: *apar*. Bits ☹.
apez: *apez*. Apaiz ☹.
apika: *apike*. Ik. akaso, aurki, beharbada, hoberenean.
apropos: *apropos*. 1. Ik. berariaz, nahita. 2. aproposa (izan), ik. egoki. Adib.: *res-kato hoi aproposa da lan hortako*.
apurtu ☹: ik. hautsi, hondatu, izorratu, lehertu, matxuratu, puskatu, zartatu.
arabera ☹: ik. arora.
arantza ☹: ik. erren.
arin: *arin*. Ik. irmo, pijo, pizkor, sendo.
aritu: *aittu*.
arkatz ☹: ik. lapitz.
armiarma: *aminoro*. Armiarma sare, amaraun: *amona*.
arora: *arua*. Arabera ☹.
arotz ☹: ik. zurgin.
arrastaka: *arrastakan*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
arrasto: *arrasto*. Aztarna ☹.
arrau(l)tz: ik. arrauntz.
arrauntz: *arrantz*. Arrau(l)tz.
arrekillkorre: *arrekillorre*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
arrotz: *arrotz*. Ik. kanpotar.
artazi ☹: ik. guraize.
arte: *arte*. Ik. artio.
artio: *artio*. Adib.: *bierartio*. Ik. arte.
asamblea ☹: ik. batzar.
asko: *asko*. Ik. barra-barra, barratu artio, demontreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...
askotan: *askotan*. Ik. maiz. Ik. sarri ☹.
asmatu: *asmatu*. Ik. haztatu.
asperturik (egon): *aspertuik(en)yon*. Ik. higuindurik, lepotik gora, nazkaturik, okaturik.
asti ☹: ik. beta, denbora.
atera: *atia*. 1. Ik. sortu. Lortu ☹, erdietsi ☹. 2. Ik. irten.
ateraldi: *atiakli*. Ik. broma.
atorra: *ator*. Alkandora ☹.
atsegin: *atsein*. Ik. gustatu. Atsein do: atsegin dago (giroa, eguraldia...)
atximizka (egin): *atximike (ein)*. Atximurka (egin) ☹.
atximurka (egin) ☹: ik. *atximizka (egin)*.
atzazal: ik. azkazkal.
atzapar: *atzapar*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
atzealdez: *atzakales*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
atzen: *atzen*. Ik. azken.

atzero (berriz): *atzia (beiz)*. Ik. berriz ere. Berriro ☹, ostera ☹.
aukera: *aukera*. Ik. eskai(da).
aulki: *alki*.
aupa: *aupas*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
aurka ☹: ik. kontra.
aurki: *aurki*. 1. Ik. akaso, apika, beharbada, hoberenean. 2. Ik. berehala, laster, sarri.
aurkitu ☹: ik. topatu.
aurpegi: *aurpei*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
aurrena: *aurrena*. Ik. lehendabizi, lehenbizi.
auskalo: *auskalo*. Ik. joan eta bila, ordezu, utekio.
axalarazi: *axalazi*. Ik. haserrarazi, nekarazi, tentatu, toleatu, zirikatatu.
azkar ☹: ik. agudo.
azkazal: *azkazal*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
azken: *azken*. Ik. atzen.
azkenean: *azkenien, atzenien*. Ik. ibili eta buelta.
azpijan: *azpijan*. Ik. azpijoko, maltzurkeria.
azpijoko: *azpijoko*. Ik. azpijan, maltzurkeria.
aztapatu: *aztapatu*. Behaztopatu ☹, oztapatu ☹.
aztarna ☹: ik. arrasto.
aztal: *aztal*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
azukre: *azukure*

b

babarrun ☹: ik. alubi.

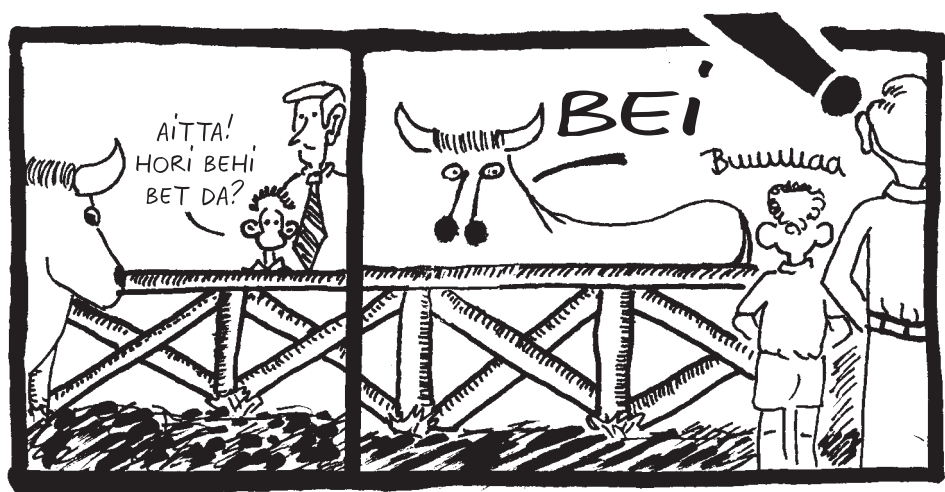
badaezpada: *baxpa*.

badirudi ere: *badiruide*. Ik. agi denez, nolanahi ere, sobra ere. Dirudienez ☹.

bai: *bai, bai*.

baina: *baje*. Ik. berriz, ordea. *Ni nafarra neiz baje zu arabarra*. Ostera ☹.

baino: *baño*.

bakailao: ik. abadeju.
bakoitz(ean): *bakuitz(ien)*. Ik. aldiko.
baldar: *baldar*. Ik. moldakaitz, trakets.
bapatean ☹: ik. halako batean.
baratzuri: *batxui*. Berakatz ☹.
barna/barrena: *barna*. Zehar ☹. Adib.: *mendiyeen barna* eta ez *mendiyeen zehar*.
barne: *barre*. Barru ☹.
barra-barra egin: *barra-barra ein*. Ik. desegin, istikatu, txikitu, xehatu.
barra-barra: *barra-barra*. Ik. asko, barratu artio, demostreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...
barrabil: *barrabil*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
barratu artio: *barratu artio*. Ik. asko, barra-barra, demostreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...
barre: *far*. Ik. irri.
barreiatu: *barreyetu, barratu*. Ik. zabaldu. Sakabanatu ☹.
barru ☹: ik. 1. barne 2. Garrengo.
batere: *bate*. Ik. alerik ere, ezer ere, tutik ez.
batzar: *batzar*. Asanblea ☹.
batzuetan: *batzuten*. Ik. aldian, noizean behin, tarteka.
begi: *begi*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
behar: *bier*. Ik. premi.
beharbada: *biaba*. Ik. akaso, apika, aurki, hoberenean.
beharrik: *biarik*. Ik. eskerrak.
behatz: *biatz*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
behatz handi: *biatzhandiye*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
behatz koskor: *biatzkoskor*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
behatz txiker: *biatztxinger*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
behaztopatu ☹: ik. aztapatu.
beheko laino: *bekoleño*. Ik. herrilaino.
behin ere: *behiñe*. Ik. noizbait, sekula. Inoiz ☹.
belarri: *belarri*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
belaun: *belun*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
belauniko: *beluniko*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
bera: *bia*.
berakatz ☹: ik. baratzuri.
berantzagai: *bentzi*. Altxagarri ☹, legamia ☹, orantza ☹.
berariaz: *berais*. Ik. apropos, nahita.
beratz: *biatz*. Ik. biguin.
beraz ☹: ik. geroz, hortaz.
berehala(xe): *bera*. Indartuak: *beraie, berakie*. Ik. aurki, laster, sarri.
bernazaki: *bernazaki*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

bernazpi: *bernazpi*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

berriro ☺: ik. atzera, berriz ere.

berriz (ere): *beix(e)*. 1. Ik. atzera, atzera. Berriro ☺, ostera ☺. 2. Ik. baina, ordea. *Ni nafarra neiz zu, beix, arabarra.* Ostera ☺.

bertso: *beso*.

besape: *besape*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

beso: *beso*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

beta: *beta*. Ik. denbora. Asti ☺.

betazal: *betazal*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

betaurreko ☺: ik. antiojo.

bete: *bæ*. Hornitu ☺.

beti: *beti*. Ik. aldioro.

bezain: *bezin*.

bezala: *bezh*.

biboro: *biboro*. Ik. bizki.

bidai: *biye*.

bidali: *bicku*.

bide batez ☺: ik. bidenabar, bidenabarrean, bitartean, gainera.

bideberri: *bideberri*. Errepide ☺.

bidenabar: *bienar*. Ik. bidenabarrean, bitartean, gainera. Bide batez ☺.

bidenabarrean: *bienarien*. Ik. bidenabar, bitartean, gainera. Bide batez ☺.

bigarren: *bigarra*. Adib.: *Herriko jende askok ezautzen dau Amerike, bigarren Felixek*. Ik. adibidez, esate baterako, konparazioetarako.

biguin: *biguin*. Ik. beratz.

bihotz: *biyotz*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

bihurturik: *biyurturik*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

bila: *bille*. Ik. eske.

biluzgorritu: *biluzgorritu*. Biluzi ☺. *Biluzgorriko:* *biluzgorriko*. Ik. larrugorritan.

birao: *birau*.

birika: *birike*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

bitarte(an): *biyertan*. Ik. bidenabar, bidenabarrean, gainera. Bide batez ☺.

bits ☺: ik. apar.

bizitu: *bizitu*. Ik. ernatu, piztu.

bizkarto: *bizkarto*. Ik. txepadun. Konkordun ☺.

bizki: *bizki*. Ik. biboro.

blai ☺: ik. busti, pela-pela, txita egin.

borroka: *burruke*.

bota: *bota*. Ik. erori. Jausi ☺.

boz: *boz*. Ahots ☺.

broma: *broma*. Ik. ateraldi.

bukaera ☺: ik. akabera.

bukatu ☹: ik. ahitu, akabatu, despeditu.

bular: *buler*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

bulkatu: *bulketu (bulketzen, bulketuko)*. Bultzatu ☹.

bultzatu ☹: ik. bulkatu.

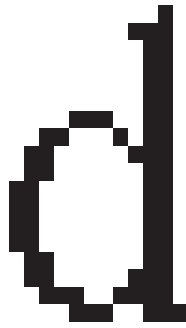
burdin: *burni*.

burla (egin): *bulein*. Ik. tresondata. Iseka (egin) ☹, trufatu ☹.

buru: *buru (bu)*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

burugogor: *burugor (bugor)*. Ik. kaskagogor, tenkor. Egoskor ☹, setati ☹, temati ☹.

busti: *busti*. Ik. pela-pela, txita egin. Blai ☹.

dagoenekoz: *duneko*. Ik. honezkero. Jadanik ☹.

deitu ☹: ik. hots egin.

demontreren: *demontrien*. Adib.: *demontrien jende pille etorri da*: demontreren jende pila etorri da. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

denbora: *denbora*. Ik. beta. Asti ☹.

desegin: *desen*. Ik. barra-barra egin, istikatu, txikitu, xehatu.

desiotan (egon): *deseyuten yon*. Ik. gogotan (egon), leher egiten (egon), nahi (izan).

despeditu: *despaitu*. Ik. ahitu, akabatu. Amaitu ☹, bukatu ☹.

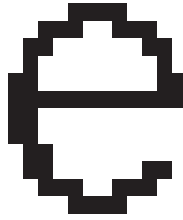
dirudienez ☹: ik. agi denez, badirudi ere, nolnahi ere, sobra ere.

diruzain: ik. kontulai.

doministiku: *atuje*.

dorpe: *tope*. Ik. motel, nagi.

dударик ez: *dudikez*. Ik. jakina, kuantu, nahi luke.

ebagi: ~~ebai~~. Ik. ebaki, moztu.

ebaki: ik. ebagi, moztu.

edan: *yan*.

ederki: ~~edeki~~. Ik. gaizkixe, ongi, poliki, primeran. Ondo ☹.

edo: *o*

edonoiz ☹: ik. noiznahi.

edonon ☹: ik. nonahi.

edozein: *yozein*.

eduki: *urai*.

egoki: ~~egoki~~. Ik. apropos(a). Adib: *neskato hoi egokiye da lan hortako*.

egon: *yon*.

egoskor ☹: ik. burugogor, kaskagogor, tenkor.

egotera: *yotera*. Ik. giro.

eloa egin: ~~eluein~~. Nahia asetu, gustoa egin.

eltze: ~~elze~~. Lapiko ☹, kazula ☹.

emakume: ~~emakume~~. Ik. andre.

emazte: ~~emazte~~. Ik. andre.

enanzu: ~~enanzu~~. Ik. abildade, erraztasun, trebetasun. Gaitasun ☹. *Enanzu haundiko emakumie da lanien*.

enkargu ☹: ik. abisu, mandatu.

enparantza ⊕: ik. plaza.
entzun: meza *entzun*. Bestela, ik. aditu.
erabagi: *erabai*. Ik. erabaki, zir edo zart egin.
erabaki: ik. erabagi, zirt edo zart egin.
erabili: *billi*.
erakutsi: *yakusi*.
eraman: *yaman*.
erantzi: *yantzi*.
erauntsi: *yauntsi*.
erdietsi ⊕: ik. atera, sortu.
ernatu: *ernatu*. Ik. bizitu, ernatu, piztu.
erori: *erri*. Ik. bota. Jausi ⊕.
erosi: *yosi*.
erosketak egin: ik. mandatuak egin.
errai: *erri*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
erraztasun: *erretasun*. Ik. abildade, enantzu, trebetasun. Gaitasun ⊕.
erre: *erri*. Ik. kazkaldu.
erren: *erri*. Arantza ⊕.
errepairatu: *erriparatu*. Ik. konturatu, ohartu. Igarri ⊕.
errepide ⊕: ik. bideberri.
erro: *erri*. Ik. zain. Sustrai ⊕.
esate baterako: *esate baterako*. Adib.: *Herriko jende askok ez zuten dau Amerike, esate baterako Felixek*. Ik. adibidez, bigarren, konparazioetarako.
eseri ⊕: ik. jarri.
eskai(da): *eskei*. Ik. aukera. Adib.: *lan eiteko eskei haundiye dakat*.
eskapatu: *eskapatu, eskapo eiri*. Ik. alde egin, ihes egin, ospa egin, hanka egin.
eske: *eske*. Ik. bila. Norbaiten/zerbaiten eske.
eskerrak: *eskerrak*. Ik. beharrik.
esku: *esku*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
esku gainetan: *esku gainetan*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
eskutur: *eskutur*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
esku-zabal: *esku zabal*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala. Ahur ⊕.
espartin: *espartin*.
esperatu: *esperatu*. Ik. itxaron, peskiza, zain (egon) Esperoan egon: *esperu enyon*.
espetxe ⊕: ik. gartzela.
estali: *estali*. 1. Ezkutatu ⊕. 2. Ik. tapatu.
estarbi: *estabi*. Ikuilu ⊕.
estreinatu: *estrenatu*. Ik. mustu.
estu: *estu*. Ik. kezka izan, larri, leher egiten (egon), urduri.
etorri: *etorri*. Ik. heldu.
etzan: *etzi*.

etzanda: ~~etinda~~. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
euli: *auli*.
euri: *auri*.
euskara: ~~euska~~. Euskaraz: *auskias, euskias*.
eutsi: *auskin (auskinko, auskintzen)*
ezer ere: ~~ezre~~ Ik. alerik ere, batere, tutik ez.
ezkaratz: ~~ezkatz~~. Etxeko sarreran dagoen gela.
ezkila: ~~ezkil~~. Kanpai ☹.
ezkutatu ☹: ik. estali.
ezpain: ~~ezpain~~. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

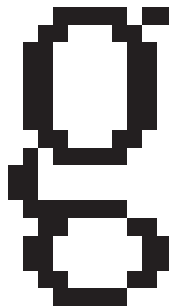
falstu: ~~falo~~. Ik. alfer, lanzuri.

fasta: ~~fa~~. Jaiak ☹. Ik. jai.

franko: ~~franko~~. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, demostreren, gogotik, hamai-ka, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

fregatu ☹: ik. ontziak egin.

fundamentu: ~~fundamentu~~. Ik. galdugorde.

gabe: *be* (<*bage* zaharretik eratorria; *ajolabeko, itzurabeko, jabeleko*... hitzetan bezala).

gai izan ☺: ik. trebe izan.

gainbehera: *gainbehera*. Ik. aldapa behera. Malda behera ☺.

gainera: *gainera*. Ik. bidenabar, bidenabarrean, bitartean. Bide batez ☺.

gaitasun ☺: ik. abildade, enantzu, erraztasun, trebetasun.

gaizki: *gaizki*. Ik. txarki. Txarto ☺.

gaizkixe: *gaizkixe*. Adib.: *gaizkixe yoten da hemen*. Ik. ederki, ongi, poliki, primeran. Ondo ☺.

galdugorde: *galdugorde*. Ik. fundamentu.

galerazi: *galazi*.

garo ☺: ik. irastor.

garrasi: *garraxi*. Ik. ainarri, oihu.

garren: *gerna*. Adib.: *hiru gerna (3.) etxie errede*.

garrengo: *garrengo*. Adib.: *zu etorri garrengo aillatuko neiz*. Ik. orduko. Barru ☺.

gartzela: *gartzela*. Espetxe ☺.

gaur egun ☺: ik. gaurko egunean.

gaurko egunean: *gaurko egunien*. Gaur egun ☺.

gaztaro: *gaztaro*. Ik. Gaztezutu.

gaztezutu: *gaztezutu*. Ik. gaztaro.

gazitatu: *gazit*. Ik. abisatu, ohartarazi.
geroz: *gros*. Ik. hortaz. Beraz ☹.
gerri: *gerri*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
gertu(ratu): *gertuetu*. Hurbildu ☹.
gezurra dirudi/ematen du: *gezurre dirui/ematen dau*. Ik. salboze.
gibel: *gibel*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
gider: *gider*. Ik. kirten.
giltzurri: *giltzurri*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
giro: *giro*. Ik. egotera.
gisa (nire/gure...): *zuen gisa*. Ik. (norberaren) albizona, aldetik, kabuz, kontura.
gizaki: *gizaki*. Ik. gizon.
gizen: *gizen*. Ik. lodi, potolo, sendo.
gizon: *gizon*. Ik. gizaki.
gogoratu: *gogoratu*. Ik. akordatu. Oroitu ☹.
gogotan (egon): *gogotanyon*. Ik. Desiotan (egon), leher egiten (egon), nahi (izan).
gogotik: *gogotik*. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, franko, hamai-ka, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...
gor ☹: ik. sor.
guraize: *guraize, guraize*. Artazi ☹.
gustatu: *gustatu*. Ik. atsegin.
guzi: *guzi* (*guzi* eta ez *guziye*). Guzti ☹.
guzti ☹: ik. guzi.

- hagin:** *hagin*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
- haitz:** *haitz*. Ik. malkor.
- hala ere:** *hala ere*. Ik. alde guzitara, nolana ere.
- halako batean:** *halako batean*. Bapatean ☹.
- hamaika:** *hamaika*. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, demontrearen, franko, gogotik, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...
- hanka (egin):** *hanka egin*. Ik. alde egin, eskapatu, ihes egin, alde egin.
- hanka!:** *hanka!*. Ik. alde!, hanka!, ordezu!, ospa!, segi!.
- hanka:** *hanka*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
- hanka-koskor:** *hanka-koskor*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
- hanka puntetan:** *hanka-puntetan*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
- hanka zabalka:** *hanka-zabalka*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
- harrapakan:** *harrapakan*. Ik. lasterka, lasterrean, presaka, presakarrean. Korrika ☹.
- harrarazi (sua):** *harrarazi (sua)*. Hauspotu ☹.
- harrikoa egin** ☹: ik. ontziak egin.
- haserrarazi:** *haserrarazi*. Ik. axalarazi, nekarazi, tentatu, toleatu, zirikatu.
- hauspotu** ☹: ik. harrarazi.
- hautsi:** *hautsi*. Ik. hondatu, izorratu, lehertu, matxuratu, puskatu, zartatu. Apurtu ☹.
- hazkura** ☹: ik. haznahi.
- haznahi:** *haznahi*. Hazkura ☹.

haztatu: *haztatu*. Ik. asmatu.
heldu: *heldu*. 1 Ik. etorri. 2 Ik. larri, lodi.
herenegun aitzinetik: *yaniaun auntzitti*.
herenegun: *yaniaun*.
herren: *herren*. Ik. maki.
herriko etxe: *herriko etxe*. Ik. udaletxe.
herrilaino: *herrilaino*. Ik. beheko laino.
heste: *heste*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
higuin: *higuin*. Ik. nazka.
higuindurik (egon): *higuinyuik(en) yon*. Ik. asperturik, lepotik gora, nazkaturik, okaturik.
hil: *hil*. 1. Bizitzetik gelditu. 2. Ik. itzali.
hitz egin: *hitzein*. Mintzatu ☺.
hitz eman: *hitzeman*. Ik. agindu.
hobe: *hobe*. Adib.: *hau hona da, beye hori hobie*. Ik. hobeki. Hobeto ☺.
hobeki: *hobeki*. 1. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, demontreren, franko, gogotik, hamaika, inon direnak, izugarri, kristorena, makina bat, poliki, ugari... 2. Adib.: *hau ongi da, beye hure hobeki*. Ik. hobe. Hobeto ☺.
hoberenean: *hoberen*. Ik. akaso, apika, aurki, beharbada.
hobeto ☺: ik. hobe, hobeki.
hondatu: *hondatu*. Ik. hautsi, izorratu, lehertu, matxuratu, puskatu, zartatu. Apurtu ☺.
honezkero: *honesko*. Ik. dagoeneko. Jadanik ☺.
horma: *horma*. Ik. pareta.
hornitu ☺: ik. bete.
hortaz: *hortaz*. Ik. geroz. Beraz ☺.
hortz: *hortz*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
hots egin: *hotsen*. Deitu ☺.
hozkaratu: *hozkaratu*. Adib.: *kalien hozkaratu ein neiz* kalean hozkaratu egin naiz. Ik. hoztu (norbera).
hoztu: *hoztu*. Ik. hozkaratu (norbera).
hurbil(du) ☺: ik. gerturatu.
hurren: *hurren*. Ik. hurrengo.
hurrengo: *hurrengo*. Ik. hurren.

i

iaz ☉: ik. joan zen urtean.

ibili eta buelta: *billita buelta*. Ik. azkenean.

ideia: *ida*.

igan ☉: ik. itzego.

igarri ☉: ik. erreparatu, konturatu, ohartu.

igeltsero ☉: ik. kisuskile.

igeltsu ☉: ik. kisu.

igo ☉: ik. itzego.

ihauteri ☉: ik. ihote.

ihes (egin): *iyesen*. Ik. eskapatu, ospa egin, alde egin, hanka egin.

ihote: *iyote*. Ihauteri ☉.

ikuilu ☉: ik. estarbi.

ilargi: *idergi*.

ile: *ile*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

inbuluzka: *inbuluzketan*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

indaba ☉: ik. alubi.

inoiz ☉: ik. behin ere, noizbait, sekula.

inon direnak: *iyun dienak*. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, fran-ko, gogotik, hamaika, hobeki, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

inurri ☉: ik. txingurri.

ipurterre: *ipurterre* Ik. kakakurre.
irabazi: *irazi* Ik. kabitu.
irastor: *ixtor* Garo ☹.
irazegi: *izari* Ik. irazeki, piztu.
irazeki: ik. irazegi, piztu.
iregi: *irai* Ik. ireki, zabaldu.
ireki: ik. iregi, zabaldu.
irentsi: *irentsi* Ik. tragatu.
iritzi ☹: ik. ailegatu.
irmo: *irno* Ik. arin, pijo, pizkor, sendo.
irri: *irri* Ik. barre.
irten: *irten* *Sartu-irten bat egin* esamoldean erabiltzen da bakarrik. Ik. atera.
iseka (egin) ☹: ik. burla (egin), tresonatu.
istikatu: *itketu* Ik. barra-barra egin, desegin, txikitu, xehatu.
itaxur: *itejure* Itogin ☹.
itogin ☹: ik. itaxur.
itsaskor (egon): *iseskoryon* Ik. lika (egon).
itsusi ☹: ik. zakar.
itxaron: *ixoin* Ik. esperatu, peskiza, zain (egon).
itxura: *itxure* Ik. kuntza.
itzali: *itzeli* Ik. hil.
itzego: *itzio, itzo* Igo ☹, igan ☹.
izara ☹: ik. maindire.
izorratu: *izurretu* Ik. hautsi, hondatu, lehertu, matxuratu, puskatu, zartatu. Apurtu ☹.
izter: *izter* Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
izugarri: *izugarri* Ik. asko, barra-barra, barratu artio, demontreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

i

jadanik ☹: ik. dagoeneko, honezkerok.

jagi: ~~jai~~. Ik. altxa, jaiki, jaso, tentetu , zutitu.

jai: ~~ai~~. Igande edo lan egiten ez den eguna. Ik. festa.

jaiki: ik. altxa, jagi, jaso, tentetu , zutitu.

jaitsi: ~~jaxi~~.

jakina: ~~akine~~. Ik. dudarik ez, kuantu, nahi luke.

jarraitu ☹: ik. segitu.

jarrita: ~~jarrita~~. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

jarri: ~~jarri~~. Ik. paratu. Eseri ☹.

jaso: ~~jaso~~. Ik. altxa, jagi, jaiki, tentetu , zutitu.

jausi ☹: ik. bota, erori.

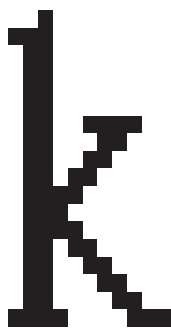
jende: ~~jende~~. 1. (mug.) Ik. jende, lagun, pertsona. 2. (mugag.) Pertsona taldea.

joale: ~~ale~~. Zintzarri ☹.

joan eta bila!: ~~fan da bila!~~ Ik. auskalo, ordezu, utekio.

joan zen urtean: ~~fan zan urtean~~. laz ☹.

joan: ~~fan~~.

kabi: *kafi*.

kabitu: *kaitsu*. 1. Ik. sartu. 2. norbait irabazi.

kakakur: *kakakur*. 1. Ik. kakagura. 2. Ipurterre.

kale: *kale*. Ik. karrika.

kalkatu: *kalkatu*. Ik. zapaldu. Sakatu ☹.

kamuts ☹: ik. aketz, latz.

kanpai ☹: ik. ezkila.

kanpotar: *kanpotar*. Ik. arrotz.

karraka: *karraka*. Ik. matraka.

karrika: *karrike*. Ik. kale.

kaskagor: *kaskagor*. Ik. burugogor, tenkor. Egoskor ☹, setati ☹, temati ☹.

kasu egin: *kasu ein*. Ik. zaindu.

katalingorri: *kattalingorri*. Marigoringo ☹.

katamarka: *katamarrauken*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

kazkaldu: *kazkaldu*. Ik. erre.

kazo: *kazo*. Ik. zali.

kazula ☹: ik. eltze.

kendu: *gendu, jendu*.

kezka (eduki): *gezka (urai)*. Ik. estu, larri, leher egiten (egon), urduri.

kika: *kike*. Zotin ☹.

kinkur: *kinkur*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
kirten: *kirten*. Ik. gider.
kisu: *kixu*. Igeltso ☹.
kisuskile: *kixugil*. Igeltsero ☹.
koilara: *koiera*.
koilaratxo: *koienl*.
kokots: *okotz*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
konkordun ☹: ik. bixkerto.
kokoriko: *ttuttuipiko*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
konparazioetarako: *konpaziotako*. Adib.: *Herriko jende askoz ezautzen dau Amerike, konpaziotako, Felixek*. Ik. adibidez, bigarren, esate baterako.
kontentu: *kontentu*. Ik. pozik.
kontra: *kontra*. Aurka ☹.
kontulari: *kontulai*. Ik. diruzain.
kontura (nire/ gure...): *hainkontue*. Ik. (norberaren) albiziora, aldetik, kabuz, gisa.
konturatu: *kontuetu*. Ik. erreparatu, ohartu. Igarri ☹.
kopeta: *kopeta*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
korrika ☹: ik. harrapakan, lasterka, lasterrean, presaka, presakarrean.
kotileatu ☹: ik. kuku egin, kuxkuxetu, txutxukatu.
kristoren: *kriston*. Ik. asko, barra-barra, demontrearen, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, makina bat, poliki, ugari...
kua: *kube*. Sehaska ☹.
kuanto: *kuanto*. Ik. dudarik ez, jakina, nahi luke.
kuku egin: *kukuein*. Ik. txutxukatu, kuxkuxetu. Kotileatu ☹.
kuntza: *kuntze*. Ik. itxura.
kuzkurtuta: *kuzkurtuta*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
kuxidade: *kuxidade*.
kuxkuxeatu: *kuxkuxetu*. Ik. kuku egin, txutxukatu. Kotileatu ☹.

1

lagun: *laun*. 1. Ik. jende, pertsona. 2. Ik. Adiskide.

lanzuri: *lantxuri, lanzuri*. Ik. alfer, faltsu.

lapiko ☹: ik. eltze.

lapitz: *lapitz*. Arkatz ☹.

lapur: *lapur*. Ik. ostuzale.

lapurtu: *lapurtu*. Ik. ostu.

larri: *larri*. 1. Heldua (pertsona...), lodia (gatza...), adib.: *gatz larriye* "lodi", *peso-na larriye* "heldu"... 2. Ik. estu, kezka (eduki), leher egiten (egon), urduri.

larrugorritu: *larrugorritu*. Ik. biluzgorritu. Biluzi ☹. Larrugorritan: larrugorriten.

laster: *lito*. Ik. aurki, berehala, sarri.

lasterka: *lasterka*. Ik. harrapakan, lasterrean, presaka, presakarrean. Korrika ☹.

lasterrean: *lasterrean*. Ik. harrapakan, lasterka, presaka, presakarrean. Korrika ☹. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

latz: *latz*. Ik. aketz. Kamuts ☹.

legamia ☹: ik. berantzagai.

lehenbizi(ko): *lehenbizi(ko)*. Ik. aurrena, lehendabizi(ko).

lehendabizi(ko): *lehendabizi(ko)*. Ik. aurrena, lehenbizi(ko).

leher eginik (egon): *leher eginik*. Ik. nekaturik (egon).

leher egiten (egon): *leher egiten*. 1. Ik. estu, kezka (eduki), larri, urduri. 2. Ik. desiotan (egon), gogotan (egon), nahi (izan).

lehertu: ~~ehertu~~. Ik. hautsi, hondatu, izorratu, matxuratu, puskatu, zartatu.
lepazur: ~~lepazur~~. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
lepo: ~~lepo~~. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
lepotik gora (egon): ~~lepotigorayon~~. Ik. asperturik, higuindurik, nazkaturik, okaturik.
letagin: ~~matagin~~. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
lika (egon): ~~likeyon~~. Ik. itsaskor (egon).
lodi: ~~ldi~~. 1. Ik. heldu, larri. 2. Ik. gizen, potolo, sendo.
logale: ~~lgane~~. Logura ☹.
logura ☹: ik. logale.
lohi: lohi. Lokatz ☹.
lokatz ☹: ik. lohi.
lortu ☹: ik. atera, sortu.

maindire: *meinyere* Izara ☹.

maiz: *mez*. Ik. askotan. Ik. sarri ☹.

maki: *maki*. Ik. herren.

makina bat: *makina bat*. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristorena, poliki, ugari...

malda behera ☹: ik. aldapa behera, gain behera.

malkor: *malkor*. Ik. haitz.

maltzurkeria: *maltzurkei*. Ik. azpijan, azpijoko.

mandar: *mandar*. Mantal ☹.

mandatu: *mandatu*. Ik. abisu. Enkargu ☹.

mandatuak egin: *mandatubekein*. Ik. erosketak egin.

mantal ☹: ik. mandar.

marigorringo ☹: ik. katalingorri.

marmar: *marmar*. Ik. tartar. Marmarrear: *marmarien*.

masail: *masail* (*aurpe masaille, ipur masaille, izter masaille*). Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

maskuri: *maskui*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

matrailezur: *matrailezur*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

matraka: *matraka*. Ik. karraka.

matxura: *matxure* Ik. aberia.

matxuratu: *matxuru*. Ik. hautsi, hondatu, izorratu, lehertu, puskatu, zartatu. Apurtu ☹.

meta: *meta*. Ik. moltso, montoi, mordo, pila, pokilo, sail, saldo, samalda.

mihi: *mihi*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

minbizi: ik. ala.

mintzatu ☹: ik. hitz egin.

moldakaitz: *moldakaitz*. Ik. baldar, trakets.

moltso: *moltso*. Ik. meta, mordo, montoi, pila, pokilo, sail, saldo, samalda.

montoi: *montoi*. Ik. meta, moltso, mordo, pila, pokilo, sail, saldo, samalda.

mordo: *mordo*. Ik. meta, moltso, montoi, pila, pokilo, sail, saldo, samalda.

motel: *motel*. 1. Ik. dorpe, nagi. 2. Gatzik gabekoa.

moztu: *moztu*. Ik. ebagi, ebaki.

mustu: *mustu*. Ik. estreinatu.

nagi: *nagi*. Ik. dorpe, motel.

nahi (izan): *nei zen*. Ik. desiotan (egon), gogotan (egon), leher egiten (egon).

nahi luke: *nei lauke*. Ik. dudarik ez, jakina, kuantu.

nahita: *neita*. Ik. apropos, berariaz.

nazka: *lazka*. Ik. higuin.

nazkaturik (egon): *lazkatuik(en)yon*. Ik. asperturik, higuindurik, lepotik gora, okaturik.

nekarazi: *nekazi*. Ik. axalarazi, haserrarazi, tentatu, toleatu, zirikatu.

neurri: *laurri*. Denbora adierazteko: *eitten ttuben laurriyen saklu eitten ttu*: egiten dituen neurrian saldu egiten ditu.

neurtu: *laurrittu*.

nini: *nini*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

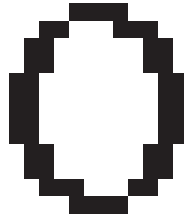
noizbait: *noizbeit*. Ik. behin ere, sekula. Inoiz ☹.

noizean behin: *noizen behin*. Ik. aldian, batzuetan, tarteka.

noiznahi: *noiznei*. Edonoiz ☹.

nolanahi ere: *nolanahide*. Ik. 1. Alde guzitara, hala ere. 2. Agi denez, badirudi ere, sobra ere. Dirudienez ☹.

nonahi: *nunai*. Edonon ☹.

ohartarazi: *guartuazi*. Ik. abisatu, gaztigatu.

ohartu: *guartu*. Ik. erreparatu, konturatu. Igarri ☹.

ohatze: *guatze*. Ohe ☹.

ohe ☹: ik. ohatze.

ostu: *ostu*. Ik. lapurtu.

ostuzale: *ostuzale*. Ik. lapur.

oi: *oi*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

oihu: *ohittu oyu*. Ik. ainarri, garrasi.

oin: *oin*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

oinaztura: *iñezure* Tximista ☹.

okaturik (egon): *okatuik(en)yon*. Ik. asperturik, higuindurik, lepotik gora, nazkatirik.

omen: *amen*.

onartu ☹: ik. ametitu.

onddo: *ontto*.

ondo ☹: ik. ederki, gaizkixe, ongi, poliki, primeran.

ongi: *ongi*. Ik. ederki, gaizkixe, poliki, primeran. Ondo ☹.

ongikoz: *ongkos*.

ontziak egin: *auntziyek ein*. Fregatu ☹, harrikoa egin ☹.

orain: *guai*.

oraingo	<i>guako</i>
oraino	<i>guaño</i>
oraindik	<i>guaiñiken</i>
oraingoz	<i>guaikos</i>
oraintxe	<i>guaixe</i>

orantza ☹: ik. berantzagai.

ordaindu: *ordeindu*. Ik. pagatu.

ordea: *orde*. Ik. baina, berriz. *Ni nafarra neiz zu arabarra, orde*. Ostera ☹.

ordezu!: *ordezu (ordekn)*. 1. Ik. alde!, hanka!, ospa!, segi!. Adib.: Ordek hemendi!, alde hemendik!. 2. Ik. auskalo!, joan eta bila!, utekio!.

orduko: *orduko*. Ik. garrengo. Barru ☹.

oroitu ☹: ik. akordatu, gogoratu.

orpo: *orpo*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

ospa (egin): *ospa egin*. Ik. alde egin, eskapatu, ihes egin, hanka egin.

ospa!: *ospa!*. Ik. alde!, hanka!, joan!, ordezu!, segi!.

ostadar ☹: ik. jaungoikoaren gerriko, ostilara.

ostera ☹: ik. 1. Atzera, berriz ere. 2. Baina, berriz, ordea.

ostilara: *ostilara*. Ik. jaungoikoaren gerriko. Ostadar ☹.

ostots: *ostots*. Trumoi ☹.

oztopatu ☹: ik. aztapatu.

pagatu: *patu*. Ik. ordaindu.

pago: *fago*.

panpin ☹: ik. popin.

paratu: *patu*. Ik. jarri.

pareta: *pate*. Ik. horma.

pela-pela: *pela-pela*. Ik. busti, txita egin. Blai ☹.

perretxiko ☹: ik. ziza.

pertsona: *persona*. Ik. jende, lagun.

peskiza: *festive*. *Yon hari horren festiven* "egon hadi horren peskizan".Ik. esperatu, itxaron, zain (egon)

pijo: *pjo*. Ik. arin, irmo, pizkor, sendo.

pila: *pilla*. Ik. meta, moltso, montoi, mordo, pokilo, sail, saldo, samalda.

pirrineka: *pirriñekan*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

pirripitaka: *pirripitaka*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

pixagure: ik. pixakur.

pixakur: *pixakur*. Ik. pixagure.

pizkor: *pizkor*. Ik. arin, irmo, pijo, sendo.

piztu: *piztu*. 1. Ik. irazegi, irazeki, izeki. 2. Ik. bizitu, ernatu.

plaza: *plaza*. Enparantza ☹.

pokilo: *pokillo*; *mahats pokillo*. Ik. meta, moltso, montoi, mordo, pila, sail, saldo, samalda.

poliki: *polki*. 1. Adib.: *jendie polki etor zan*. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, de-

montreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristorena, makina bat, ugari... 2. Adib.: *poliki do eindako lana*. Ik. ongi, ederki, primeran. Ondo ☺.

popin: *popin*. Panpin ☺.

porlan: *porlan*. Ik. zementu.

potolo: *potob*. Ik. gizen, lodi, sendo.

pozik: *pozik*. Ik. kontentu.

premi: *preni*. Ik. behar.

presaka: *preska*. Ik. harrapakan, lasterka, lasterrean, presakarrean. Korrika ☺.

presakarrean: *presakarrien*. Ik. lasterka, lasterrean, presaka. Korrika ☺.

primeran: *primeran*. Ik. ederki, gaizkixe, ongi, poliki. Ondo ☺.

puska: *puske*. Zati ☺.

puskatu: *pusketu*. Ik. hautsi, hondatu, izorratu, lehertu, matxuratu, zartatu. Apurtu ☺.

puzker ☺: ik. *uzker*.

- sabai:** *sapai*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
- sabel:** *sabel*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
- saiatu:** *seyetu*. Ik. ahaleginak egin.
- sail:** *sail*. Ik. meta, moltso, montoi, mordo, pila, pokilo, saldo, samalda.
- saldo:** *sald*. Ik. meta, moltso, montoi, mordo, pila, pokilo, sail, samalda.
- sakabanatu** ☹: ik. barreiatu, zabaldu.
- sakatu** ☹: ik. kalkatu, zapaldu.
- sakona:** *sakona*. Ik. zolkona.
- salboze:** *salboze*. Adib.: *Salboze bizi guzie artzei eta ardiyek iyesein!*: Salboze bizi guzia artzain eta ardiek ihes egin!. Ik. gezurra dirudi/ematen du.
- saltoka:** *saltokan*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.
- samalda:** *samalda*. Ik. meta, moltso, montoi, mordo, pila, pokilo, sail, saldo.
- sarri:** *sarri*. Ik. aurki, berehala, laster.
- sartu:** *sartu*. Ik. kabitu.
- saski:** *jaski*. Ik. zare.
- segi!:** *segi!*. Ik. alde!, hanka!, joan!, ordezu!, ospal!
- segitu:** *segittu*. Jarraitu ☹.
- seguru:** *seguro* Ziur ☹.
- sehaska** ☹: ik. kua.
- sekula:** *sekula*. Ik. behin ere, noizbait. Inoiz ☹.

sendo: ~~arib~~. 1. Ik. arin, irmo, pijo. 2. Ik. gizen, lodi, potolo.

setati ☹: ik. burugogor, kaskagogor, tenkor.

sobra ere: ~~sore~~ Ik. agi denez, badirudi ere, nolanahe ere. Dirudienez ☹.

soldadutasun: ~~sokadutasun~~. Soldadutza ☹.

soldadutza ☹: ik. soldadutasun.

sor: ~~sr~~. Gor ☹.

sorbalda: ~~sobala~~. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

sortu: ~~sortu~~. Ik. atera. Lortu ☹, erdietsi ☹.

sudur: ~~sur~~. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

sustrai ☹: ik. erro, zain.

- tapatu:** *tapatu*. Ik. estali.
- tartar:** *tartar*. Ik. marmar. Tartarrean: *tartarren*.
- tarteka:** *tarteka*. Ik. aldian, batzuetan, noizean behin.
- temati** ☹: ik. burugogor, kaskagogor, tenkor.
- tenkor:** *tenkor*. Ik. burugogor, kaskagogor. Egoskor ☹, setati ☹, temati ☹.
- tentatu:** *tentatu*. Ik. axalarazi, haserrarazi, nekarazi, toleatu, zirikatu.
- tentetu:** *tentetu*. Ik. altxa, jagi, jaiki, jaso, zutitu.
- titi:** *titi*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
- titi-mutur:** *titi-mutur*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
- tripa:** *tripe*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.
- toleatu:** *toleatu*. Ik. axalarazi, haserrarazi, nekarazi, tentatu, zirikatu.
- topatu:** *opatu*. Aurkitu ☹.
- topo egin:** *topostatu*.
- tragatu:** *tragatu*. Ik. irentsi.
- trakets:** *trakets*. Ik. baldar, moldakaitz.
- trebe izan:** *trebeizan*. Gai izan ☹.
- trebetasun:** *trebetasun*. Ik. abildade, enantzu, erraztasun. Gaitasun ☹.
- tresondatu:** *tresondatu*. Ik. burla (egin). Iseka (egin) ☹, trufatu ☹.
- tripa gora:** *tripe gora*. Ik. hiztegi tematikoko posturean atala.
- trufatu** ☹: ik. burla (egin), tresondatu.

trumoi ☹: ik. ostots.

trunketan: *trunketan*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

tutik ez: *tutikez*. Ik. alerik ere, batere, ezer ere.

txarki: *txarki*. Ik. gaizki. Txarto ☹.

txarto: ik. gaizki, txarki.

txepadun: ik. bizkarto. Konkordun ☹.

txikitu: *txikitu*. Ik. barra-barra egin, desegin, istikatu, xehatu.

txilinbuelta: Ik. *inbuluzka*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

tximista ☹: ik. oinaztura.

txingoka: *txingoken*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

txingurri: *txingurri*. Inurri ☹.

txita egin: *txite-ekin*. Ik. busti, pela-pela. Blai ☹.

txita: *txite*.

txoki: *txoki*. Leku txokia: leku babestua, goxoa.

txutxukatu: *txutxuketu*. Ik. kuku egin, kuxkuxetu. Kotileatu ☹.

U

udaletxe: ~~udaletxe~~. Ik. herriko etxe.

ugari: ~~uberi, ugeri~~. Ik. asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristorena, makina bat, poliki...

ukalondo: ~~okondo~~. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

ukitu: ~~ikutu, ukutu~~.

ur: ~~uts~~.

urdail: ~~urdi~~. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

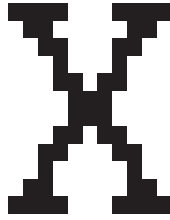
urduri: ~~urduri~~. Ik. estu, kezka izan, larri, leher egiten (egon).

urrikaldu: ~~urrikarrittu~~.

utekio: ~~utekio~~. Ik. auskalo, joan eta bila, ordezu.

utzi: ~~autzi, utzi (auzten, autziko)~~.

uzker: ~~uzker~~. Puzker ☹.

xehatu: ~~txitu~~. Ik. barra-barra egin, desegin, istikatu, txikitu.

zabaldu: *zabardu*. 1. Ik. barreiatu. Sakabanatu ☹. 2. Ik. iregi, ireki.

zahartzaro: *zaharzarro* Ik. zaharzutu.

zaharzutu: *zaharzututu*. Ik. zahartzaro.

zain (egon): *zai (yon)*. Ik. itxaron, esperatu, peskiza.

zain: *zain*. Ik. erro. Sustrai ☹.

zaindu: *zaindu*. Ik. kasu egin.

zakar: *zakar*. Itsusi ☹.

zakil: *zakil*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

zali: *zali*. Ik. kazo.

zapaldu: *zapatu*. Ik. kalkatu. Sakatu ☹.

zare: *zare* Ik. saski.

zartatu: *zartatu*. Ik. hautsi, hondatu, izorratu, lehertu, matxuratu, puskatu.

zaunka: *jaunke*.

zehir ☹: ik. barrena.

zeharka: *zerrian*. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

zementu: *zementu*. Ik. porlan.

zikin-estali: *zikin-estali*. Zikinkeria estaltzen duen kolorea. Beltza ez da batere zikin-estalia.

zil: *zil*. Ik. hiztegi tematikoko gorputz atala.

zilar: *zilar*.

zintzarri ⊖: ik. joale.

zintzilikatu: ~~zintzilikatu~~.

zirikatu: ~~zirikatu~~. Ik. axalarazi, haserrarazi, nekarazi, tentatu, toleatu.

zirt edo zart egin: ~~zirt o zart egin~~. Ik. erabagi, erabaki.

ziur ⊖: ik. seguru.

ziza: ~~ziza~~. Perretxiko ⊖.

zolkona: ~~zolkona~~. Ik. sakona.

zotin ⊖: ik. kika.

zubi: ~~zubi~~.

zurgin: ~~zurgin~~. Arotz ⊖.

zutik: ~~zutik~~. Ik. hiztegi tematikoko posturen atala.

zutitu: ~~zutitu~~. Ik. altxa, jagi, jaiki, jaso, tentetu.

Hiztegi

Tematikoa

Familia harremanak

ahaide: *ahak*. Norbaiti buruz, bere familiako beste norbait.

ahizpa: *ahize*. Emakumezko batendako, senide emea.

aita: *aitte*. Seme edo alaba bat edo gehiago sortarazi dituen gizona.

aita ponteko: *aitte-punteko, aitte-funteko*. Bataiatzen den haurrendako, besoetan hartzen duen gizonezkoa. Aitabitxi ☹, aita besoetakoa ☹.

aitaginarreba: *aitayarreda*. Senarraren aita emaztearekiko, edo emaztearen senarrarekiko.

aitona: *aitune*. Aitaren edo amaren aita.

aiton-amonak: *aitun-amiñek*.

alaba: *alaba*. Emakumezkoa bere gurasoekiko.

ama: *ama*. Seme edo alaba bat edo gehiago sortarazi dituen emakumea.

ama ponteko: *amapunteko, amafunteko*. Bataiatzen den haurrendako, besoetan hartzen duen emakumezkoa.

amaginarreba: *amayarreda*. Senarraren ama emaztearekiko, edo emaztearena senarrarekiko.

amiña: *amiña*. Aitaren edo amaren ama. Amona ☹.

andregai: *andregi, emaztegai*. Norbaiti buruz, ezkontzeko hitza eman dion emakumea.

andre: *andre* lk. emazte.

anaia: *aneie*. Gizonezko senidea.

arreba: *arreda*. Gizonezko batendako, senide emea.

besoetako: *besotako*. Norbait bere aita/ama pontearekiko.

bestengusu: *bestengusu*. Norbaitendako, aitaren edo amaren lehengusua sena edo alaba. lk. izterlehengusu.

emazte: *emate*. lk. andre.

errain: *erriñ*. Semearen emaztea.

familia: *famiye*. Ahaidetasun hurbilak lotzen dituen lagunen multzoa, berez etxe berean bizi direnak; bereziki gurasoek eta seme-alabek osatzen dutena.

gizon: *gizon*. Ik. senar.

izterlehengusu: *izterlehengusu*. Norbaitendako, aitaren edo amaren lehengusua-ren semea edo alaba. Ik. bestengusu.

koinata: *goñeta*. Norbaiti buruz, bere ezkonlagunaren arreba edo ahizpa, edo bere anaiaren ezkonlaguna.

koinatu: *goñetu*. Norbaiti buruz, bere ezkonlagunaren anaia, edo bere ahizparen ezkonlaguna.

guraso: *guraso*. Aita eta ama, aita-amak.

iloba: *iloba*. 1. Anaia edo arreba baten, eta are lehengusu baten, semea edo alaba. 2. Biloba: seme-alaben semea edo alaba.

izeba: *izeba*. Aitaren arreba edo amaren ahizpa; orobat osabaren emaztea.

lehengusu: *lehengusu*. Anai-arreba direnen haur eta ondorengoak, hots, norbaiten gurasoen anai-arreben nahiz gusuen semea edo alaba.

osaba-izebak: *osaba-izebak*. Osaba eta izeba.

osaba: *osaba*. Aitaren edo amaren anaia; orobat izebaren senarra.

seme: *seme*. Gizakumea bere gurasoekiko.

senargai: *senargai*. Norbaiti buruz, ezkontzeko hitza eman dion gizona.

senar-emazteak: *senarramazteak*

senide: *senide*. Anai-arrebetako bakoitza.

suhir: *suhir*. Alabaren senarra.

ugaz-: *ugaz-*. Orde.

• **ugazahizpa:** *ugazahizpa*. Emakumezko batendako, bere aitaren edo amaren, baina ez bien alaba. Ahizpaorde ☺.

- **ugazaita:** *ubezaitte*. Aitaorde ☹.
- **ugazalaba:** *ubezalaba*. Ezkonlagunetako batekiko, besteak aurreko ezkontza batean izan duen alaba. Alabaorde ☹.
- **ugazama:** *ubezama*. Aurretiko seme-alabekiko, haien aitarekin ezkontzen den emakumea. Amaorde ☹.
- **ugazanaia:** *ubezanaie*. Gizonezko batendako, bere amaren edo aitaren, baina ez bien semea. Anaiorde ☹.
- **ugazarreba:** *ubezarreda*. Gizonezko batendako, bere aitaren edo amren, baina ez bien, alaba. Arrebaorde ☹.
- **ugazeme:** *ubezeme*. Ezkonlagunetako batekiko, besteak aurreko ezkontza batean izan duen semea. Semeorde ☹.

Eguraldia

- arraso (zeru):** *arraso*. Lainorik gabeko zerua. Ik. garbi.
- garbi (zeru):** *garbi*. Lainorik gabeko zerua. Ikus arraso.
- arrats gorri:** *arratsgorri*.
- arrats:** *arrats*. Ik. iluntze.
- aterkuntza:** *aterkuntze*. Ateri dagoen denbora tartea.
- atertu:** *atertu*. Euria, elurra... gelditu.
- ateri (egon):** *ateiyon*. Euririk, elurrik edo antzekorik egin gabe egon.
- beheko laino:** *behekolaño*. Ik. herrilaino.
- bero:** *bero*
- eguraldi:** *eguekli*. Ik. denbora, giro.
- denbora:** *denbora*. Ik. eguraldi, giro.
- eguraldi faltsu:** *eguekli falso*. Eguraldi beroa, pisua.
- eguraldi ito:** *eguekli itto*. Eguraldi oso bero eta lehorra.
- eguraldi ospel:** *eguekli ospel*. Eguraldi pisua, geldia.
- egun-argi:** *egun-argi*.
- eguzki erreinu:** *iruzki erreñu*. Hodei artetik ateratzen den eguzki izpia.
- eguzki haize:** *iruzki haize*. Ipar-ekialdetik datorren haizea. Ik. San Migel haize.
- ekaizte:** *ekaitze*. Eguraldiaren nahasmendu bortitza, haize indartsuz eta gehienetan euriz edo elurrez eta ostos eta oinazturaz lagundurik.
- elur talde:** *elurtalde*. Zenbait egunez elurretan aritzea.
- elur busti:** *elurbusti*. Elur eta euriaren arteko jarioa.
- elurketa:** *elurketa*. Elur jarioa.
- elur:** *elur*.

epel (eguraldi): *epel*.

eultzi-giro: *aultz-giro*. Eguraldi ona, haize pixka batekin.

huri: *huri*.

erauntsi: *yauntsi*. Euri zaparrada fuertea.

fits (elur): *elurfitsek*. Elur izpiak.

galda: *kalka*. Eguraldi bero itogarria. Ik. sargori.

gatzela-haize: *gatzela-haize*. Ik. mendebala.

giro: *giro*. Ik. denbora, eguraldi.

goiz gorri: *goizgorri*.

goizalde: *goizalde*. Egunsentia. Ik. goizargi.

goizargi: *goizargi*. Egunsentia. Ik. goizalde.

haize nahasi: *haize nahasi*. Nonahitik jotzen duen haizea.

harri: *harri*. Izozturik erortzen den euria; harri kazkabarra baino handiagoa.

harri kazkabarra: *harri hazkarra*. Izozturik erortzen den euria; harria baino txikiagoa.

hego-haize: *hego-haize*. Hego-ekialdetik heldu den haizea (San Donato zulotik).

herrilaino: *herrilaino*. Ik. beheko laino.

hodei: *hodei*. Euria dakarren laino beltza.

hotz: *hotz*.

ihintz: *ihintz*. Hezetasunak sortutako ur-tantak.

ilun: *ilun*.

ipar-haize: *ipar-haize*. Ipar-mendebaldetik datorren haizea (Arantzazu aldetik).

Jaungoikoaren gerriko: *Jaungoikuen gerriko*. Euriaren ondorioz, zeruan agertzen den koloretako arku argitsua. Ik. ostilara.

laino: *laino*. Ur tanta txikiz osatutako multzoa.

laino arrastakak: *laino arrastakak*. Mendipean arrastaka mugitzen diren lainoak.

lanbro: *lanburre*. Zirimiri edo langarra baino fuertea.

lantxurda: *lantxurde*. Izoztutako ihintza.

langarra: *langarra*. Euri lanbroa. Ik. zirimiri.

malota: *malota*. Elur bolak.

mendebala: *mendebala*. Hegoaldetik datorren haizea (Maiatzatik)

oinaztura: *oinaztura*. Ekaitzetan elektrizitate-deskarga batek eragiten duen argialdi bizi eta laburra.

ostilara: *ostilara*. Euriaren ondorioz, zeruan agertzen den koloretako arku argitsua. Ik. Jaungoikoaren gerriko.

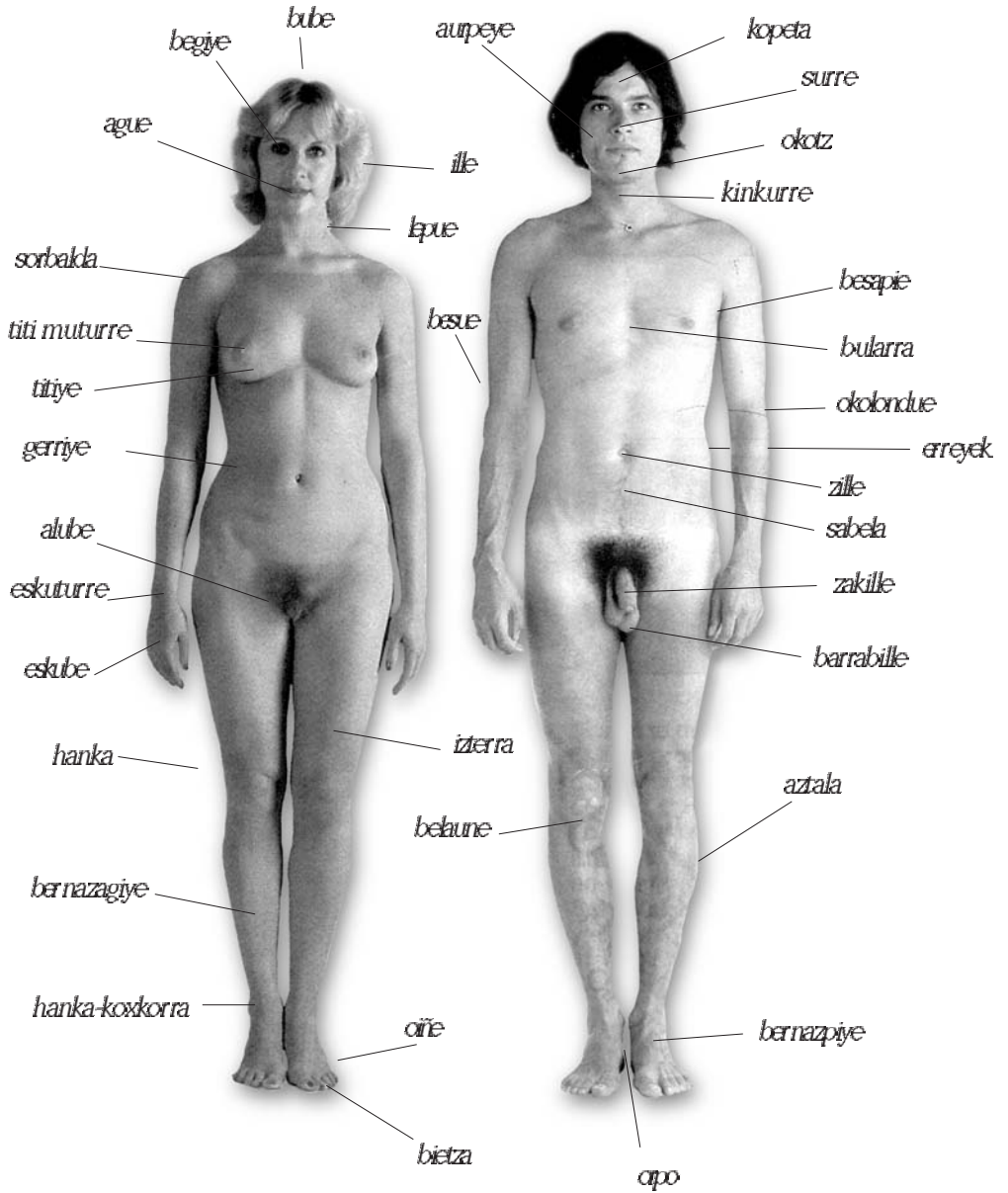
ostots: *ostots*. Oinazturaren hotsa.

San Migel haizea: *San Migel haizea*. Ipar-ekialdetik datorren haizea. Ik. eguzki haizea.

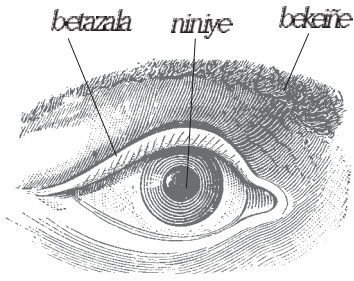
sargori: *sargori*. Eguraldi bero itogarria. Ik. kalda.

zirimiri: *zirimiri*. Euri lanbroa. Ik. langarra.

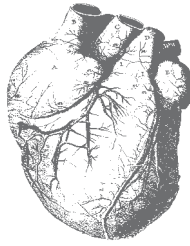
Gorputz atalak

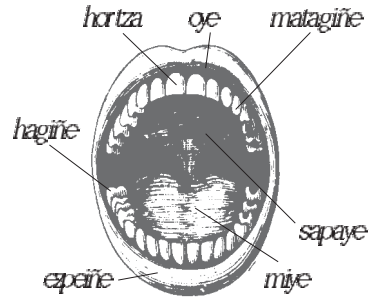
Gorputz atalak II

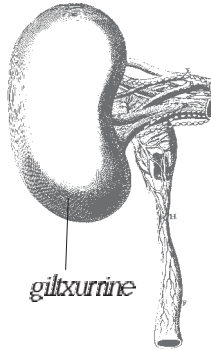
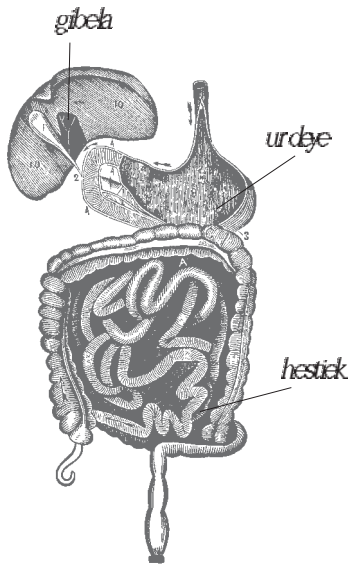
begije

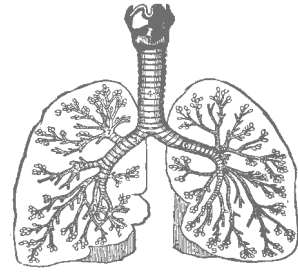
bijotza

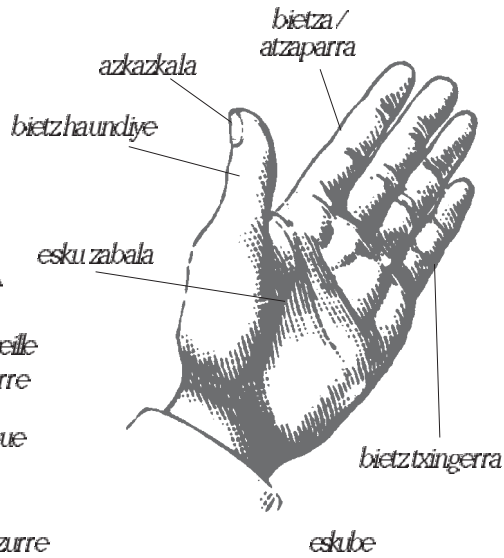
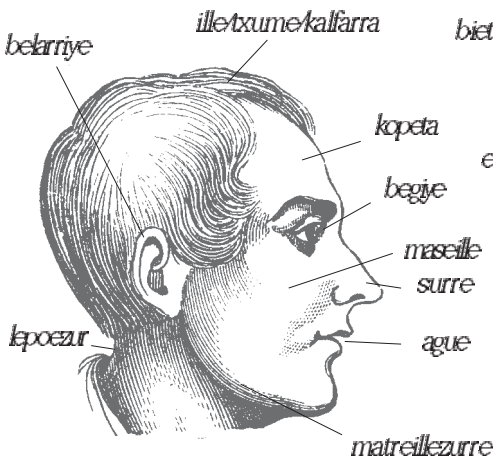
ague

gilxurrine

birkek

Posturak

Zuti

*Hanka
Punttetan*

Kuxkurtuta

Etzinda

Zierrian

Laisterien

Aupas

Arrekilkorres

Saltokan

Arrastakan

Tuttuipiko

Belauniko

Katamarrauken

Inbuluzketan

Esku geiñetan

Tipegua

Hankazabalkan

Atzekakles

Pirriñekan

Tångiken

Jarrita

Biyurtuik

Trunketan

Auspes

Textu ereduak

Erreparatu nola idatz daitekeen hainbat gauza herriko hizkeran.

IYOTIEK

Hitzaldiye: iyotiek Sakanan.
Nun: Bitoriano Huizi Udal Libruteye.
Noiz: Otseillaan 13ben, ostegune.
Gizekunde egune.
Ordube: atsaldeko 8ten.

Agertu zeittez!!!!

Mandatubek eittia
fan neiz eta bela
etorko neiz. Gaur
biandubo afalduko
det. hasi ni be

Jose

3 IYENDIE

Arañaz elkartien egune

- 10:00 Diana txarangakin.
- 11:30 Auzatie, elkartiek prestat
- 12:00 Meza nausiye.
Erraldoi konzentraziyue.
- 13:00 Akordion konzertube.
- 17:00 Kalejire txarangakin.
- 17:30 Pillota partiduek.
- 19:00 Dantza taldie.
- 20:00 Dantzaldiye.
- 22:30 Susko zezena eta traka
- 23:00 Musika sayo komikue
Herriko Etxeko plazan
- 00:30 Dantzaldiye.

Halaxe geldittu da kiosko berrittube

Herriko kioskue berrittu ein debie

🍏 Etxarrin, 1998ko garagarrian 10ien Aurtengo San Kiriko egune aillatziko berrittuik agertu dakigu herriko kioskue, oso arriskutsu zolakos besiyie txikigiye zan eta.

Makiña bat denbora yondu da neiko egoera txarrien eta atzeniako lehengo hesi kaxkarrara jendu eta haundiyokue eta polittokue patu debie denoin mesedetako.

Denok dakigun bezela aurreko egun betien haur bet goitti bia bota eta demontrien golpie hartu zen buruben. Espia ziaun hemendi aurria halakoik beix ez ikustie.

Sakanako Euskara Batua

Sakanako Euskara Batua

Lan honen bigarren atal honetan **Guaixeko** euskalki batzordeko kideen artean egindako lana dakarkizuegu, bertan bideraturikoak. Datozen orrialdeotan, oro har, Sakanako hizkeretan agertzen diren hainbat hizkuntza ezaugarri azaldu ditugu, euskara batuan aritzean bertako aukerak kontutan har ditzagun.

Izenaren Morfologia

Destinatiboaren marka -dako/-tako: *amarendako erosi dut* (⊕ amarentzat); *zu(re)tako da* (⊕ zuretzat).

Prolatiboaren marka -tako: *nagusitako dauka horrek bereburua* (⊕ nagusitzat).

Konparaziotan bi aukera: -ago/-agokoa: *handiago/handiagokoa, gorriago/gorriagokoa...*

“X aldera”: *etxe aldera fan zen* (⊕ *etxerantz fan zen*). Erakusleekin besterik ez da erabiltzen da *-runtz* (honuntz, horruntz, haruntz) baina Sakanan duten esanahia *“hona, horra, hara”* (adlatibo esanahia). *Hona etorri da = honuntza etorri da*. Bestelako erabilera: *honuzko aldera* (adlatibo helburuzkoaren esanahia).

Noraino/noiz arte? Euskara batuak hobesten duen erabilera hauxe da:

- a) arte: denbora adierazteko. Adib.: *zazpiak arte egonen naiz Bazkal garaira arte irakurriko dut.*
- b) -raino: Espazioa adierazteko. Adib.: *Etxeraino joan nintzen. Altsasuraino ailegatzen da tren.*

Hala ere, hainbat hizkeratan “-*raino*” erabiltzen da bai denbora eta bai espazioa adierazteko. Sakanako hizkerak tartean daude, nahasketa egoeran. “*Arte*” ezaguna bada ere, askotan “-*raino*” erabiltzen da denbora adierazteko. Honen aurrean, bi aukera ditugu:

- a) *arte* (denbora) eta *-raino* (espazioa) bereizketa egitea, Euskaltzaindiak hobestutako moduan.
- b) *-raino* denborarekin ere erabiltzea, joera nagusia baita: *zortzaraino, etzaraino...*

Bestelako erabilpenak:

hemendik aurrera
oraindik aurrera
oraitik aurrera

Zenbatzaile zehaztugabeak: aukera ugari dago: *batzuk, zenbait, asko, guzti, honenbeste, horrenbeste, hainbeste, franko, piska bat, puzka bat, makina bat, ugari, nahikoa, aski* (Arruazu →), *poliki, barra-barra, gogotik...* Bestelako esakerak: *polit askoa da!, jendea hobeki/hobeto dago hemen “jende asko...”*

Izen bihurtutako izenondoak (adj.): Izenei adjetiboa lotzerakoan, genitiboa erabiltzen da harridura adierazpenetarako. “genitiboa + adj. izendua + mugatzailea”:

Hau sagardoaren gozoa!
Hau etxearen polita!

Posposiziorik garrantzitsuenak

ANTZ	Beste horren antzeRA jantziko gara. Gaixo antzeRA dabil azken aldian.
ARABERA	Ikus ARORA
ARO	LegeAREN aroRA ez du eskubiderik. Esan duzunAREN aroRA hobe izanen da ez joatea. ☹ arabera.
ARTE	Gauza guziEN arteAN zegoen katua. Gauza guziEN arteRA sartu nintzen katu bila. Gauza guziEN arteTIK atera nuen katua. Hirurak arte egon zen lotan. (Hirutaraino egon zen lotan)

⊖ AT	Ikus KANPO
⊖ AURKA	Ikus KONTRA
BARREN	MunduAN barnA (barrenA) ibili da ipuinak ikasten. ⊕ Urte batEN barreneAN jakinen du egia. (Urte baten <u>bitartean</u> jakinen du egia.) Urte baten <u>buruan</u> jakinen du egia.)
BARRU	Urte barruan “urtean zehar”. (denbora adierazteko) Bost egunet <u>ara</u> etorriko da.
BEHE	Aldapa beheRA jaitxi da. Gainbehera beheRA jaitxi da. Eskilara beheRA erori da. BuruTIK beheRA bota dio edaria. BuruZ beheRA hasi zen tontakeriak egiten. (ahuspez) Gainbehera: lehiotik gainbehera “lehiotik behera”.
BESTALDE	MendiaZ bestalde baso ederra dago. MendiTIK BESTALDEAN/HARUZKALDEAN baso ederra dago.
BIDE	LagunAREN bideZ lortu dituz sarrerak. LagunAREN MEDIOZ lortu dituz sarrerak.
BITARTE	EtxeRA bitarteAN esanen dizut. NorbaitEN bitarteZ lortu dut sarrera.
BIZKAR	BesteEN bizkarreTIK bizi da. BesteEN KONTURA bizi da.
BURU	Hogei egunEN buruAN bueltatuko dizut. Bere buruZ ikasi zuen kanta. Bere kabuz ikasi zuen kanta. Bere gisa ikasi du. Asko dakigu gai horri buruz. Asko dakigu horren LANBIDEAN. Asko dakigu gai horren INGURUAN. Asko dakigu gai hortaz. Horrengatik hitz egin genuen. (norbaiti buruz, zerbaiti buruz)

ESKER	Dirulaguntzel esker egiten dute lan.
ESKU	AlkateAREN esku(tan) utzi zuten erabakia.
GABE (< BAGE)	OgiRIK gabe bazkaldu genuen. Beste mutil hura gabe ez gara kantatzera aterako.
☹ GAIN	LehendabizikoaZ APARTE beste multa bat jarri diote.
GISA	BeRE gisa(RA) ikasi du hori egiten. Aita gisa portatu da berarekin.
GOI	EskilaretAN goRA. MendiTIK goRA. MuturreZ goRA. Aldapa goRA.
INGURU	Gauerdi inguruan. Plaza inguruan. Bostak aldera (aldera). Plaza aldera joan ziren (aldera).
KANPO	GaraiTIK kanpo fruitu hau ez da batere ona. ☹ At.
KONTRA	ParetarEN kontra jo zuen kotxea. AmaRI kontra egin zion. ☹ Aurka.
LANDA	ZutaZ landaRA “kanpo”. Ik. kanpo.
LEKU/TOKI	HaieN lekuAN/tokiAN ni joan nintzen. Ik. PARTE.
LEGE	Afari/bazari lege(R)A egin dugu. “Afari moduko bat egin dugu”.
MENDE	AlkateAREN mendeAN dago herria.

⊖ ORDE	Irabazi BEHARREAN galdu egin du. Egia BEHARREAN gezurra esan zion. Ik. PARTE.
PARE	EroEN pareRA ibili da.
PARTE	AmaREN parteZ etorri gara. Egiaren parteZ gezurra esan zion.
TRUKE	UrreAREN truke(Z) eman zizkidan arropak. Urrearen ORDAINEZ eman zidan arropa.
⊖ ZEHAR	Ik. BARREN. Bestelakoak: ZeharrEAN begiratu ZeharKA begiratu. Hor(TIK) zehar dabilta haurrak.

Zenbakiak: Sakanan erabiltzen diren zenbaki izenak ekialdeko eta mendebaldeko formen elkargune dira.

- 60 hirutan hogeï/hirurogeï
- 70 hirutan hogeïta hamar/hirurogeïta hamar
- 80 lauretan hogeï/laurogeï
- 90 hirutan hogeïta hamar/laurogeïta hamar.
- 200 bitan ehun/berrehun
- 300 hirutan ehun/hirurehun
- 400 lautan ehun/laurehun
- 900 bederatzitan ehun/bederatziehun

Aditzaren Morfologia

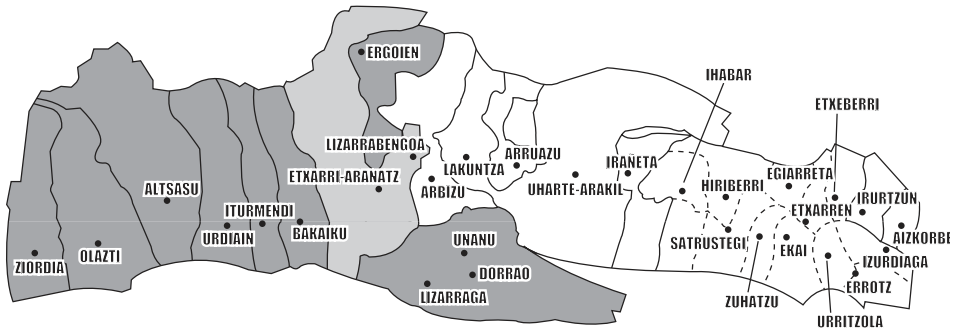
Geroakia egiteko bi aukera: -en/-go. Lehenengoa, -en, n-z bokatutako aditzekin erabiltzen da: joanen, emanen, janen, edanen, egonen, izanen...

Partizipioak egiteko hiru aukera: -rik/-ta/-a(k): ekarririk/ekarrita/ekarrira(k), ikusirik/ikusita/ikusia(k), egonik/egonda/egona(k), erosirik/erosita/erosia(k)... Gauza bera -takoa/-rikoa/-rikakoa: etorritakoa/etorriakoa/etorriakoa...

Izena galdetzeko nor-nori erroa erabiliko da: *Nola zaizkizu?* (Burunda); *Nola dazkizu?* (Etxarritik ekialdera).

dirudi/ematen du: *egurakli ona eginen duela dirudi/egurakli ona eginen duela ematen du.*

dot det dut

Sintaxia

Kausalak egiteko egiturak:

aditza + eta: *etxera fan naiz nola akabatu ez nekien eta.*

-lako/-lakos: *etxera fan naiz nola akabatu ez nakielako(s).*

Nolabait... -n: *nolabait ez nekien nola akabatu etxera fan naiz.*

Zengati... "Zerengatik": *etxera fan naiz zengati ez nekien nola akabatu.*

Bait: *etxera fan naiz ez bainekien nola akabatu.*

Baldin eta (baldin)... *baldin eta hori egiten baduzu, etxera joanen zara berehala.*

X-kin biok/X eta biok: kopulatiboa egiteko bi aukera daude:

a) Betikoa: **X eta Y:** *aita eta biok fan gara.*

b) **X-ekin biok:** *aitarekin biok fan gara.* Era berean, bi baino gehiago direnean: "izena + "izena + ... + -kin"... hirurok (edo: laurok, bostok...). Adib.: *Aitziber, Eneka, Rafa, Iñaki, Joxe eta Marikin seiok*

erabaki genuen. Bestela, aitaturakoak ezagunak badira: adib.
Aitziberrekin seiok

Konparazioetako zenbait esapide:

- a) **Gero eta ...-ago:** gero eta beranduago etortzen da.
- b) **Zenbat(enez) eta ...ago orduan/gero (eta) ...-ago:** zenbatenez eta gehiago eskatu orduan eta okerrago; zenbatenez eta mozkorrago etorri bronka gehiago/orduan eta bronka gehiago (?).
- c) **Zein baino zein ...-ago(koa):** Zein baino zein ederragoa da.
- d) **Adj. (edo adb.) + baino adj. (edo adb.) + -ago(koa):** polita baino politago(koa) da etxe hori.
- e) **Geroan eta (geroan)... -ago:** Geroan eta (geroan) handiago dago zuen haurra.

jateRA eman/edateRA eman: ⊕ jaten eman/⊕ edaten eman.

Kontzesiboak:

- (1) **-agatik:** hori eginagatik, berdin-berdin agurtuko dut.
- (2) **baldin ba-... ere:** hori egin baldin badu ere, berdin-berdin agurtuko dut.
- (3) **nahiz eta:** nahiz eta hori egin, berdin-berdin agurtuko dut.
- ⊕ hori egin arren, berdin-berdin agurtuko dut.

Galderetan EZ da al erabiltzen: egin duzu? (⊕ egin al duzu?)

-ela/-elarik: Bi aukera hauek ditugu aldibereketasuna adierazteko:

*Etxean nengo **ela**, telefonoak jo zuen.*

*Etxean nengo **elarik**, telefonoak jo zuen.*

Ezeze (⊕ ezezik, ⊕ ezezen): dirua **ezeze**, txartela **ere bai**; zuek **ezeze** gerok **ere** egingen genuke zerbait beragatik...

Ez bakarrik: Kontuz ibili behar dugu *bakarriken* erabilerarekin.

Ez X bakarrik... ..ezta/baita Y ere

Ez du ogia bakarrik erosi, baita ardoa ere

X bakarrik ez... ..Y ere...

Ogia bakarrik ez, ardoa ere erosi du.

Ez X bakarrik... ..Y ere bai

Ez du ogia bakarrik erosi, ardoa ere bai.

Ere: Askotan gaizki erabiltzen dugu egitura hau. Erreparatu ondorengo eskemari:

ONGI **GAIZKI**

1) *X ere*... *X baita ere*

2) ...*eta X ere (bai)* *X ezta ere*

3) ...*eta X ere (ez)* *ere X*

4) *baita X ere* *eta ere X*

5) *ezta X ere* *X ere baita*

..... *X ere ezta*

..... *ere bai X*

..... *ere ez X*

Gainera: *gainera, ez da inor etorri.* Honen parean: *beste gainerakoan, beste gainerakoak.*

Behintzat/behinik behin/bederen (biare). *Bederen behintzat* baino mugatuagoa da esanahi aldetik. Adib.:

Nor joango da bilerara?

a) *Ni behintzat joanen naiz*

b) *Ni bederen joango naiz*

a)-n ni joanen naiz eta besteren batzuk ere joan daitezke.

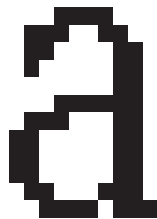
b)-n, ordea, besterik ez bada, beste inork joan behar ez badu, neroni joanen naiz.

Hiztegia

Ondorengo hiztegi honetan Sakanako hizkeretan erabiltzen diren hainbat hitz interesgarri bildu ditugu. Ez da, inolaz ere, hiztegi osatu bat, hitz aipagarri batzuen bilduma baizik, lagin moduan, besterik ez dagoen bitartean erabili nahi duenari lagungarri izan dakion.

Hilabeteen izenak idazterakoan, ahal dela, bertako formak erabiliko dira:

hiltza urtarrila
otsaila
marsua
apiribila
maiatza
garagarrila/garagarzaroa ekaina
garila uztaila
agorri/abuztua abuztua
urria iraila
lastaila urria
azaroa
Abendua

abildade: ik. enantzu, erraztasun, trebetasun.

abisatu: ik. gaztigatu, ohartarazi.

adibidez: ik. bigarren, esate baterako, konparazioetarako.

aditu: ik. entzun (meza entzun).

agi denez: ik. badirudi ere, nolanahi ere, sobra ere. Dirudienez ☺.

agindu: ik. hitz eman.

ahaleginak egin: ik. saiatu.

ahitu: ik. akabatu, despeditu, bukatu.

aita jauna: ik. aitona.

aita ponteko: ik. aitabitxi.

aitabitxi: ik. aita ponteko.

aitona: ik. aita jauna.

akabatu: ik. ahitu, despeditu, bukatu.

akaso: ik. apika, aurki, beharbada, hoberenean.

alde (egin): ik. eskapatu, ihes egin, hanka egin, ospa egin.

alde guzitara: ik. hala ere, nolanahi ere.

aldian: ik. batzuetan, noizean behin, tarteka.

alerik ere: ik. batere.

alor: ik. soro.

altxa: ik. jagi, jaiki, jaso, tentetu, zutitu.

altxatu: ik. aupatu, goratu, jaso.

ama ponteko: ik. amabitxi.

amabitxi: ik. ama ponteko.

amandre: ik. amiña, amona.

amiña: ik. amandre, amona.

amona: ik. amandre, amiña.

aparra: ik. bits.

apika: ik. akaso, aurki, beharbada, hoberenean.

apropos: ik. 1. Berariaz, nahita. 2. aproposa (izan), ik. egoki.

arabera ☹: ik. arora.

arin: ik. irmo, pijo, pizkor, sendo.

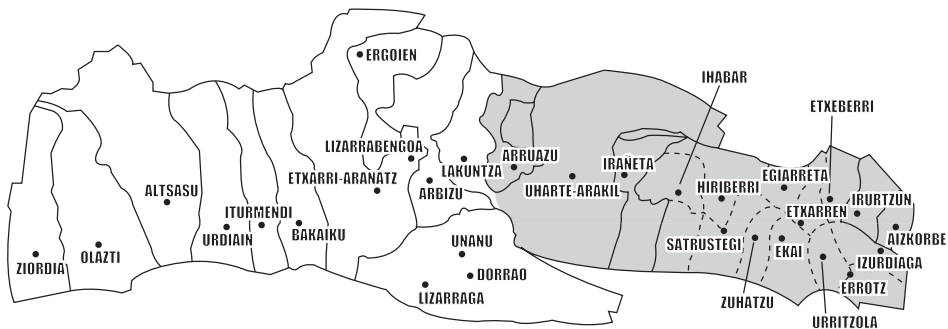
arora: arabera ☹.

aski: ik. asko, barra-barra, barratu artio, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

asko: ik. aski, barra-barra, barratu artio, demontreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

asko

aski

asmatu: ik. haztatu.

atera: 1. Ik. lortu, erdietsi, sortu. 2. Ik. Irten.

atzero (berriz): ik. berriz ere.

aukera: ik. eskai(da).

aupatu: ik. altxatu, goratu, jaso.

aukera: ik. eskai(da).

aurki: 1. Akaso, apika, beharbada, hoberenean. 2. Berehala.

aurrena: ik. lehendabiziko, lehenbiziko.

azkenean: ik. ibili eta buelta.

badirudi ere: ik. agi denez, nolanahi ere, sobra ere. Dirudienez ☹.

barik: ik. gabe.

barne: ik. barru.

barra-barra egin: ik. desegin, istikatu, txikitu, xehatu.

barra-barra: ik. aski, asko, barratu artio, demonstreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

barratu artio: ik. aski, asko, barra-barra, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

barre: ik. irri.

barreiatu: ik. zabaldu.

barru: ik. barne.

basoa: ik. oihana (Arakil—>).

batere: ik. alerik ere.

batzuetan: ik. aldian, noizean behin, tarteka.

beharbada: ik. akaso, apika, aurki, hoberenean.

beharrik: ik. eskerrak.

berariaz: ik. apropos, nahita.

beratz: ik. biguin.

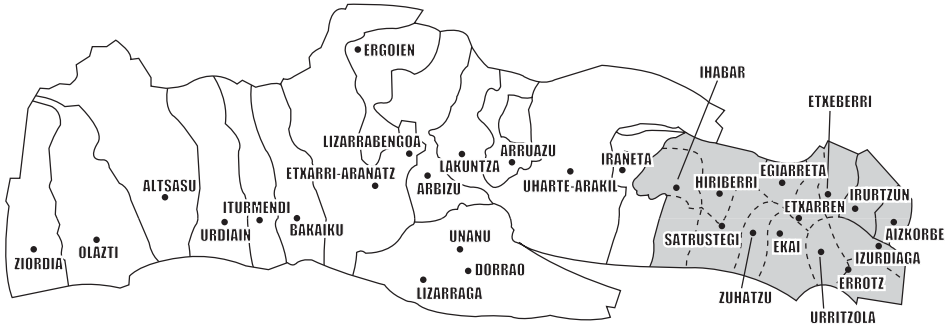
berehala: ik. aurki.

berriz ere: ik. atzera (berriz).

bidali: ik. igorri.

bidali

igorri

bigarren: ik. adibidez, esate baterako, konparazioetarako.

biguin: ik. berat.

biluzgorrian: ik. biluzgorriko, biluzik.

biluzgorriko: ik. biluzgorrian, biluzik.

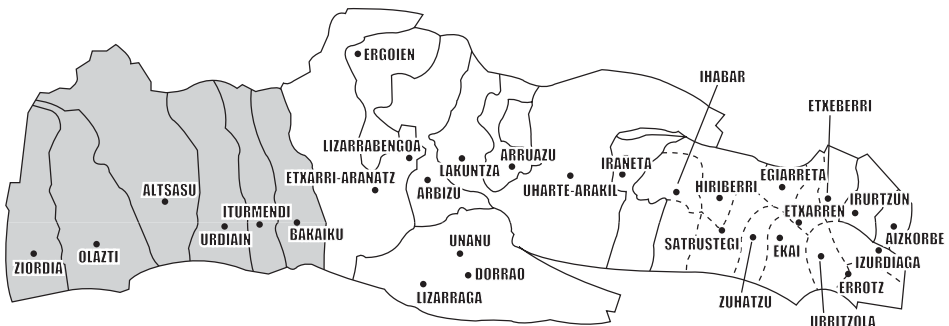
biluzik: ik. biluzgorrian, biluzgorriko.

bits: ik. apar.

bukatu: ik. ahitu, akabatu, despeditu.

bits

apar

d

dagoenekoz: ik. honezkero. Jadanik ☹.

demontreren: demontreren jende pila etorri zen. Ik. aski, asko, barra-barra, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

desegin: ik. barra-barra egin, istikatu, txikitu, xehatu.

despeditu: ik. ahitu, akabatu, bukatu.

deus: ik. ezer.

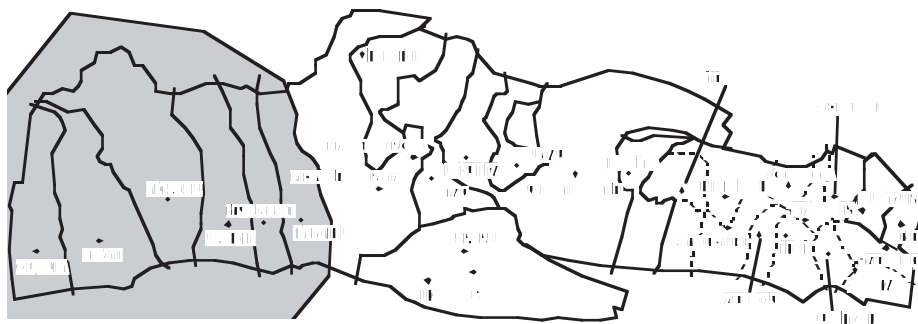
dirudienez ☹: ik. agi denez, badirudi ere, nolana ere, sobra ere.

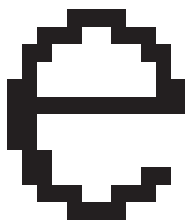
domeka: ik. igande, jai.

dudarik ez: ik. jakina!, kuantu!, nahi luke!, noski!.

m k

n

ebagi: ik. ebaki, moztu.

ebaki: ik. ebagi, moztu.

ederki: ik. gaizkixe, ondo, ongi, poliki, primeran.

egoki: ik. apropos.

enantzu: ik. abildade, erraztasun, trebetasun.

entzun: ik. aditu.

erabagi: ik. erabaki, zir edo zart egin.

erabaki: ik. erabagi, zirt edo zart egin.

erdietsi: ik. atera, lortu, sortu.

erran: ik. esan.

erraztasun: ik. abildade, enantzu, trebetasun.

ertsi: ik. itxi.

esan: ik. erran.

esate baterako: ik. adibidez, bigarren, konparazioetarako.

eseri: ik. jarri.

eskai(da): ik. aukera. Adib.: lan egiteko eskai(da) handia daukat.

eskapatu: ik. alde egin, ihes egin, hanka egin, ospa egin.

eskerrak: ik. beharrik.

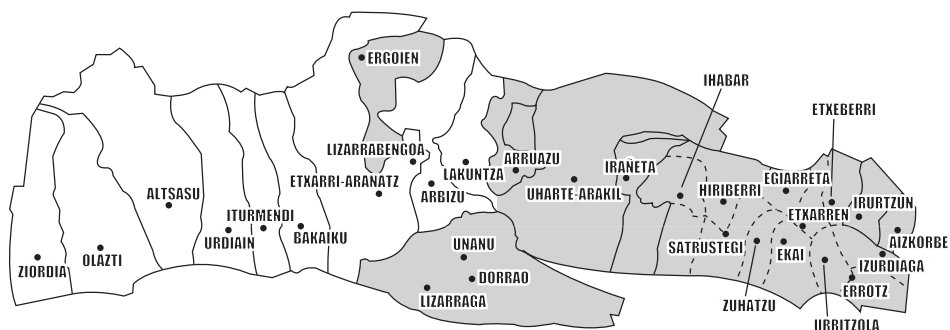
esnatu: ik. i(ra)tzarri.

esperatu: ik. itxaron, itxoin, zain (egon). Esperoan egon.

estreinatu: ik. mustu.

esnatu

i(ra)tzarri

estu: ik. kezkatu, larri, urduri.

euntze: ik. larre, zelai.

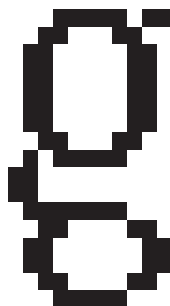
ezer: ik. deus.

ezkila: ik. kanpai.

fan: ik. joan.

franko: ik. aski, asko, demotreren, barra-barra, barratu artio, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

gabe: ik. barik.

gaizkixe: ik. ederki, ondo, ongi, poliki, primeran.

gaur egun ☹: ik. gaurko egunean.

gaurko egunean: gaur egun ☹.

gaztigatu: ik. abisatu, ohartarazi.

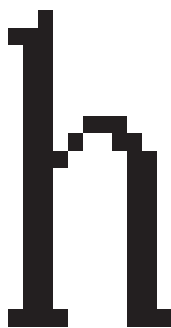
geroz: ik. hortaz.

gogotik: ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, demostreren, franko, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

goratu: ik. altxatu, aupatu, jaso.

guzi: ik. guzti.

guzti: ik. guzi.

hala ere: ik. alde guzitara, nolanahi ere.

hamaika: ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, franko, gogotik, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

hanka egin: ik. alde egin, eskapatu, ihes egin, ospa egin.

hautsi: ik. hondatu, izorratu, lehertu, matxuratu, puskatu, zartatu.

haztatu: ik. asmatu.

heldu: ik. larri, lodi.

hil (argia, sua hil): ik. itzali.

hitz eman: ik. agindu.

hobeki: ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, demontreren, franko, gogotik, hamaika, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

hobeki: ik. hobeto.

hoberenean: ik. akaso, apika, aurki, beharbada.

hobeto: ik. hobeki.

hondatu: ik. hautsi, izorratu, lehertu, matxuratu, puskatu, zartatu.

honezkeror: ik. dagoenekoz. Jadantik ☹.

hortaz: ik. geroz.

i

i(ra)tzarri: ik. esnatu.

ibili eta buelta: ik. azkenean.

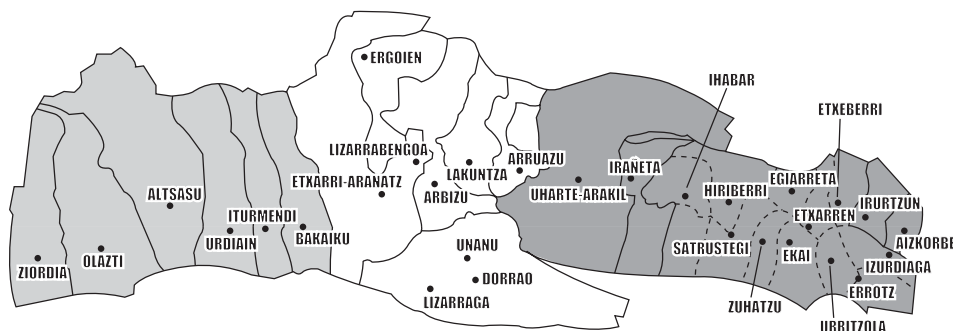
igan: ik. igo, itzego.

igande: ik. domeka, jai.

igarri: ik. konturatu, ohartu.

igo: ik. igan, itzego.

igo itzego igan

igorri: ik. bidali.
ihauteri: ik. ihote.
ihes egin: ik. alde egin, eskapatu, hanka egin, ospa egin.
ihote: ik. ihauteri.
inon direnak: ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, izugarri, kristoren, makina bat, poliki, ugari...
irabazi: ik. kabitu.
irazegi: ik. irazeki, izegi, izeki, piztu.
irazeki: ik. irazegi, izegi, izeki, piztu.
iregi: ik. ireki, zabaldu.
ireki: ik. iregi, zabaldu.
irmo: ik. arin, pijo, pizkor, sendo.
irri: ik. barre.
irten: ik. atera.
istikatu: ik. barra-barra egin, desegin, txikitu, xehatu.
itsusi: ik. zakar.
itxaron: ik. esperatu, itxoin, zain (egon).
itxi: ik. ertsi.
 itxoin: ik. esperatu, itxaron, zain (egon).
itzali: ik. hil (argia, sua hil).
itzego: ik. igan, igo.
izara: ik. maindire.
izegi: ik. irazegi, irazeki, izeki, piztu.
izeki: ik. irazegi, irazeki, izegi, piztu.
izorratu: ik. hautsi, hondatu, lehertu, matxuratu, puskatu, zartatu.
izugarri: ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, kristoren, makina bat, poliki, ugari...

jadanik ☹: ik. dagoeneko(z), honezkero.

jagi: ik. altxa, jaiki, jaso, tentetu, zutitu.

jai: ik. domeka, igande.

jaiki: ik. altxa, jagi, jaso, tentetu, zutitu.

jakina: ik. dudarik ez, kuantu!, nahi luke!, noski!

jarri: 1. Eseri. 2. Paratu.

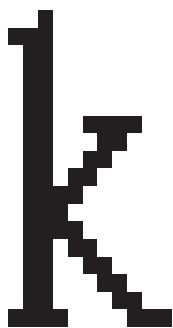
jaso: ik. 1. Altxa, jagi, jaiki, tentetu, zutitu. 2. Altxatu, aupatu, goratu.

joan: ik. fan.

jolastu: ik. jostatu, olgatu, mutxinkan egin.

jostai: ik. ostots, trumoi.

jostatu: ik. jolastu, olgatu, mutxinkan egin.

kabitu: ik. irabazi.

kale: ik. karrika.

kanpai: ik. ezkila.

karrika: ik. kale.

kezkatu: ik. estu, larri, urduri.

koipe: ik. urin.

konparazioetarako: ik. adibidez, bigarren, esate baterako.

konturatu: ik. igarri, ohartu.

kopeta: ik. bekoki.

kristoren: ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, makina bat, poliki, ugari...

kuanto: ik. dudarik ez, jakina!, nahi luke!, noski!

1

lapurtu: ik. ostu.

larre: ik. zelai, euntze.

larri: 1. Heldu (pertsona...) lodi (gatza...), adib.: *gatz larria* "lodi", *pertsona larria* "heldu"... 2. Ik. estu, kezkatu, urduri.

lasterka: ik. lasterrean, presaka, presakarrean.

lasterrean: ik. lasterka, presaka, presakarrean.

lehenbiziko: ik. lehendabiziko, aurrena.

lehendabiziko: ik. aurrena, lehenbiziko.

lehertu: ik. hautsi, hondatu, izorratu, matxuratu, puskatu, zartatu.

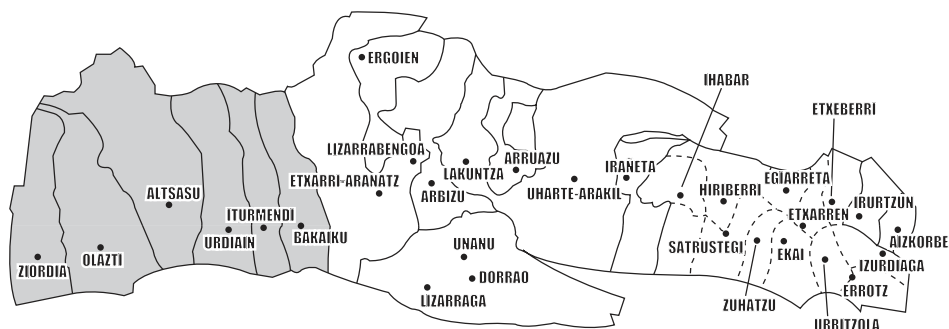
lodi: ik. heldu, larri.

m

maindire: ik. izara.

izara

maindire

makina bat: ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, demontreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, poliki, ugari...

meta: ik. moltso, montoi, mordo, pila, pokilo, sail, saldo, samalda.

moltso: ik. meta, montoi, mordo, pila, pokilo, sail, saldo, samalda.

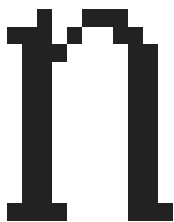
montoi: ik. meta, moltso, mordo, pila, pokilo, sail, saldo, samalda.

mordo: ik. meta, moltso, montoi, pila, pokilo, sail, saldo, samalda.

moztu: ik. ebagi, ebaki.

mustu: ik. estrenatu.

mutxinkan egin: ik. jolastu, jostatu, olgatu.

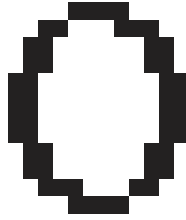
nahi luke: ik. dudarik ez, jakina!, kuantu!, noski!

nahita: ik. apropos, berariaz.

noizean behin: ik. aldian, batzuetan, tarteka.

nolanahi ere: ik. 1. Alde guzitara, hala ere. 2. Agi denez, badirudi ere, sobra ere.
Dirudienez ☺.

noski: ik. dudarik ez, jakina!, kuantu!, nahi luke!

ohartarazi: ik. abisatu, gaztigatu.

ohartu: ik. igarri, konturatu.

ohatze: ik. ohe.

ohe: ik. ohatze.

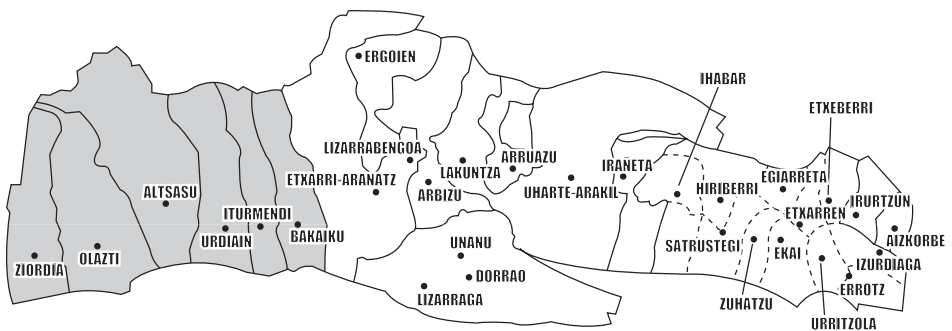
ostu: ik. lapurtu.

oihan: ik. baso.

olgatu: ik. jolastu, jostatu, mutxinkan egin.

ondo

ongi

ondo: ik. ederki, gaizkixe, ongi, poliki, primeran.

ongi: ik. ederki, gaizkixe, ondo, poliki, primeran.

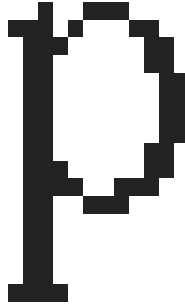
oraindik: ik. oraino.

oraino: ik. oraindik.

ordaindu: ik. pagatu.

ospa egin: ik. alde egin, eskapatu, ihes egin, hanka egin.

ostots: ik. jostai, trumoi.

pagatu: ik. ordaindu.

paratu: ik. jarri.

pijo: ik. arin, irmo, pizkor, sendo.

pila: ik. meta, moltso, montoi, mordo, pokilo, sail, saldo, samalda.

pizkor: ik. arin, irmo, pijo, sendo.

piztu: ik. izeki, irazeki.

pokilo: ik. meta, moltso, montoi, mordo, pila, sail, saldo, samalda.

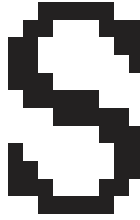
poliki: 1. Ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, franko, gogotik, hamaika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, ugari... 2. Ik. ederki, gaizkixe, ondo, ongi, primeran.

presaka: ik. lasterka, lasterrean, presakarrean.

presakarrean: ik. lasterka, lasterrean, presaka.

primeran: ik. ederki, gaizkixe, ondo, ongi, poliki.

puskatu: ik. hautsi, hondatu, izorratu, lehertu, matxuratu, zartatu.

saiatu: ik. ahaleginak egin.

sail: ik. meta, moltso, montoi, mordo, pila, pokilo, saldo, samalda.

saldo: ik. meta, moltso, montoi, mordo, pila, pokilo, sail, samalda.

samalda: ik. meta, moltso, montoi, mordo, pila, pokilo, sail, saldo.

seguraski: ik. segurasko.

segurasko: ik. seguraski

sendo: ik. arin, irmo, pijo, pizkor.

sobra ere: ik. agi denez, badirudi ere, nolanahi ere. Dirudienez ☹.

soldadutasun: ik. soldadutza.

soldadutza: ik. soldadutasun.

soro: ik. alor.

sortu: ik. atera, erdietsi, lortu.

tarteka: ik. aldian, batzuetan, noizean behin.

tentetu: ik. altxa, jagi, jaiki, jaso, zutitu.

trebetasun: ik. abildade, enantzu, erraztasun.

trumoi: ik. jostai, ostots.

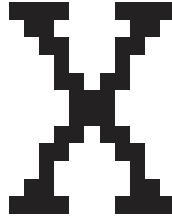
txikitu: ik. barra-barra egin, desegin, istikatu, xehatu.

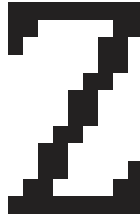
ugari: ik. aski, asko, barra-barra, barratu artio, demonstreren, franko, gogotik, ha-
maika, hobeki, inon direnak, izugarri, kristoren, makina bat, poliki...

urduri: ik. estu, kezkatu, larri.

urin: ik. koipe.

xehatu: ik. barra-barra egin, desegin, istikatu, txikitu.

zabaldu: 1. Ik. barreiatu. 2. Ik. iregi, ireki.

zain (egon): ik. esperatu, itxaron, itxoin.

zakar: ik. itsusi.

zartatu: ik. hautsi, hondatu, izorratu, lehertu, matxuratu, puskatu.

zelai: ik. euntze, larre.

zirt edo zart egin: ik. erabagi, erabaki.

zutitu: ik. altxa, jagi, jaiki, jaso, tentetu.

Aurkibide Tematikoak

Etxariera

- a+a (hiatoa), 35
- a- (aditz morfema), 35
- /a/-ak (partizipio markak), 52
- æ- (i,u-ren eraginez), 36
- Aditz erroa (nor-norirena), 48
- Aditz formak, gaizki erabilitakoak, 53
- Aditz izena, 51
- Aditz marka (bigarren pertsona singularrarena), 51
- Aditz marka (geroaldirako), 49
- Aditz pluralgilea, 49
- Aditza (-a/-e morfemak), 35
- Aditzaren morfologia, 47
- Adizkia geroaldiarekin, 32
- Adjetiboa (konparaziorako), 45
- Adlatiboa, 40
- ago (konparazioa), 45
- agokoa (konparazioa), 45
- ahal (desafiozkoa), 56
- Ahoskera, 37
- ai-ei (diptongoa), 35
- año (muga adlatiboa), 45
- ak (ergatiboa), 40
- al (partikula galdetzailea), 57
- alera (hurbiltze adlatiboa), 45
- akla (hurbiltze adlatiboa), 45
- Analogikoa (partizipioa), 51
- ari (muga adlatiboa), 45
- arri (muga adlatiboa), 45
- asko (zenbatzaile zehaztugabea), 45
- askue (zenbatzaile zehaztugabea), 45
- ati (kontzesiboa), 56
- Azentua, 38
- bage, 33
- bakarrik egitura, 57
- baldin bare, 57
- baldin ta (baldin) (baldintza), 56
- Baldintza, 56
- baldin... (kontzesiboa), 56
- bat erakusleekin, 31
- batzuk (zenbatzaile zehaztugabea), 45
- be-bage, 33
- bee-bage, 33
- behar + adizkia, 32
- beñk-beñin, 57
- beño... (konparatiboa), 56
- beñ- (kausalak), 54
- bestegatikua egitura, 57
- biare, 57
- Bigarren pertsona singularraren marka aditzean, 51
- binzet, 57
- Bokal luzeak, 32
- Bustidura, 32
- da (kopulatiboa), 54
- dade (kontzesiboa), 56
- de-eta, 33
- dako (destinatiboa), 40
- del, 31
- de-ere, 33
- Deklinabidearen inguruko oharrak, 40
- Desafio partikula, 51
- Desafiozko ahal, 56
- Destinatiboa, 40
- Diptongoak, 35
- diru, 51
- du (partizipio analogikoa), 51
- e + bokal (hiatoa), 35
- e (aditz morfema), 35
- e (lehen aldirako aditz marka), 49
- e-ere, 33
- eduki aditza, 51
- æ-ere, 33

egin aditz partikula, 55
 Eguraldia, 106
 -ek (ergatiboa), 40
 ematen dau, 51
 -en (geroaldirako aditz marka), 51
 Erakusleak (taula), 43
 Erakusleak + bat, 31
 -erau- (Nor-Nori-Nork saileko erroa), 49
 ere, 33
 Ergatiboa, 40
 Erroa (Nor-Nori aditzarena), 48
 eta (kausalak), 54
 eta (kopulatiboa), 54
 eta, 33
 Etxarri: sarrera historiko-geografikoa, 27
 Etxarriera: sarrera linguistikoa, 19
 Etxarrieraren ezaugarriak, 35
 Etxarriko planoak, 142
 Etxe izen/argazkiak, 115
 eu-au (diptongoa), 35
 Euskalkiak idazteko aholkuak, 31
 ez, 31
 Ezaugarriak (etxarrierarenak), 35
 eze egitura, 57
 Familia harremanak (hiztegi tematikoa), 104
 Fonetika-fonologia, 35
 Fonologia-fonetika, 35
 franko (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 -ge/i (partizipio marka), 52
 gabe*, 33
 Gaizki erabilitako aditz formak, 53
 Galdegaia, 55
 Galdetzailea (partikula), 57
 Geografiko-historikoa (sarrera, etxarriarena), 27
 Geroaldia + adizkia, 32
 Geroaldirako aditz marka, 51
 geruen da geruen, 56
 giora... (konparatiboa), 56
 Gorputza, 108
 Grafia, 31
 gutxi (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 /i/, 31
 haiketa, 54
 haibeste (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 hara, 45
 hautza, 45
 Hiatoak, 35
 Historiko-geografikoa (sarrera, etxarriarena), 27
 Hitzen ordena, 55
 Hiztegi tematikoa, 104
 Hiztegia, 61
 hobeki (zenbatzaile zehaztua), 45
 hura, 45
 horabeste (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 honutza, 45
 hurra, 45
 hurrabeste (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 horrutza, 45
 Hurbiltza adlatiboa, 45
 -i (partizipio marka), 52
 -i + bokal (hiatoa), 35
 -i- (lehen aldirako aditz marka), 48
 /i/ bustiduretan, 32
 Idazkera arauak (euskalkienak), 31
 itor (deklinabide taula), 46
 -ik (kontzesiboa), 56
 -ik (partitiboa), 40
 -ik (partizipio marka), 52
 -iken (partitiboa), 40
 /il/ (bustidura), 32
 Indartuak (izenordainak), 41
 inor (deklinabide taula), 46
 Instrumentala, 40
 /iñ/ (bustidura), 32
 /iñ/ (bustidura), 32
 iyor (deklinabide taula), 46
 Izena (norberarena) galdetzeko modua, 48
 Izenaren morfologia, 40
 Izenordain indartuak, 41
 jaita eman, 55
 Kausalak, 54
 -keta (aditz izena), 52
 -ki (partizipio marka), 52
 -ki (soziatiboa), 40
 -ki- (Nor-Nori aditzaren erroa), 48
 -kin (biyok, hirurok...) (kopulatiboa), 54
 -kin (soziatiboa), 40
 -ko (geroaldirako aditz marka), 51
 Konparatiboa, 55
 Kontzesiboa, 56
 Kopulatiboa, 54
 kuantu, 56
 -lako(s) (kausalak), 54
 -larik (kausalak), 54
 Lehen aldirako aditz marka, 48
 Linguistikoa (sarrera, etxarrierarena), 19
 /l/ (bustidura), 32
 Luzeak (bokalak), 32
 makina bat (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 Morfologia (aditzarena), 47
 Morfologia (izenarena), 40
 Muga adlatiboa, 45
 -n ezatutuk nori, 56
 nabe (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 nobabest...n (kausalak), 54
 Nor-Nori (lehenaldiko taula), 49
 Nor-Nori (orainaldiko taula), 49
 Nor-Nori aditza norberaren izena galdetzeko, 48
 Nor-Nori aditzaren erroa, 48
 Nor-Nori-Nork (orainaldiko taula), 50
 Nor-Nori-Nork saileko erroa, 48
 Nor-Nori-Nork, 48
 Nor-Nork (orainaldiko taula), 47
 Nor-Nork, 47
 nuenjue, 51
 /ñ/ (bustidura), 32
 o (konparazioa), 45
 o + bokal (hiatoa), 35
 oi, 45
 okue (konparazioa), 45

-on, 45
 -ona, 45
 Ordua, 45
 Partitiboa, 40
 Partizipio marka, 52
pe-bage, 33
pidka bat (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 Planoa, Etxarrikoa, 142
 Pluralgilea (aditzarena), 49
pokei (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 Posturak, 110
 Prolatiboa, 41
puska bat (zenbatzaile zehaztugabea), 45
 -(r)ik (partizipio marka), 52
-raino (muga adlatiboa), 45
-rantz (hurbiltze adlatiboa), 45
-rik (partitiboa), 40
 s (instrumentala), 40
 s (kausalak), 54
 Sintaxia, 54
 Soziatiboa, 40
 -ta (kausalak), 54
 ta (kopulatiboa), 54
 -ta (partizipio marka), 52
ta>eta, 33
-tako (destinatiboa), 40
-tako (prolatiboa), 41
-ten (aditz izena), 52
-ti (adlatiboa), 40
-tik (adlatiboa), 40
At/ (bustidura), 32
-tu (partizipio analogikoa), 51
-tza- (aditz pluralgilea), 49
-tzat (destinatiboa), 40
-tzat (prolatiboa), 41
-zen (aditz izena), 52
 -u + bokal (hiatoa), 35
uberi (zenbatzaile zehaztugabea), 45
ugeri (zenbatzaile zehaztugabea), 45
urai aditza, 51
 y/, 31
 -z (instrumentala), 40
 -z (kausalak), 54
-za- (Nor-Nori aditzaren erroa), 48
 Zehaztugabeak (zenbatzaileak), 45
zeinberiozein... (konparatiboa), 56
 Zebakiak (taula), 44
zenbatenes... (konparatiboa), 55
 Zenbatzaile zehaztugabeak, 45
zenbatit (zenbatzaile zehaztugabea), 45
zengati...n (kausala), 54
-zi- (aditz pluralgilea), 49

Sakanako Euskara

Aditz + eta (kausala), 150
 Aditzaren morfologia, 149
-agatik, 151
-ago (konparazioa), 145
-ago(koa) (konparaziorako egitura), 151
-agokoa (konparazioa), 145
al galdetzailea, 151
arrau, 151
arte, 145
bat- (kausala), 150
baldin ba... ere, 151
baldin eta (baldintzarako egitura), 150
 Baldintzarako egitura, 150
batzuk, 146
bederau, 152
behink behin, 152
behintzat, 152
-dako (destinatiboa), 145
 Denbora atzizkiak, 151
 Denbora, 145
 Desafiorako *ahal*, 149
 Destinatiboa, 145
-eta (denbora), 151
-etarik (denbora), 151
-en (geroaldirako marka), 149
 ere egitura, 152
 Espazioa, 145
ezbakarrik egitura, 151
eze, 151
ezan, 151
ezak, 151
gainera, 152
gainerakoak, 152
gainerakoan, 152
 Galdetzailea (*ah*), 151
gero eta...ago (konparaziorako egitura), 151
 Geroaldirako markak, 149
go (geroaldirako marka), 149
 Hiztegia (Sakanakoa), 153
 Izen bihurtutako izenondoak, 146
 Izena galdetzeko Nor-Nori erroa, 150
 Izenaren morfologia, 145
 Izenondoak (izen bihurtutakoak), 146
jaten eman/jatera eman egiturak, 151
 Konparaziorako atzizkia, 145
 Konparaziorako egiturak, 151
-lako/lako (kausala), 150
 Morfologia (aditzarena), 149
 Morfologia (izenarena), 145
noiz arte, 145
nolabait...n (kausala), 150
 Nor-Nori erroa izena galdetzeko, 150
noraino, 145
 Partizipio marka, 149
 Posposizioak, 146
 Prolatiboa, 145
-rik (partizipio marka), 149

Sakanako euskara, 143
 Sakanako hiztegia, 153
 Sintaxia, 150
 -ta (partizipio marka), 149
 -tako (destinatiboa/prolatiboa), 145
 -zat (destinatiboa/prolatiboa), 145
 xakera egitura, 145

xekin biok/eta biok egitura, 150
 zain baino zain... (konparaziorako egitura), 151
 zenbat, 146
 Zenbakiak, 149
 zenbuz... (konparaziorako egitura), 151
 Zenbatzaile zehaztugabeak, 146
 zengai... (kausala), 150

Etreen izenak

Adrianorena	Mundiño	123 orr.	Don Juanena	Mundiño	123 orr.
Agonekoa	Karriestu	134 orr.	Donpolonekoa	Maiza	129 orr.
Aldazena	Lazkoz	134 orr.	Dorrauko etxea	Lizarrustirako bid.	139 orr.
Alpargatterorena	Nagusia	121 orr.	Dorrauko Karteroarena	Txikia	135 orr.
Alsasuarrarena	Mundiño	123 orr.	Dorronsororen Juanarena	Ugalde	132 orr.
Altzagarena	Lazkoz	134 orr.	Dorronsororena	Nagusia	118 orr.
Antoninorena	Nagusia	120 orr.	Emañarena	Ugalde	131 orr.
Antoninorena	Ugalde	130 orr.	Ermifiñekoa	Odiaga	126 orr.
Antoniorena	Maiza	127 orr.	Errandonekoa	Karriestu	135 orr.
Anttonekoa	Mundiño	122 orr.	Errekiñena	Elizondo	126 orr.
Apezetxea	Maiza	128 orr.	Errota berria	Teillerialde	138 orr.
Arañarena	Karriestu	135 orr.	Errota zaharra	Kalamurtxei	136 orr.
Arinera	Arлуzepe	137 orr.	Eskalarena	Larrañeta	121 orr.
Arrotzapekoa	Kalamurtxei	136 orr.	Eskalusorena	Karriestu	134 orr.
Arrubarrenarena	Nagusia	116 orr.	Eskolastikarena	Elizondo	126 orr.
Artaundirena	Berjera	129 orr.	Estankoa	Mundiño	124 orr.
Artolarena	Arzabal	125 orr.	Estazioko etxea	Estazioa	137 orr.
Artxeiarena	Maiza	128 orr.	Exeberrikoa	Mundiño	122 orr.
Artxulo/goikoetxe baserria	Banakakoa	139 orr.	Exkerra	Mundiño	123 orr.
Arzabal	Arzabal	125 orr.	Ezkurenakoa	Mundiño	123 orr.
Astizena	Zugarreta	140 orr.	Ezkutenea	Nagusia	120 orr.
Auntziyenekoa	Mundiño	122 orr.	Fan Joxerena	Arañaz	126 orr.
Bakeroarena	Aritzeta	138 orr.	Fantxonakoa	Arzabal	124 orr.
Balerorena	Bureña	137 orr.	Fermin Txikirena	Nagusia	116 orr.
Balerorena	Elbegia	126 orr.	Fidelenakoa	Txikia	136 orr.
Baleztenarena	Maiza	127 orr.	Frantzisenekoa	Arzabal	124 orr.
Barbazonekoa	Maiza	128 orr.	Galartxarena	Arzabal	125 orr.
Barbazonekoa	Ugalde	132 orr.	Garmendia baserria	Banakakoa	140 orr.
Bartolorena	Arzabal	124 orr.	Garziarena	Estazioa	137 orr.
Baxate baserria	Banakakoa	139 orr.	Gayarrearena	Nagusia	117 orr.
Bekolakoa	Mundiño	122 orr.	Goiarena	Ugalde	131 orr.
Beleztiñena	Ugalde	132 orr.	Goiarena	Ugalde	133 orr.
Belokiren frantzikorena	Nagusia	119 orr.	Herreoroarena	Arzabal	124 orr.
Belokirena	Maiza	129 orr.	Herreoroarena	Elbegia	125 orr.
Berjerarena	Mundiño	121 orr.	Herreoroarena	Ugalde	132 orr.
Bernonekoa	Nagusia	116 orr.	Iguena	Karriestu	134 orr.
Berrueta baserria	Lizarrustirako bid.	139 orr.	Ijurkorena	Basopokale	138 orr.
Bertxerarena	Maiza	129 orr.	Intxorrendorena	Mundiño	124 orr.
Bexarterena	Nagusia	119 orr.	Inhaustirena	Ugalde	131 orr.
Biorrutsaren mariarena	Karriestu	135 orr.	Iñigorena	Nagusia	121 orr.
Bixente barberoarena	Burundabide	136 orr.	Iraugirena	Ugalde	130 orr.
Biurriorena	Arzabal	125 orr.	Ixabelen benta	Lizarrusti	138 orr.
Bizente bakaikoarena	Nagusia	121 orr.	Jaboneroarena	Nagusia	116 orr.
Botanzena	Nagusia	116 orr.	Jakanekoa	Karriestu	134 orr.
Botika	Nagusia	117 orr.	Jakobarena	Kalamurtxei	136 orr.
Don Brauliorena	Nagusia	117 orr.	Jeingenekoa	Ugalde	130 orr.
			Jose Huizirena	Mundiño	123 orr.
			Jose Nabarrorena	Nagusia	120 orr.
			Joxanjelena	Arлуzepe	137 orr.

Joxanjelena (herrikoa)	Nagusia	119 orr.	Paxkuelena	Nagusia	119 orr.
Joxe Tiburtziarena	Nagusia	116 orr.	Pelloneko Atzekaldekoa	Nagusia	118 orr.
Juanixiarena	Nagusia	116 orr.	Pelloneko Aurrekaldekoa	Nagusia	118 orr.
Kabrarena	Maiza	128 orr.	Perkixena	Zugarreta	140 orr.
Kaleko Anttoniarena	Nagusia	117 orr.	Pokerena	Ugalde	133 orr.
Kaleko Martinarena	Nagusia	120 orr.	Pontxiñenekoa	Ugalde	133 orr.
Kasetxorena	Ugalde	132 orr.	Presenena	Maiza	127 orr.
Katonena	Nagusia	119 orr.	Primitibarena	Lazkoz	134 orr.
Kifosa	Izarrusti	138 orr.	Prointzianoarena	Txikia	136 orr.
Kintanarena	Nagusia	116 orr.	Rafaelena	Ugalde	131 orr.
Kintanarena	Nagusia	117 orr.	Razkiñena	Nagusia	116 orr.
Kisostomorena	Nagusia	120 orr.	Ripaldarena	Estazioa	137 orr.
Kuartel Zaharra	Txikia	135 orr.	Saastingorriarena	Mundiño	124 orr.
Lakuntxarrearena	Karrikestu	134 orr.	Sabandorena	Nagusia	120 orr.
Largorena	Karrikestu	135 orr.	Sakristau Zaharrarena	Elizondo	126 orr.
Largorena	Odiaga	126 orr.	Saralegirena	Mundiño,	121 orr.
Laraxarena	Nagusia	116 orr.	Sastrearena	Elbegia	126 orr.
Laraxarena	Ugalde	132 orr.	Sekretarioarena	Burundabide	136 orr.
Lartanekoa	Maiza	128 orr.	Sereno Zaharrarena	Araña	129 orr.
Leterena	Lazkoz	133 orr.	Silleroarena	Nagusia	119 orr.
Lixerengorena	Maiza	128 orr.	Soldonekoa	Ugalde	133 orr.
Lizarrustiko benta	Lizarrusti	138 orr.	Sorgiñarena/Arañarena	Maiza	127 orr.
Lizerratarrarena	Arzabal	124 orr.	Sorgiñarena/Arañarena	Mundiño	122 orr.
Lizerengotarrarena	Mundiño	123 orr.	Telefonokoa	Maiza	127 orr.
Maandresena	Ugalde	132 orr.	Timutiorena	Nagusia	119 orr.
Maikutxenekoa	Ugalde	130 orr.	Toribiorena	Nagusia	117 orr.
Makariarena	Ugalde	132 orr.	Tresetxonekoa	Maiza	127 orr.
Mamayurena	Maiza	127 orr.	Ttarderena	Elbegia	125 orr.
Mandaxeirena	Basopokale	139 orr.	Ttarderena	Nagusia	118 orr.
Mañelarena	Zugarreta	140 orr.	Txanborena	Maiza	128 orr.
Mari Goikoetxearena	Nagusia	120 orr.	Txartxenekoa	Maiza	129 orr.
Markotegirena	Nagusia	121 orr.	Txikillorena	Ugalde	130 orr.
Martinjulianena	Arluzepe	137 orr.	Txilibilstonekoa	Mundiño	123 orr.
Martitxena	Ugalde	131 orr.	Txokolaterorena	Ugalde	130 orr.
Martitxerena	Ugalde	130 orr.	Txuanekoa	Ugalde	131 orr.
Marzelo Gaztearena	Arzabal	125 orr.	Txurirena	Ugalde	133 orr.
Materarena	Nagusia	119 orr.	Untxiillarena	Txikia	136 orr.
Maxintxirena	Mundiño	123 orr.	Urbanorena	Larraiñeta	121 orr.
Meixtru Zaharrarena	Nagusia	120 orr.	Urbanorena	Larraiñeta	121 orr.
Meixtrubenekoa	Nagusia	119 orr.	Urdilzalearena	Arzabal	125 orr.
Mendiolarena	Ugalde	131 orr.	Urmenetarena	Burundabide	136 orr.
Milianena	Arzabal	125 orr.	Urtxenekoa	Nagusia	118 orr.
Modestorena	Zugarreta	140 orr.	Xakonarena	Arzabal	125 orr.
Monjena	Nagusia	118 orr.	Xakonarena	Berjera	130 orr.
Montterena	Txikia	135 orr.	Xaldubirena	Lazkoz	133 orr.
Moxorena	Maiza	127 orr.	Xantubarena	Berjera	129 orr.
Mundiñenekoa	Nagusia	119 orr.	Xapatero Baserria	Lizarrustirako bid.	139 orr.
Murillorena	Berjera	130 orr.	Xapaterorena	Nagusia	117 orr.
Nabarrorena	Nagusia	117 orr.	Xordorena	Aritzeta	138 orr.
Niñorena	Mundiño	122 orr.	Yeregirena	Basopokale	138 orr.
Organistarena	Maiza	128 orr.	Zapatañenekoa	Ugalde	131 orr.
Ospitalea	Nagusia	118 orr.	Zeziñarena	Araña	129 orr.
Otsoarena	Arañaz	126 orr.	Ziprianorena	Maiza	127 orr.
Otxagabiarena	Ugalde	132 orr.	Ziprianorena	Puttubeoki	140 orr.
Pasiguerena	Nagusia	118 orr.	Zirkuloa (Jaimista)	Nagusia	116 orr.
Patxiren Borda	Txikia	135 orr.	Zirkuloa (Katolikoa)	Mundiño	122 orr.
Patxirena	Lazkoz	133 orr.			

Idazleen oharra

Liburu hau idazleok egiten dugun Etxarriko euskararen proposamen liburua duzu, hau da, etxarriar batek herriko hizkeran nahiz batuaz egoki nola hitz egin eta idazten lagundu nahi duena. *Egoki* esaterakoan bertako hizkerak dituen aukera eta aberastasunak erabiltzea esan nahi dugu, ahal dela, hizkerari ahalik eta etekinik handiena ateraz.

Azken urte hauetan gauzak asko aldatu dira euskararen inguruan. Mende laurden exkax bete ditu gaurko eguneko euskara batuak. Ez da asko denborari begiratu gero, baina gertatu den aurrerapena ikusirik izugarria da 25 urtetako tarte hori.

Aitatutako denbora tarte horretan herri hizkeren erabilgarritasuna alboratu egin da batasunaren izenean, garaiak hala behartuta, eta lehentasunak beste batzuk izan direlako. Azkenaldi honetan, ordea, behar nabarmena sortu da Euskal Herrian. Euskalkien erabilgarritasuna bulkatzeko lanean, hortxe ditugu aitzindari, herri hizkerak arautuz, *Aretxabaletarako idazkera liburuxka* (1995) eta *Eibarreraz idatzeko oiñarriko erizpideak* (1997). Sakanan bertan, **Guaixe** aldizkariak hiru urte daramatza (beste hainbat herri aldizkarik bezala), bere sorreratik, batuarekin batera, euskalkien aldeko apostua eginez. Herrietan erakunde ofizialek nahiz herri taldeek kale-ratzen dituzten kartel, deialdi, egitarau, bando eta abarretan herriko euskara erabiltzeko premia sortu da.

Etxarrin ere nabaritu dugu behar hori. Baina nola idatzi etxarrieraz? Zein irizpide jarraitu arauturik ez dagoen eta idatzizko tradizioz ez duen hizkera bat idazterakoan? Nola moldatu herriko hizkera eta euskara batuaren arteko mugak jaritzeko? Nola idatzi, *etxi au*, *etxi au* edo *etxe hau*? **Guaixen** idatzi behar izan duen edonork, edo besterik gabe etxekoren bati ohar bat utzi nahi izan dion edonork izan du zalantza hau. Bide hau jorratzen lagundu nahi du liburuxka honek.

Bestalde, euskara batuaz hitz egin edo idazten dugunean eredu estandarza-

lera jotzen dugu, hori baita ikastetxeetan, prentsan, liburuetan eta kalean jasozten dugun eredua. Hau da, maiz, batuaz ari garela geronen hizkerak eskaintzen dizkigun egitura eta hitzekiko erreferentzia galdu egiten dugu. Euskara batua, herrian erabiltzen ez diren formekin lotzen da maiz: askotan, *orob*, *esari*, *lagunarentzat*... batuagoa delako ustea dago, *ongi*, *jarri*, *lagunarendako*... baino. Gai honetan ere saiatu gara gure proposamenak egiten. Argi eduki beharko genuke euskara batua ez dela bat eta bakarra, hizkuntzak aukera zabalak eskaintzen baititu gauzak izendatzeko eta adierazteko. Lanaren asmoa bertakoei nahiz kanpokoei zer dugun ezagutaraztea eta hitz egiteko/idazteko orduan aukera bat baino gehiago dagoela ikusaraztea da.

Ezpairik gabe bide hau lantzerakoan horren jorratua den batua-euskalkien auzia jartzen dugu mahai gainean bete betean. Honi dagokionez bakoitzari bere tokia eman behar zaiola uste dugu.

Biek badute lekua, bata ez da bestea baino jatorragoa; egoerak eskatzen du bata edo bestearen erabilpena. Batua, estandarra, ikasteko, irakurtzeko, herrikoak ez direnekin hitz egiteko (elkar ulertzen ez dugun momentuan)... Herrikoari bere tokia utzi behar zaio, dagokiona, familian, lagunartean eta herritarrei zuzentzerakoan. Inongo hizkuntzetan ez da egoera guztietan berdin hitz egiten, momentu bakoitzari, egoera bakoitzari bere erregistroa dagokio eta oreka hori lortzen saiatu beharko genuke.

Oreka horren bila hasirik ezin dugu aitatu gabe utzi lan honen bigarren atala. Lehenengoan herriko euskararen ezaugarri orokorrak deskribatzen baditugu ere, bigarren horretan Sakanako hizkeren ezaugarri orokorrak hartu ditugu, euskara batuan aberasgarri direnak.

Argi utzi nahi genuke liburu hau laguntzeko asmoz sortutako proposamen sorta baino ez dela, edonoren iritzi eta proposamenei irekirik. Egin dugun aholku bilduma hau ez da itsu-itsuan jarraitu beharreko arau-liburua. Jakina da etxetik etxera hizkerak asko aldatzen direla eta hortaz, liburu hau, osatzen joanen den lan baten bizkarrezurra besterik ez da, betetzeko zabalik dagoen kutxa.

Azkenik, ezin ahaztu lan hau aurrera eraman ahal izateko konplize eta laguntzaile izan ditugun: **Joxe Mari Arakama, Rafa Blanco, Iñaki Gaminde, Patxi Flores, Mikel Galartza, Jose Leitza, Guaixeko** langileak eta, nahiz eta zehazki ez adierazi, inguruan izan ditugun guztiak.

Bibliografia

Bibliografia

Azken atal honetan, eskuartean dugun gaiari buruzko bibliografia gehitu dugu, interesa duenak eskura izan dezan. Honako bibliografia honetan Sakana-ko hizkerari buruzko lanak aurki daitezke, soziolinguistika, herri hizkera eta euskalkiei buruzko hainbat testu orokorrekin batera.

ALTUNA, P.; 1992, "Ochoa de Arin-en Doctrina Christiana-ren (1713) hizkeraren laburpena", *Euskera* 37, 573-589.

ANTXIA, J., LOIDI, A., SARASUA, J.; 1995, *Aretzabaletarako idazkera liburuxka*, Lora-mendi euskara elkarte, Gertu, Oñati.

ARAKAMA, J.; 1994, "Uharte -Arakilgo dotrina", *ASJU* XXVIII-2, 569-613.

ARANZADI ZIENTZIA ELKARTEA; EAEL 1983, *Euskalerniko Atlas etnolinguistikoa*, Donostia, 2 ale (1990).

ARBIZU, N.; 1990, "Toponimia de Iturmendi", *FLV* 22. 261-275.

AREJITA, A., ALBERDI, M.; "Amilletaren dotrinea", *Euskararen iker atalak* 3.

ARTOLA, K.; 1992, "Hegoaldeko goi-nafarreraren azentua dela-ta (hurbiltze-saia-kerak)", *FLV* 60, 187-227.

AURREKOETXEA, G.; 1992, "Nafarroako euskara: azterketa dialektometrikoa", *Uztaro* 5, 59-109.

AZKUE R.M.; 1905, *Diccionario Vasco-Español-Francés*, LGEV, Bilbao. (1969)

AZKUE R.M.; 1923, *Morfología vasca* (3 ale), La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao, (1969).

AZKUE R.M.; 1935, *Euskalerniaren Yakintza*, Bilbao. Espasa Calpe.

- AZKUE, R.M.: 1922, *Cancionero popular vasco*, Euskaltzaindia, Bilbo (1990).
- BONAPARTE, L.L.: 1881, "Observaciones sobre el vascuence de algunos pueblos de la Burunda", *Euskal Erria* 2, 145-151.
- CAMINO, I.: 1987, "Goi nafarrera", in *Euskal Dialektologiaren hastapenak* (2. ed), UEU, Iruñea, 313-424.
- CAMPION, A.: 1880, *Orreaga. Balada escrita en el dialecto guipuzcoano, acompañada de versiones a los dialectos bizcaino, labortano y suletino y de diez y ocho variedades de la región bascongada de Navarra desde Olazagutia hasta Roncal*. Librería de Joaquín Lorda, Iruñea.
- CIERVIDE, R.: 1980, "Toponimia navarra: historia, lengua", *FLV* 34, 87-106.
- ECHAIDE, R.: 1989, *El euskera en Navarra: Encuestas lingüísticas (1965-1967)*, Eusko Ikaskuntza, *Hizkuntza eta Literatura* 8. Zb.
- ECHAIDE, A. M.: 1976, "Distribución de las variantes palatalizadas y no palatalizadas de "l" y de "n" debidas al contexto fónico en los dialectos vascos (...)", *FLV* 23, 163-169.
- ECHAIDE, A. M.: 1984, *Erizkizundi Irukoitza*, *Iker* 3, Euskaltzaindia. Bilbo.
- ECHAIDE, A. M.: 1988, "Límites de variantes léxicas en el area del alto navarro septentrional", in *Euskara Biltzarra*, II alea, *Hizkuntza eta Gizartea*, 353-357.
- ELGOIBAR eta besteak: 1987, *Euskararen galera Nafarroan (1587-1984)*, Pamiela, Iruñea.
- ERIZE, X.: 1992, "Euskararen egoera soziolinguistikoa Nafarroa Garaian, Bona parte printzearen lanetan" *Nazioarteko dialektologia biltzarra.. Agiriak*. 1991.X.21/25, *Iker* 7, 699-709.
- ETXEBARRIA, J.M.: 1983, *Euskal dialektologiarako testo eta ariketak*, El Carmen. Gasteiz.
- EUSKALTZAINDIA: "Nafarroa'k erizkizundiari erantzun diona", *Euskera* 8 (1927). 164-178; 9 (1928). 35-58, 110-123.
- EUSKALTZAINDIA: 1985, *Euskal Gramatika Lehen Urratsak-I* (EGLU-1), Iruña.
- EUSKALTZAINDIA: 1987, *Euskal Gramatika Lehen Urratsak-II* (EGLU-2), Bilbo.
- EUSKALTZAINDIA: 1990, *Euskal Gramatika Lehen Urratsak-III* (EGLU-3), Bilbo.
- EUSKALTZAINDIA: 1993 *Euskal Gramatika Lehen Urratsak-IV* (EGLU-4), Bilbo.
- GAMINDE, I.: 1985 b "Nor-en ahalezko oraina eta Joan, ibili edo egon aditzen alokutiboak" *FLV* 46, 215-263.

- GAMINDE, I.: 1985^a, *Aclitza Ipar goi Nafarreraz*. III ale, Udako euskal Unibertsitatea, Iruñea.
- GAMINDE, I.: 1990, "Nafarroako bariedade batzutako perpaus denborazkoez" *FLV* 55, 165-203.
- GAMINDE, I.: 1995, "Gipuzkeraren azentuaren azterketa akustikoa", *FLV*, 69. zb., 297-321.
- GOMEZ, R. & LAKARRA, J. (arg.); 1995, *Euskal dialektologiako kongresua (Donostia, 1991ko irailaren 2-6)*, ASJU-ren gehigarriak XXVIII.
- HUALDE, J. I.: 1995, "Euskal azentuaren sailkapenaz eta historiaz", *Euskal Dialektologia Kongresua*, ASJU-ren gehigarriak 27. zb., Donostia.
- HUALDE, J.I.: 1991, *Basque Phonology*, Routledge, London-New York.
- HUALDE, J.I.: 1990, "Euskal azentuaren inguruan" *ASJU* XXIV-3, 699- 717.
- HUALDE, J.I.: 1991, "Sincronía y diacronía de las vocales geminadas en vasco" in *Memoriae L. Mitxelena II*, 615-624.
- HUICI, V.: 1899, *Manual de gramática bascongada*, Erice de García, Iruñea.
- INTZA, D.: 1921, "Nafarroko aditz laguntzailea zuketazko esakeran" in *Euskera* II 3-35 eta III, 65-91.
- INTZA, D.: 1922, "Burundako euskalkia", *Euskera* II, 3-42.
- INTZA, D.: 1926, 1927, 1928, "Esaera-zarrak", *Euskera* 1926, 4-16, *Euskera* 1927, 143-156, *Euskera* 1928, 228-236.
- INTZA, D.: 1960, "Nafarroak Erizkizundiari erantzun diona (yarraipena)", *Euskera* 2. edizioa, 5, 35-58.
- INTZA, D.: 1974, *Nafarroako euskal esaera zarrak*, Diputación Foral de Navarra, Iruñea.
- IRIBARREN J.M.: 1984, *Vocabulario navarro*, Príncipe de Viana.
- IRIGARAY, A.: 1956, "Noticia del estado lingüístico de Navarra en 1935", *Euskera* I, 41-46.
- IRIGARAY, A.: 1974, *Una geografía diacrónica del euskara en Navarra*, Diario de Navarra, Iruñea. [A. Apat-Echebarne izengoitipean]
- IZAGIRRE, K.: 1967, "Altsasuko euskeraren gai batzuk", *ASJU* I, 45-97.
- JIMENO JURIO, J.M.: 1997, *Navarra. Historia del Euskera*, Txalaparta, Tafalla.
- KARASATORRE, R.: 1993, *Barranca-Burunda*, Iruñea.

- LANDUCHIO, N.; 1958, *Dictionarium Linguae Cantabrigiae*, ASJU-ren gehigarriak, 3. Zb.
- KARASATORRE R, ERDOZIA, J.L., ULAIAR E.; 1991, *Elxarri-Aranatzko Euskara eta Arañaz Elkarteko Hiztegia*, Altaffaylla Kultur Elkartea, Nafarroa.
- KNÖRR, H. & ZUAZO, K. (arg.); 1998, *Arabako euskararen lekukoak: ikerketak eta testuak = El euskara alavés: estudios y textos*, Eusko Legebiltzarra = Parlamento Vasco, Vitoria-Gasteiz.
- LARREA, J. M.; 1994, *Euskaldungoa erroizturik*, Pamiela, Iruñea.
- MITXELENA, K.; 1977, *FHV. Fonética histórica vasca*, Diputación de Guipúzcoa, San Sebastián (1985)
- MITXELENA, K.; 1987, *Orotariko Euskal Hiztegia* [OEH], Euskaltzaindia, Bilbo.
- MITXELENA, K.; 1988, SHLV 2 ale, *Sobre Historia de la lengua vasca*. ASJUren gehigarriak, 10. zb. Donostia.
- NAFARROAKO GOBERNUA & EUSKALTZAINDIA; 1990, *Nafarroako herri izendegia*, Iruñea.
- NAFARROAKO GOBERNUA; 1988a, *Distribución de la población navarra según el nivel de euskara*. Centro de información y Documentación de Navarra.
- NAFARROAKO GOBERNUA; 1997, *Nafarroako euskakunen mintzoa*. Euskalerrria Irratia. CD-ROM.
- NAFARROAKO GOBERNUA; *Nafarroako toponimia eta mapagintza*, Iruñea, 1992.
- ONDARRA, F.; “Voces vascas de Bacaicoa”, *BAP* 21. 386-412.
- ONDARRA, F.; 1984, “Zegamako Doctrina Christiana”, *ASJU* XVIII-2.
- OÑEDERRA, L.; 1990, *Euskal fonologia. Palatalizazio asimilazioa eta hots sinbolismoa*. Euskal Herriko Unibertsitatea. Leioa.
- ORMAECHEA N.; 1927, “Nafarroak erizkizundiari erantzun diona”, *Euskera* VIII, 164-178, IX (1928), 35-58, 110-123.
- PAGOLA, R.M; 1984, *Euskalkiz euskalki*. Euskara-Zerbitzua, Gasteiz.
- PAGOLA, R.M; 1991, *Dialektologiaren atarian*, Gero.
- SANCHEZ CARRION, JM.; 1972a, *El estado actual del vascuence en la provincia de Navarra* (1970), Pamplona.
- SANCHEZ CARRION, JM.; 1974b, “Erran/esan en el área lingüística alto-navarra” *FLV* 17, 261-264.

- SARASOLA, I.; 1984, *Hauta Lanerako Euskal Hiztegia*, Kutxa fundazioa, Donostia.
- SARASOLA, I.; 1996, *Euskal Hiztegia*, Kutxa fundazioa, Donostia.
- SATRUSTEGI, J.M.; 1971, "Canto ritual del agua en Año Nuevo", *FLV* 9, 35-73.
- SATRUSTEGUI, J.M.; 1963-64, "Vocabulario popular", *Euskera* VIII-IX, 260-221.
- SATRUSTEGUI, J.M.; 1987b, *Euskal testu zaharrak I*, Euskaltzaindia, Iruñea.
- SOLIS, G.; 1993, "Lizarragako euskararen azterketa", *FLV* 62, 95-123.
- TXILLARDEGI et al.; 1983, *Euskal dialektologiaren hastapenak*, Iruñea.
- UDAKO EUSKAL UNIBERTSITATEA (UEU); 1998, *Nafarroako hizkerak*, Iñaki Camino (arg.), Bilbo.
- ULAIAR, E.; 1987, "Juan Miguel Gastesiren bi "Mayatzeko illabetia: Mariaren illabetia" (Marie Santisimeren Devocioa) 1850-1854", *FLV* 49 (separata).
- URIBARREN, P.; 1983, "Euskal dialektologiaren atarian", *Iker* 2, Euskaltzaindia, 613-624.
- URQUIJO, J.; 1908-1910. "Cartas escritas por el Príncipe Bonaparte a algunos de sus colaboradores", *RIEV II* (215-221, 654-655), IV (233-297).
- YRIZAR, P. de.; 1973, "Los dialectos y variedades de la lengua vasca. Variedades desaparecidas y variedades amenazadas de rápida extinción. Su evolución en el transcurso de un siglo", *ASJU* VII, 3-36.
- YRIZAR, P. de.; 1981a, *Contribución a la dialectología de la lengua vasca*, Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintziala, Donostia. (2 ale)
- YRIZAR, P.; 1983, "De(b)e, du(t)e, dai, debie aditz jokoak gipuzkeraz. Bizkaieraren eragintza", *Iker*-2
- YRIZAR, P. de.; 1991, *Morfología del verbo auxiliar guipuzcoano* 2 ale, Euskaltzaindia.
- YRIZAR, P. de.; 1992, *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional*, Gobierno de Navarra & Euskaltzaindia.
- ZUAZO, K.; 1987, "Euskaldunek euskalkienganako izan dituzten jarrerez", *ASJU* XXI-3, 927-970.
- ZUAZO, K.; 1988, *Euskararen batasuna*. *Iker* 5, Euskaltzaindia- EHU, Bilbo.
- ZUAZO, K.; 1989a, "Arabako euskara", *ASJU* XXIII-1, 3-48.
- ZUAZO, K.; 1995, "Burundako hizkera", *Euskal dialektologia kongresua* (Donostia 1991ko irailaren 2-6), R. Gómez eta J. A. Lakarra (ed.), *ASJU*-ren gehigarriak XXVII 297-364.

Proposamenak / Iradokizunak

Hitz, egitura eta bestelako kontu asko agertu zaizkigu aurreko orriotan baina jakin badakigu badirela beste makina bat idatzi gabe utzi ditugunak, ahaztu egin zaizkigulako edo eta ezagutzen ez genituelako. Bestetik, aitatutako kontu horien guztien artean ere izanen da datu oker edo arrarorik. Liburuaren hitzaurrean argi utzi nahi izan dugu lan hau ez dela behin betiko lan bat, denborarekin osatu beharrekoa baino. Hortaz, gustora jasoko genituzke zuen kritika, aporterazio eta ideiak (txikiak badira ere). Borondaterik baduzue, bidal itzazue proposamen-irritzi-kritikak ondoko helbide honetara. Jaso ezazue alde zuretik gure eskerrona.

Eneka Maiz Ulaiar
Iñaki Mundiñano Larraza

Bitoriano Huizi Liburutegia
1.820 Etxarri-Aranatz (Nafarroa)

*Eguzu bada, eguzu,
borondaterik baduzu,
borondaterik baduzu,
edo despedi gaitzazu.*

Sakana aldeko euskara zubi-hizkeratzat jotzen da, ez baita bete-betean mendebaldeko euskalkian, erdialdeko euskalkian edo nafarreran sartzen; horietako guztietako zenbait ezaugarri bere egiten ditu.

Halaber, lan honek herriko hizkeraren eta euskara batutzat jo ohi denaren arteko zubi-lana egin nahi du, herriko hizkera euskara estandarrean txertatzeko asmoz. Euskara batua baztertu gabe, hori aberasteko bidea eta baliabideak eskaini dituzte egileek, maiz aski zabarkeriaz edo ezjakintasunez bazter utzi ohi ditugunak.

Etxarri-Aranazko euskaratik abiatu eta Sakanako euskara batura arteko bidea egin nahi izan dute egileek eta bizkitartean zenbait geldialdi ere egin dute: Etxarriko etxeen izenak, hiztegia...

Nolanahi ere, erran behar da egileak gogoz saiatu direla hizkera arin eta ulerterrazean idazten, termino teknikoegietatik urrun, beti ere herritar orok endelegatzeko moduan.

ISBN 84-235-1761-6

9 788423 517619 >